

І. ФОРДЕНКО

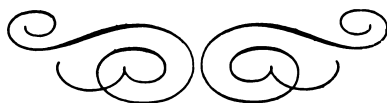
**СИСТЕМА
ЧУДЕС**

Дві частини

І. ФОРДЕНКО

СИСТЕМА ЧУДЕС

В двох частинах

*Хай прозріють врешті ті, що досі вірили
в якийсь оновлений (нео) марксизм, а про російський
червоний імперіялізм, що зветься Совєтським
Союзом, мали таке слабе уявлення.*

Автор

I. FORDENKO

**REGIME
OF
THE MIRACLES**

IN TWO PARTS

PUBLISHED BY AUTHOR

IN CHICAGO, ILL. U.S.A

1981

**ВСІ АВТОРСЬКІ ПРАВА
ЗАСТЕРЕЖЕНІ**

І. ФОРДЕНКО

СИТЕМА ЧУДЕС

В ДВОХ ЧАСТИНАХ

1. Марксизм зблизька

2. Пішком по уярмленій Україні

НАКЛАДОМ АВТОРА

ЧИКАГО, США.

1981

*у про Вали
ресторан "Москва" (стор. 180)
м. Київ
Л. Форденко*

***Пам'яті улюбленої дружини Євгенії,
яка вірно, дотримуючи кроку на життєвій
дорозі, багато допомогла в здійсненні
заміру вирватись з совєтської системи
чудес, з дому неволі книжку оцю при-
свячую:***

Автор

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Від Автора

Я не поет і не письменник. Я свідок. Ті перші творять ситуації і постаті — свідок свідчить лиш те, що бачив і що чув. Я свідок, очі якого бачили, а вуха чули про все, що тут описане.

З огляду на те, що дехто між нами і досі думає, що може бути інший неомарксизм або якийсь культурніший так зв. єврокомунізм, першу частину книжки присвятив я обговоренню цього питання.

Події, що відбулися на моїх очах є правдивими, **назви** місцевостей, вулиць, сіл і колгоспів є правдивими, як і правдивими є імена всіх діючих тут осіб.

Виступи, промови та інші розмови є в 90% дослівні, лиш дещо забув я, але нічого не змінив.

Читач вибачить мені, що я називаю Україну колонією Росії, бо так у моєму розумінні наша Батьківщина зведена до ролі російської колонії. Назва Українська Радянська Соціалістична Республіка — це лиш пуста назва. А як знаємо, таких назв республік під російським забором є п'ятнадцять, хоч усі вони насправді, як республіки не існують, назви такі можуть лише

вводити в блуд несвідомих, бо щим то Росія не є колоніяльною, а якоюсь союзною державою, звідси й назва — Союз Советських Соціалістичних Республік.

За останні роки багато народів, які відзискали свою незалежність, ті малі і зовсім маленькі стали членами ООН, але Советський Союз ніяк не відважився запропонувати решту своїх так зв. республік кандидатами в члени тієї міжнародної організації, хоч Українська і Білоруська є її членами.

Відомо, що коли б котрась з них мала таку окремішність, то мусила б мати свої збройні сили, ба хоча би свою валюту, а вже принаймні Міністерство закордонних справ. Але передусім республіки мусіли б мати своє національне управління — людей з крові народу. Тим часом, якщо в республіканському управлінні тієї чи іншої республіки є особи, які можуть видаватися такими, це теж фальш, бо прізвища ще нічого не показують /хто не пам'ятає Мануїлського в київським уряді.

Росіяни сидять в усіх управліннях так зв. республік, якщо мова про Україну, то навіть голови колгоспів або голови сільрад на 75% по всій Україні є росіяни.

Соціалізм, комунізм, совети або ради — це звичайно лиш назви придумані хіба лише для обману — керівництво здійснює Москва руками розісланих по всій імперії росіян.

Росія, що послуговується марксівською ідеологією, давить нас і гнобить нас російський нарід.

П Е Р Е Д М О В А

Нову книжку І. Форденка, яку він пускає в світ під назвою «Система чудес» правильніше було б назвати «Стислий ґенератор советського зла,» бо в ній автор з великою скрупульозністю і знанням справи викриває неймовірно жорстоке зло, яке несе з собою Советський Союз. Автор в своєму слові «Замість вступу» попереджає читача, що він ані поет, ані письменник, а звичайний свідок і що він свідчить «лише те, що бачив і чув.»

В цьому напевно найбільша заслуга книжки, що в ній подано не у вибуялих уявах письменника героїчні постаті якогось роману чи повісті, а портрети живих людей. портрети російських шовіністів, які, як гайвороння, обсіли Україну, починаючи від голови колгоспу і кінчаючи заступниками секретаря ЦК КП (б) У. Подаючи ці образи реальними, життєвими масками, вони становляться переконливими і живими реалізаторами московсько-большевицької політики в цілому новітньому концтаборі, який називається ССРСР.

Автор яскраво змальовує в книжці тих післанців Москви в Україну, які почувають себе губернаторами

від метрополії в колонії. Цим самим він доводить, що так звані союзні республіки СРСР — це блеф, це пісок, який вони сиплять в очі західному світові, щоб довести, що СРСР не є колоніальною імперією. Але їхні пропагандивні штучки і комбінації книжка викриває в повній голизні, показуючи, що «король голий.»

Цінність цієї нової книжки в тому, що її автор в першій частині широко уаргументовує теоретичною частиною, що марксизм-ленінізм, незалежно з яким обличчям, є світове зло, яке тримається тільки на мільйонових багнетах спеціальних військ КГБ. Хоч автор, мабуть через свою скромність рекомендує себе тільки свідком подій, не письменником і поетом, але у своїй першій частині книжки він показав глибоку свою обізнаність з теоретичними засадами марксизму-ленінізму. Починаючи від «Комуністичного Маніфесту» Маркса з 1848-го року і кінчаючи найновішими теоріями сталінізму нашого часу, автор книжки показав всю брехливість і порожнечу так званого «наукового соціалізму-комунізму.»

В другій частині книжки в розділі «Київ удруге» автор знаменито показує Київ, де швейцари ресторанів після своєї служби мають «партайм джаб» — вони по темних вулицях роздягають прохожих, бо, мовляв, «жіть надо, браток,» як це сталося авторові, коли він проходив темною вулицею Києва, то з кушів вискочили бандити і роздягли його. Але швейцар з ресторану «Україна», в якому автор недавно був, упізнав жертву і наказав повернути йому одяг, вибачившись зі словами «ізвіні браток, жіть надо.»

У тій же другій частині автор незвичайно соковито

малює картину колгоспного життя в Західній Україні. При чому, щоб рельєфніше і наочніше показати злиденність колгоспного життя, він вдається до дуже вдалих контрастів між життям і природою.

«Теплі проміння ласкавого сонця, що лиш підіймалося з нічного сну, тулились до стріх колгоспних хат села, весело цвірінькали горобці на розлогій груші, а росисті трави блистіли скляними краплинами. Ліниво виходив блакитний дим зі стріх хат, заверещали збентежені якимось котом кури, коли я наближався до села Г.» Тут, як бачимо, і горобці «весело» цвірінькають, і «росисті трави блистять скляними краплинами.» І все навкруги таке миле й гарне, але в хатах колгоспників панують злидні й невимовна нужда, яка яскравіше стає перед читачем на фоні гарної природи.

В розділі «Київ 1956.» автор незвичайно рельєфно і реально малює «потьомківські» села часів Катерини II. Тут він наводить, як київські «вожді» запросили зі Львова та Ужгороду вісім кельнерів, які мали бути одягнені в смокінги, щоб обслуговувати гостей з Югославії, які мали прибути до Києва, на чолі з «маршалом» Тіто. Так само показували югославським гостям колгосп «Шлях Ілліча» на Київщині, як колгоспників одягли в гарні убрання, щоб показати Тітові «заможних» колгоспників. Але не встигли югославські гості залишити колгосп, як з них негайно ж здирали ті убрання.

Та частина нагадує точнісько ту картину, яку київські «вожді» в травні 1933-го року показували французькому прем'єр міністрові Ерію під час голоду, одягаючи колгоспників у привезені з Києва убрання, ніби для того,

що їх фільмуватимуть для кінофільму. А не встиг Еріо залишити колгосп у Броварях, під Києвом, як з них зразу ж поздирали ті убрання.

Незвичайно цікаво й реально малює автор виступ секретаря Львівського обкому компартії Стефаника. Було це в часи хрущовської відлиги і непевного ще становища Берії, коли постало питання національних керівних кадрів в національних республіках в зв'язку з «докладного записка Берії» ЦК КПСС. На зборах партійного активу в селі Красному Стефаник говорив: «Товариші, склались обставини, що ми ніби німецькі окупанти зайняли керівну владу. . . В керівних партійних і радянських органах працюють лише особи російської національності (голоси з залі: «І што здесь плохого!») . . . Але Стефаник не дає себе збити і говорить далі: «Мусимо віддати владу в руки народу так, як учив нас Ленін, в руки українського народу, бо це Українська Радянська Соціалістична Республіка, а росіяне повернуться в Росію.»

В залі став неймовірний свист і тупання ногами. Стефаник вичекавши хвилину продовжував: «Товариш Лаврентій Берія у своїй «докладній записці» Центральному Комітетові КПСС пише (при згадці імені Берії в залі затихло,) що в Україні є тепер дві України, перша — штучна, наша советська вдень, яка утримується на багнетах МВД, а друга — вільна й незалежна вночі, — чи не так, скажіть, будь ласка, чи не боїмось вчором з хати вийти, чи не висять українські національні прапори, повішені вночі, чи не падають голови наших російських товаришів, скажіть самі.»

На залі знову піднявся великий рух і протести московських гавляйтерів, насланих в Україну. Але Стефаник дав собі раду і їм не пощастило збити його з пантелику. Такий епізод в селі Красному показує наскільки в західних областях України була в той час напружена атмосфера, що автор так чудово намалював у своїй книжці.

Загалом, треба сказати, що нова книжка І. Форденка читається, не переводячи віддиху — це є своєрідні мемуари з того світу, який зветься СРСР і є найгіршого гатунку імперією, а Україна її колонією, «золотою перлиною,» як свого часу була Індія для англійців. Намальовані в книжці картини підсовєтського життя — це розділи з сучасного Дантівського пекла.

В. Поліщук

СИСТЕМА ЧУДЕС

ЧАСТИНА ПЕРША

МАРКСИЗМ ЗБЛИЗЬКА

**КОРОТКІ, ТЕОРЕТИЧНО—ПРАКТИЧНІ
ЗАУВАГИ ДО МАРКСИЗМУ**

КОМУНІСТИЧНИЙ МАНІФЕСТ І РЕВОЛЮЦІЇ

Дозвольте зауважити, — сказав Микола Петрович, — якщо ви заперечуєте або докладніше сказати, якщо ви нищете все, тоді ви мусите будувати, розуміється.

То вже не наша справа, — відповів Базаров, наше завдання є очистити землю.

/ Тургєнєв. «Батьки і діти» /

Який критерій ми не захотіли б застосовувати до розуміння революції, вона завжди була й буде рушійною силою бунту, найчастіше кривавого, силою руїни і валення існуючого мирного ладу. Хоч звичайно виникає вона стихійно, революціонери-провідники стараються спрямувати її найчастіше лише в бажане їм русло, хочби навіть зі шкодою заміру повсталого народу.

Пролетарська революція в Росії або як її називають тепер «соціалістична» була скерована проти царизму, а большевики, називаючи себе марксистами, вже на довго перед тим говорили не лише про повалення царського режиму, але й про експропріацію всіх засобів виробництва і інших дібр, які були в руках капіталістів, та розподіл їх між пролетаріатом.

Перша або так звана лютнева революція 1917 року, що повалила царат і установила Тимчасовий уряд, зберегла буцім то всі права лише для буржуазії. Друга ж, так зв. жовтнева сталась, як твердять комуністи, «пролетарською».

Годі вважати жовтневу подію 1917 року революцією, вона відповідає скорше державному переворотові, але незалежно від окреслення мав бути цей переворот зміною цілої епохи. І всі учасники революції: солдати, селяни, робітники і дрібна буржуазія вірили, що всі матеріальні блага стануть їм доступними, бо ж і ціль самої революції лежала в наміренні розподілу всіх тих благ переможцям — пролетаріатові.

Але, як ми вже сказали, кожна революція, розвалюючи існуючий лад, руйнує міста і села, нищить фабрики, заводи і всі придбані досі суспільством матеріальні блага так, що після всього звичайно залишається не багато до поділу. Зруйноване тепер треба відбудовувати, але революціонери про відбудову або побудову говорити не люблять.

Комуністичний маніфест, виданий Марксом і Енгельсом в 1848-му році, закликав до бунту пролетарів світу, облесливо підкреслюючи, що вони /пролетарі/ не мають нічого до страчення, зате «здобудуть весь світ».

Але марево Маркса і Енгельса не передбачило, що клич маніфесту, розплившись в усі закутини земної кулі, і після ста років не стане надією, натомість попливуть цілі моря крови і людського поту того ж пролетаріату, який дасться звести під такі буцімто прегарні кличі.

Замість передбачуваного Марксом і Енгельсом здобуття світу пролетаріатом, наступало щораз то більше поневолювання і нищення пролетаріату.

Відомо, що ані Маркс, ані Енгельс не були пролетарями, а виданий ними маніфест, програма якого мала принести щастя світовому пролетаріатові, підхопили такі ж непролетарі, щоб лиш використати несвідомість пролетарських мас і змусити їх повністю підкоритись їм. Першою такою перемогою купки спадкоємців Маркса, як уже сказано, було повалення царату в Росії.

Провідники революції, не будучи пролетарями, стали ніби рятувати пролетаріат, використовуючи старі кличі, як СВОБОДА, РІВНІСТЬ, БРАТЕРСТВО, здобуваючи підтримку робітників, ремісників та закріпачених в царській Росії селян.

Пішли селяни за брехливими кличами — «земля селянам», не знаючи, що їх чекає новий панщизняний хомут в колгоспах і радгоспах під кермою нових, ще більше жорстоких поневолювачів.

Підтримку революції дало теж робітництво, заслухуючись в новий, гарний клич, що — «фабрики робітникам», а тим часом змушено їх працювати без права домагатись своїх робітничих прав — страйки стались найбільшим злочином в новій, так зв. робітничій державі.

Нинішня комуністична партія Советського Союзу поряд з удосконалюванням ошуканчої пропаганди про ту ж СВОБОДУ, РІВНІСТЬ, БРАТЕРСТВО з шаленим поспіхом кує зброю, не занехаючи й атомової енергії, — вона готує мільйонові армії та робить всі інші заходи для збільшення мілітарної світової переваги, яка має поконати нині ще вільний світ.

КОМУНІСТИЧНА ЗАКОНОМІРНІСТЬ

Комуністичне вчення каже вірити, що згідно з «історичною закономірністю розвитку суспільств», перемога комуністів в цілому світі є неминучістю. Так як на місце общинного ладу наступив февдальний, щоб опісля знову уступити більш прогресивному на той час буржуазному або капіталістичному, так як і тепер буцімто капіталізм, відживаючи свій згори окреслений вік, уступить новому, соціалістичному устроєві диктатурі пролетаріату.

Особливо вперто проводять таку науку в Советській Росії, щоб переконати своїх громадян, що їм треба позбутись зневіри в правоту комуністичного режиму, бо всякий спротив є надаремним не лише тому, що на сторожі стоять «загартовані кадри всесильного КГБ,» з мільйонами озброєних вояків «внутрішніх військ», «удосконалені» в'язниці і «Архипелаг» концентраційних таборів праці, але ще й тому, що «закономірність історичного розвитку суспільств» приносить неминучість комуністичної диктатури пролетаріату на зміну капіталістичним суспільствам у світі.

Капіталістична система, яка нібито відживає свій вік, як відживала колись фєвдальна, приносить конєчність господарських криз, безробіття, а за тим генеральні страйки і комуністичну революцію та неминучість перемоги «диктатури пролетаріату».

Після такого вчення вільна капіталістична система сама ніби творить майбутність нового, комуністичного ладу, бо розбудовуючи масово продукцію, поширює одночасно ряди пролетарів, які в відповідних умовах мають повалити цю систему і установити «диктатуру пролетаріату».

Безплянове і хаотичне, як вони твердять, капіталістичне господарювання, породжуючи економічні кризи, мало б довести до масового безробіття та поступового зубожіння мас пролетаріату при великих рівночасно нагромадженнях капіталу купкою експлуататорів і в цей спосіб створило б усі умови власного упадку, уступаючи місце новому «соціалістичному» — диктатурі пролетаріату.

Отже, згідно з їх вченням, чим більший технічний розвиток у вільному буржуазному суспільстві, тим ближче до упадку того суспільства і ближче до перемоги «диктатури пролетаріату». Бурний розвиток індустрії ніби вже є сам у собі могильником капіталізму, який таким чином створив умови росту робітничого пролетаріату і його класової свідомості. Класова свідомість пролетаріату, економічний занепад капіталістичної системи, систематичне зубожіння робітничих мас, безробіття і страйки, що ніби входять в ту ж закономірність, то ціла комуністична саламаха, в яку, як по-

бачимо пізніше, вони самі не вірять, бо вони ніяк не можуть дочекатись економічного занепаду вільних капіталістичних держав, а якщо говорити про зубожіння мас робітників, то хіба є вони лише в Советській імперії і взагалі лише там, де при владі є комуністи.

Нинішні робітники у вільних країнах ситі та одягнені, їх діти мають змогу вчитись у вищих школах. У вільних країнах робітники мають свої доми, свої автомашини, а в деяких країнах також повне забезпечення на випадок безробіття і старости.

В Советському Союзі, що називає себе державою робітників і селян, де нібито нема капіталістів, ані жодних експлуататорів уже понад 60 років, середня місячна платня робітника звичайно рівняється п'ятиденній потребі коштів прохарчування, його родина часто-густо терпить голод, не говорячи вже про одяг тощо. Все життя робітника в Советському Союзі полягає в пошуках додаткового заробітку, щоб прохарчувати себе і свою родину. Але не може він запротестувати, оголосити страйк — йому не вільно навіть висловити голосно своє невдоволення. І навіть з тією мізерною платнею, яку платять йому комуністи, вимагаючи мовчання, він мусить шукати харчів, яких завжди бракує, вистоювати в черзі за хлібом і т.д. Про власний дім або автомашину йому годі і мріяти.

Отже зубожіння робітничих мас настало в докір Марксівському вченню лише під владою комуністів.

* * * * *

Тепер бачимо, що все те вчення про «закономірність історичного розвитку» та їхню «неминучість» є зви-

чайною брехнею, що не має жодного логічного підтвердження. Найкращим доказом того, хай послужить факт, що революція 1917 року чомусь не вибухла в жодній іншій країні, лише в Росії, тобто там, де капіталізму було дуже мало, а робітнича кляса як кількісно, так і якісно була мізерною.

В розвинених капіталістичних країнах високо зорганізована робітнича кляса, володіюча більшою свідомістю, не дала себе обманути гарними кличами і революції не робила. Лише в найбільше відсталій, аграрній країні, якою була царська Росія, робітництво з безперечно нижчою свідомістю дало себе ошукати.

Після кількох десятиріч історія з революцією повторилась. Вона повставала і перемогла тим разом в Китаї, тобто знову в аграрній країні, де капіталізму і свідомої робітничої кляси не було навіть на міру царської Росії 1917 року.

Чи ж не навпаки Марксівському вченню і упертій комуністичній школі про «закономірність» і «неминучість»?

Друга світова війна, що сколихнула світ, приносила великі як матеріальні, так і людські жертви капіталістичним, індустріально розвиненим країнам, де робітнича кляса своєю кількістю і свідомістю стояла дуже високо, але комуністична «закономірність» чомусь не спричинила там ніякої «неминучости» заміни вільного, капіталістичного ладу. Не було революції ані в Англії, ані в Америці, хоч годі тут говорити про повне задоволення робітничих мас того часу і хоч робітничі верстви тих країн своєю свідомістю переросли своїх клясових китайських колег на цілу епоху.

Увесь так зв. науковий марксизм, починаючи з комуністичного маніфесту Маркса і Енгельса, Сталінських «Економічних питань» та Ленінових теорій про «Ради» або «Відмирання держави», то звичайний «вінегрет» брехні, розрахований лише на обман несвідомих та легковірних.

Вже по самій природі комуністи всіх пород є не більше і не менше лиш звичайні брехливі провокатори. Про гарні та брехливі кличі російських комуністів з часів революції 1917 року я вже згадував. Хто пам'ятає революцію на Кубі, той погодиться, що кліка Кастра, підхопивши під свою контролю революційно розбурхані маси народу, вживали теж гарних кличів: «За волю, за щастя і добробут кубинського народу!» Але ніколи жоден з них не випустив з уст слова комунізм, соціалізм або диктатура пролетаріату. Лише після перемоги, не скоріше, як на другім році, коли ця комуністична кліка Кастра вже добре зашморгнула петлю на шиї народу, тоді лише можна було по'ути про «будову соціалізму», про марксизм про соціалізм.

Або візьмім нинішніх польських комуністів, що є при владі, вони й досі не відважуються назвати їх партію комуністичною, а себе комуністами. Бояться дражити свій нарід і німецькі комуністи в Східній комуністичній Німеччині. Ті теж називають свою комуністичну партію лише робітничою, а себе членами робітничої, а не комуністичної партії, якою є вона в дійсності.

А чи не брешуть та не ошукують своїх співгромадян комуністи, які ще живуть у вільних країнах Заходу і які ще не здобули влади? Вони звичайно вважають себе при-

ятелями і опікунами народу, робітничої класи та помагають ніби боротись за добробут, виступаючи рівночасно проти капіталізму.

Щоб здобути довір'я мас робітників, вони виступають за підтримку робітників, за збільшення їхніх платень, за ніби добробут народу і в цей же час стараються своїми діями зруйнувати економіку країни,...бо треба спричинити невдоволення робітничих мас.

Як же зрозуміти таку дію? Однією рукою роблять те, чим мають бути вдоволені маси робітників, натомість другою, спричиняючись до руїни всенародної економіки, ведуть ті ж маси робітників до обниження їх життєвого рівня, безробіття, а може й голоду.

* * * *

Щоб до кінця розкрити брехню такого «передового» комуністичного вчення, що говорить про «історичну закономірність», спитаймо, чому тоді Росія на протязі понад 60 річного існування посилено кує зброю та збільшує свої армії, посилаючи їх то тут, то там в наступ, ніяк не чекаючи мирного настання «неминучих» змін, які нібито мали б бути тією «закономірністю суспільного розвитку».

До того в їх розпорядженні ще є й клич: «Ціль освячує засоби». Має він усвідомлювати революційних діячів комуні, що коли мова про здобуття їхньої мети, всі засоби є добрими і «освяченими», бо сама мета освячує їх. Означає це, що комуністичний переворот в котрійсь з вільних країн можна dokonувати всіма доступними методами, навіть масовим убивством безборонних жінок

і дітей, якщо це на їх думку може облегшити здобуття уплянованої цілі.

Чому ж мусять комуністи вдаватись аж до таких крайніх методів, коли згідно з марксівською теорією «історична закономірність розвитку суспільств» і так мала б довести до неминучої зміни «загниваючого капіталізму» на новий, соціялістично-комуністичний лад?

Клич — «Ціль освячує засоби» є свідченням не лише звороту до якогось фашизму, а цілковито до дикунства тих, що йдуть у бій з цим кличем, — він теж повалює цілковито твердження про якусь «закономірність» або «неминучість». Цей клич не можна розцінювати інакше, як дике варварство, бо як ви, читачу, могли б відноситись до вашого сусіда, знаючи, що його ціль освячує засоби і він коли тільки подумає про здобуття потрібної йому цілі, не відступить від ніякої брехні, крадіжки, брехливого доносу, фальшивому свідченню, провокації або підкупові.

Комуністична мораль, що діє за таким законом: «Ціль освячує засоби», одним махом перекреслює всю їх фальшиву теорію про якусь там «закономірність» і «неминучість» та розкриває їх правдиве, архизлочинне обличчя.

СОЦІЯЛІЗМ І ДИКТАТУРА ПРОЛЕТАРІЯТУ

З практики знаємо, що комуністичний лад звичайно встановлює найбільш реакційна група терористів, користаючи з можливості обдурення несвідомих народних мас.

Так зв. диктатура пролетаріату в особі купки збюрократизованих терористів стає керуючою силою в державі на місце поваленої революцією системи та ще з більшою силою тепер поневолює селян і робітників даної країни. Окреслення «диктатура пролетаріату» для більшої ясності належало б змінити на «диктатуру НАД пролетаріатом».

Коли б ми хотіли цей термін, уживаний комуністами /диктатура пролетаріату/, зрозуміти дослівно, тоді треба собі уявити таке. Революція в особі пролетаріату повалює вільний, капіталістичний лад, а відбираючи всі засоби виробництва від капіталістів, стається сама власником тих виробничих засобів, як і решти всіх дібр. З перемогою революції робітники, що раніше працювали на фабриці, відібрали її від групи, що складалась з капіталістів. Вони ж, робітники, стаються власниками тієї

фабрики і установляють диктатуру /їхню, пролетарську/, очевидно над колишніми капіталістами і змушують їх працювати на робітників тієї фабрики.

І ось бачимо, що пролетарі-робітники, які установили «диктатуру пролетаріату» над капіталістами, теперішніми робітниками стались панівною клясою, керуючою силою.

Чи щось змінилось? Властиво то нічого не змінилось, лише все повернулось відвратною стороною. Робітники-пролетарі стали власниками, тобто керівниками, колишні капіталісти працюють як робітники і фабрика діє, як і досі продукує, продає і т.д. Робітники, хочби навіть і колишні капіталісти, виконуючи свою працю, будуть завжди старатись працювати менше та одержувати заробітки як тільки можливо більші.

Натомість власники, хай би навіть і колишні робітники, захочуть мати великі зиски, хоч би навіть і коштом зменшення заробітних платень теперішнім робітникам. Отже, як бачимо, доволі виразно нічого абсолютно не змінилось і не зміниться, хіба тільки те, що теперішній власник не є вже звичайним власником, але ще й диктатором /бо установив диктатуру пролетаріату/, він, отже, нізащо не збільшить тепер /хіба зменшить/ платні робітникам, а ще й заборонить вимагати такої, оголосивши страйк робітників злочином.

Але коли подумаємо добре і здамо собі справу, що в практиці складається трохи інакше, — капіталістів замало, щоб обсадити ними всі робочі місця в фабриці /та й ті звичайно бувають знищені фізично революцією/. Отже робітники будуть і надалі робітниками;

для керівництва потрібні впершу чергу висококваліфіковані спеціалісти, інженери й техніки. До них досядуть найбільш «революційні» елементи, які звичайно працювати не люблять, незалежно при якому режимі вони не жили б. Засядуть вони в керівництві фабрикою, містом, державою, здобуваючи владу за гаслом: «Ціль освячує засоби». Вони то створять диктатуру пролетаріату, а властиво диктатуру над пролетаріатом або над народом. Повториться докладно все те, що сталося в Росії після перемоги Леніна і його комуністичної партії.

Заповнюються в'язниці і концентраційні табори примусової праці тими, що революцію творили: робітниками і селянами.

Чи не бачимо ми тепер, що і Маркс, і Енгельс уже брехали у своєму комуністичному маніфесті? Трудно сказати чиє замовлення вони виконували, але брехали, заявляючи, що пролетаріат немає нічого до страчання, крім своїх кайданів. А виходить, що він, не маючи кайданів, тепер набуває їх, стаючись рабом тих, кому повірив і для кого здобував владу.

Робітники всіх комуністичних країн, з Советським Союзом включно, які стались такими рабами, хай будуть пересторогою для інших.

Тепер уже ясно, що не «диктатура пролетаріату» в країнах, де приходять до влади комуністи, але «диктатура над пролетаріатом», якого пощастило їм ошукати.

Згадаймо, що в Советському Союзі давно нема і не може бути якихось /навіть колишніх/ «експлуататорських класів», є лиш робітники, колгоспне селянство, і «трудова» інтелігенція, /так твердять комуністи Сов.

Союзу/. Це нові класи, які формувались уже при комуністичній владі після 1917 року і не менше мабуть ніж 95% з них роджені вже після революції, в так зв. державі робітників і селян.

Над ким, отже, досі справує владу так зв. диктатура пролетаріату /як бачимо, радше диктатура над пролетаріатом/, проти кого поставлено десятки озброєних дивізій так зв. внутрішніх військ? Хто є тими в'язнями «архипелагу» концентраційних таборів примусової праці? В'язнями, цифра яких доходить до десяти мільйонів! !!! Чи це капіталісти? Хрущов запевняв усіх, що всьому завинив Сталін, але вже минає 27 років після смерті Сталіна, а в царстві сатани ~ отчизні комунізму нічого не змінилось.

Отже відтепер будемо вживати вже лиш нове окреслення «диктатура над пролетаріатом», замість до-теперішнього «диктатура пролетаріату». Диктатура купки кровожадних диктаторів, які, обдуривши несвідомих робітників царської Росії, установили нову неволю і стались новими рабовласниками.

Але чи могло бути інакше?

ЧИ МОЖЕ БУТИ ІНАКШЕ?

Поки відповісти на поставлене тут питання, спробуймо зупинитись над подіями, що стались в Союзі зразу після смерті Сталіна, в часі нового партійного керівництва під проводом Хрущова. Коли хтось докладно обсервував заходи Хрущова, той згодиться що:

1/. Хрущов був противником терору. Доказом того хай буде хоч би те, що він не вбивав своїх противників, як робив це Сталін.

2/. Хрущов хотів установити законність в державі та ліквідувати причини, які породжували такий терор. На протязі повних восьми років він систематично усував драстичні права й «укази», хоч повністю їх так і не усунув. /Поминаю тут національні питання/.

3/. Хрущов був вірний комуністичній ідеї. Попередні дві точки зору про його бажання законности /ще і з прикметником «соціалістичної»/ та уникання терору над противниками не змінює факту його вірности комуністичній ідеї. Мимо його особистого вкладу в розкриття факту сталінських злочинів, а властиво хиб ці-

лого партійно-державного режиму, він зовсім не хитався в збереженні установленної революцією і Сталіним системи та ще й скріпляв її.

Отже на підставі повищих двох точок зору, ми маємо право сказати, що Хрущов хотів та готов був змінити лице сталінського терористичного комунізму і запевнити громадянам свободу, хоч мабуть сильно обмежену. Бажання допуску свободи громадянам, хоч би й обмеженої у нього однак було.

Але якщо він не зробив цього, не зумів довести розпочатого до кінця, то лише тому, що на перешкоді йому стояло те, на що вказано в третій точці нашого окреслення його характеру. *Він був комуністом.*

Щоправда він сильно обмежив діяльність органів безпеки та старався скерувати діяльність судів в рамки закону. Але всі заходи могли здійснюватись, однак, лише доти, доки не заторкувало це самого існування режиму.

Знаємо, що багатьом пощастило одержати свободу в часі його керівництва країною — порідили ряди невільників в концентраційних таборах примусової праці. Але маємо теж право спитати, чому він не розпустив усіх, чому не зліквідував табори примусової праці?

Були чутки, що він хвалився перед італійськими комуністами, ніби випустив на волю з концентраційних таборів близько десяти мільйонів. Знаючи, що звільнив він мало із загального числа, тоді мусимо собі уявити, що коли вірити цьому, тоді всіх невільників у в'язницях і таборах праці на той час мусило бути не менше тридцяти мільйонів людей.

Советська промисловість, яка затруднювала тридцять мільйонів невільників, в такому разі мусила б припинити всю роботу, а для економіки країни, навіть такої як советська, хіба означало б повну катастрофу. З тим, отже, напевне рахувався Хрущов, що, як ми бачимо, був і залишився комуністом і який без сумніву хотів зберегти режим від загибелі. Як комуніст, він очевидно любив владу та хотів бути Маккавеем і хоч, як я вже сказав, не вбивав своїх противників, як робив Сталін, він тримав «коротко» своїх підвладних, гамуючи їх критику.

Для прикладу наведім його поведінку на партійних активах або інших конференціях, де любив він брати участь. Там він тримався, як і подобає диктаторові, змушуючи всіх інших тримати закритим рот, а коли комусь захотілось покритикувати, то лише починаючи з самокритики. Не змінив теж Хрущов і мабуть змінювати не думав так зв. демократичний централізм в партії, який означав беззаперечне підпорядкування всіх членів партії вище поставленим партійним органам.

Як комуніст, Хрущов не міг зрозуміти, що могло б бути село без колгоспу, фабрика без парторга або армія без політрука. Отже на підставі наших повищих роздумувань можна сміло заризикувати твердження, що Хрущов мав роздвоєну душу: перша, то була душа комуніста, яка хотіла панувати і накидувати свою волю всім іншим; друга, більше людська, ніж партійна — вона прагнула, щоб громадяни могли жити не боючись «суду без суду» ані «нічних гостей» з МГБ.

Примирити ті два, так чужі собі стремління, об'єд-

нати ці дві душі в одну було неможливим. Треба було вибирати між одним і другим. Але він так і не вибрав до кінця своєї влади в Кремлі. Весь час у нього переважувала та перша душа, душа комуніста. Він, мабуть, ані на хвилину не задумувався про якісь зміни режиму, йому здавалось, що він і так при збереженні всіх атрибутів режиму зможе довести до вдовolenня, а радше втихомирення народу. Але усунути всі наслідки сорокалітнього терору та ліквідувати можливість його продовження, якщо не появи нового, треба було збурити все від самих підвалів. А цього Хрущов не хотів.

Тепер лише бачимо, що зберегти комуністичний режим та забезпечити йому дальше існування без помічі апарату насильства, без в'язниць, таборів примусової праці виявилось прямо н е м о ж л и в и м .

Згадаймо ще чеського комуніста Дубчека, який теж задумав, зберігаючи комуністичний режим Чехо-Словачії, усунути терор, що доходив уже до вершка над чехословацьким народом. Він висунув тезу про «комунізм з людським обличчям», і теж як і Хрущов в Советському Союзі, Дубчек вживав усіх заходів ліквідації терору в Чехо-Словачії. Скажете може, що було б все вийшло добре, якби не Брежнєв, котрий вислав збройні сили всього потенціалу так зв. Варшавського пакту?

Чому так залежало Брежнєву у здушенні заблискої волі або чому він був противником «людського обличчя комунізму?» Звичайно справа дуже проста. Коли б Брежнєв був ще зволикав з висланням збройних сил, чеський комунізм звичайно зник би цілковито, як зникає на сонці роса.

Адже і Хрущов посилав війська в Мадярщину рятувати зненавиджений мадярським народом комуністичний режим, що його насадили силою окупаційні советські війська. І Хрущов поспішав, бо бачив він там проблеск волі, яка могла змести «диктатуру пролетаріату» що ніби то мала приходити закономірно і неминуче, а як показалось тепер тую закономірність і неминучість слід застосовувати до загибелі і ніяк не до постановня комуністичного режиму.

Не було б советських військ у Польщі, Мадярщині чи Болгарії комуністичні режими вже давно там були б забутими. Не було б сильного таємного і явного апарату терору в Советськiм Союзi, комуністичний режим там теж був би зліквідований. Лише широка сітка органів терору утримують той режим штучно при житті.

Комуністична система вже по своїй природі є кривою і немов та жаба, що не може жити без багна, вона не може існувати без терору. Пливун, відомо, може жити так довго, як довго пливе — він не може перестати плисти, бо тоді відразу утоне. Так само загинула б кожна комуністична влада, яка перестала б тероризувати поневолений нею нарід. Ця система може існувати лиш, сіючи терор, голод і смерть.

Комунізм або воля, вогонь або вода. Там, де є воля, не може бути комунізму, так як не може бути волі під комуністичним пануванням. Вогонь або вода! Погасне вогонь і залишиться вода або вона випарує і вогонь горітиме далі. Чи може бути інакше? Очевидно, інакше бути не може!!

У великому блуді є той, що вірить, ніби комунізм

може бути іншим, ніж він є в Союзі, в державах сателітах, в Китаї або в Югославії. Ніякий НЕОМАРКСИЗМ не станеться іншим, ніж він є в дійсності, в практиці.

Брешуть західні комуністи, заявляючи, ніби то їх ідеї кращі від советських, немов у їх комунізмі, коли вони прийдуть до влади, не буде в'язниць ані таборів, не буде масових судів, ані розстрілів, не буде голоду, ані насильства. Вони ще й хочуть зватися не звичайними комуністами /ці вже дуже скомпромітовані/, а якимись ЕВРО або європейськими, а все таки комуністами. Деякі вже навіть заявляють, що у них не буде навіть так зв. диктатури пролетаріату, вони буцім то все дозволять, навіть існування інших партій і всю демократію, бо вони . . . європейці. Так вони тільки говорять, щоб лиш здобути владу. Пісня стара і добре знана! Як досі ми устійнили — це не є можливим. Не є можливим навіть при найширшім бажанні. Людина, щоб жити, мусить нищити комунізм, у противному разі, він знищить людство.

СУТЬ КОМУНІЗМУ

Здавалось би, що тепер світ досконало поінформований, що являє собою комунізм, коли стає він керуючою силою в державі. А якщо хтось ще й досі мало обізнаний з кількістю жертв комуністичного терору, вічного страху й постійного голоду під комуністичними режимами, то нехай повернеться думками до часів Хрущова та згадає, що говорив той комуніст про сорокарічне панування режиму в Союзі, хоч всю вину він перекладав на Сталіна.

Ані советський, ані кубинський, ані китайський ані югославський, ані інші комунізми з держав сателітів не дали нічого народам, крім сліз, голоду й смерті. Чого ж тоді прищиплювати його ще в Італії, Франції, Еспанії, Португалії або де-і де? Чи ж би ще мало сліз та крові серед народів, які змушені жити під вище згаданими комуністичними режимами? Чи справді може бути якийсь НЕО або ЕВРОкомунізм, що міг би існувати без жертв, без в'язниць, без концентраційних таборів примусової праці або хронічного голоду?

Деякі ЕВРО або європейські комуністи так і заявля-

ють, що їхній комунізм буде кращий, без кривавих жертв, навіть уже й без «диктатури протелатаріату». Мовляв, хай буде й демократія, щоб лише комуністів допустити до влади, хай навіть й інші теж партії, опозиція і чого тільки не обіцяють, поки ще вони, комуністи, не є при владі.

Я вже говорив про заходи Хрущова та ніби добру волю чеського комуніста Дубчека. Та не пощастило тим керівникам відсунути те горе, що й досі висить над опанованими комуністами народами. Тому то й виникає таке питання: чому ці добрі комуністи так усередно тримаються *комуністичної* партії, чому не організують іншої партії? *Чи варто уперто переробляти її /Комуністичну/ природу, міняти вовче на людське обличчя, хоч нема доказу, що експеримент удасться?*

Звичайно, комуністичними партіями керують люди, які ніколи не були б вибрані народом вільним голосуванням. І коли вже такі комуністи здобувають владу, тоді, як показує практика, стаються вже досмертними керівниками; ніхто не змусить, хіба сила або підступ, як це було з Хрущовим, їх усуне.

Все-таки в нинішніх керівних кадрах комуністичних партій Заходу, які ще не є при владі, наприклад, в Італії або Франції я бачу людей інтелігентних, які, здається, здібні думати категоріями вільних, цивілізованих людей.

Отже може й справді були б вони здібними змінити кривавий, вовчий комунізм на такий з людським обличчям, а може й з людським серцем. Відповісти на це питання можна лише після того, коли пізнаємо суть са-

мого комунізму, так би сказати, проаналізуємо хемічно його зерно, з якого виростає дерево комуністичної будівлі.

Як досі ні одному хемікові не пощастило вплинути на зернятко маку, який звичайно цвіте червоно, щоб зацвів він, наприклад, біло. Але може це пощастить ЕВРО або європейським комуністам.

Припустимо, що є ними люди не лиш освічені, але ще й з добрим серцем. Вони противники розстрілів, ув'язнення і таборів примусової праці — вони захочуть, щоб робітник і його родина жили не гірше, ніж при колишнім вільнім, капіталістичнім устрої. Очевидно і серед комуністів можуть бути такі, я вірю в це. Чому мало б не бути таких? Не лише таких, як чеський Дубчек, а може ще й більше здібних, свідоміших, до того й без страху, що Брежнев чи хтось там інший знову пішле свої збройні сили. Є вони може у Франції, може в Італії, а може і в обох країнах. Будуть вони не лише марксистами, але захочуть, щоб не лише без капіталістів збудувати державну систему, але й без терору, без розстрілів або концентраційних таборів примусової праці. Установити нову державну систему, державу робітничу, без експлуатації людини людиною. /Ніколи не довелось мені почути, щоб без експлуатації людини державою/. І що таке бажання є можливим, залишається лише подумати, чи буде це можливим до здійснення.

* * * *

І ось комуністи засідають в новому своєму уряді після здобуття влади у вільних виборах. Не буде дуже важливим, чи будуть вони в абсолютній більшості, не великою перешкодою будуть тепер представники інших партій. Все це лише до певного часу. Припустимо теж, що «диктатура пролетаріату» не буде установлена відразу /годі буде повірити/. Допускається навіть якась демократична або, якби назвати її, буржуазна опозиція. Вірю, що може заіснувати така ситуація, коли комуністи здобули владу в результаті вільних виборів.

Навіть у тій ситуації наступить день, а буде це зараз після здійснення комуністичної, партійної програми в державі, коли інші партії, що в уряді не матимуть уже кого репрезентувати і почнуть поволі шезати. І навіть не опам'ятаєтесь, коли стане так, як це в пісні співається: «Хто був кимсь, стане ніким».

Комуністична партія, яка стане при кермі країною, буде вводити в життя свою партійну програму, хочби і сповільненим темпом. Але вводити буде. Хіба ж може бути інакше? Надіюсь, що читачі знають, яка програма комуністичної партії. Додам лише, що всі комуністи, що дістались до керівництва країною, є дуже добрими, цивілізованими людьми, їм і в голову не прийде вбивати своїх противників, арештовувати або тримати в таборах примусової праці колишніх капіталістів і всіх інших, які могли б бути невдоволеними посталим станом речей, вони не стануть ділити селян на куркулів, середняків або благонадійних чи неблагонадійних /рідке явище/.

Всіх більших і менших капіталістів на цей раз комуністи заощаджують і не лиш не вбивають їх, а ще й дають рівні права з пролетарями, які мають стати з «нікого кимсь». Натомість програму партії, як я вже сказав вище, будуть негайно вводити в життя країни. Так оце тут і «собака зарита». Може справді не буде /хоч у перших початках/ тепер експлуатації людини людиною, але чи не буде експлуатації тієї людини режимом, державою? *Зараз побачимо.*

* * * *

З моментом приходу до влади комуністів оголоситься, що вся влада належить трудівникам міст і сіл — пролетаріатові, в особі уряду, а може комітету комуністичної партії, яка «сталась виразником його волі». Потім теж оголоситься право робітників користуватись 8-ми годинним днем праці, 5 або 6 денним тижнем, потім повториться ще дещо про працю, про відпочинок, право на освіту і т.д. Інакше й бути не може.

Але про заробітки робітників уже жодного оголошення не буде, бо тепер не капіталісти виплачуватимуть робітничі платні. Відомо, що згідно з марксизмом комуністична партія і комуністичний уряд проведуть повну націоналізацію всієї промисловости і послуг в країні, власником всіх дібр буде відтепер держава.

Але може теж заіснувати ситуація, коли комуністичний уряд буде змушений проголосити підвишку платень робітникам, та тепер така підвишка вже не принесе абсолютно жодної користі робітникам. Маючи монопольне володіння всіма добрами країни, після підвишки

платень збільшитись консумційні ціни принаймні на крам першої потреби, чим вирівнюється відразу сума оголошеної підвишки. І жодної користі для робітника не буде.

Однаке затримаємось ще трохи над програмою комуністичної партії, якою є в основному ліквідація приватної власності в користь держави. Отже кожне підприємство, яке користувалось найманою робочою силою, є безсумнівно капіталістичним і підлягає націоналізації, тобто відтепер стає його власником за революційним комуністичним кличем «трудовий народ», а в практиці власником стає держава. Малі підприємства, які не користувались найманою силою, не можна зараховувати до капіталістичних, експлуататорських /їх вели власники самі або з допомогою родини/, отже націоналізації не підлягають, та це тільки в теорії.

Згодом знайде конечність націоналізувати і їх, бо існування, наприклад шевського приватного варстату створить умовини крадіжки робітниками з фабрики дратви, існування газетного приватного кіоску створить умовини крадіжки робітниками з тої ж фабрики, наприклад, лезвів до голення і т.д. і т.п., бо будуть вони /приватні малі підприємства/ джерелом збуту крадених робітниками речей. Тож практично не можна допустити існування рядом з державним кіоском і приватного кіоску.

Працівник державного кіоску, який працюватиме 8 годин денно, отримуючи згори означену платню, ніколи не дорівнюється приватному, власник якого не долінується встати кілька годин раніше і триматиме відкритим свій кіоск 15, 16 годин на добу. З тієї ж причини

і заробітки будуть різні, а власник кіоску і працівник державного кіоску, переходячи вулицею, будуть різнитись своїм виглядом.

Отже потреба націоналізації всіх підприємств або варстатів праці менших чи більших стане неминучою, хочби і державно-партійні керівники були справді не до порівняння з комуністами Советського Союзу — висококультурними і гуманними людьми.

Тут комуністи матимуть ще й своє усправедливлення: малі, приватні підприємства технічно відсталі і не можуть більше стояти рядом з соціалістичними, новітніми, технічно оснащеними, приносячи лише сором суспільству. Воно й насправді тепер держава, що має у своєму розпорядженні всенародні ресурси, може поставити декілька елегантних, новітніх кіосків, яких попередній власник поставити не міг. Поставити такі, хоч би там, де будуть закордонні туристи «показатись». Але на добру справу ці дрібні власники некапіталісти, неексплуататори пролетарських мас — це люди близькі нам, у них відбирати не треба. Коли котрийсь з них одержить призначений державний податок у висоті, скажімо собі, понад вартість цілого кіоску із крамом, він негайно принесе до фінансових органів ключі і здасться добровільно.

Таким чином, на протязі якихось 6 місяців всі багатства країни являтимуть уже соціалістичну або державну власність. Не стане капіталістів, нема приватних підприємств, фабрик ані заводів /згодом село теж стане в такий же спосіб соціалістичним/. Отже тепер уже злжвідовано /так скажуть вам/ раз на все експлуата-

цію людини людиною.

Зрозуміймо тепер лише одне: хоч би не було в'язниць, таборів примусової праці, таємної поліції на подоби КГБ, а всі громадяни вже потроху стануться невольниками. Так навіть ще поки буде встановлена паспортна система.

Коли всі матеріальні добра, тобто фабрики, заводи, копальні, взагалі земля з її надрами, лісами і урожайними полями і все абсолютно, що є або могло б бути у приватнім користуванні буде відібране і станеться державним, хочби й звали це все соціалістичним народним або всенародним, тоді ви, як громадянин, стаєте цілковито залежним не лише від ваших рук, якими мусите запрацювати собі на хліб, але й від власника, який купив би ваші робочі руки в заміну за хліб чи гроші. Ще й лихо, що тепер уже буде лише один одинокий покупець ваших робочих рук і ви вже не зможете з ним торгуватись за ціну, ви мусите прийняти лише ту ціну, яку він запропонує вам, /а як з диктатурою пролетаріату/. Бо є вже лише один власник всіх фабрик, всіх заводів, лісів і землі — держава. А державою править купка комуністів, що скажуть — держава — це ми.

Маючи цілковито у руках всі матеріальні ресурси, тепер держава не лише дає вам як робітникам за вашу працю платню, яку вирішить сама, ця держава візьме від вас як робітника теж ціну за хліб, в такій висоті, яка їй, а не вам відповідатиме. Бо всі крамниці, всі універмаги — вся торгівля, як і промисловість, в одних руках, в руках держави.

Тож згодитесь, дорогий читачу, що відразу вже після

переходу на так зв. соціалістично-марксівську державу /не конче називати її комуністичною/ або відразу після передачі влади в руки комуністів, *чиста марксівська теорія* зробить з вас уже з перших днів повністю залежного від режиму-держави — невідьника.

Це лише те, що комуністи називають *матеріальною базою*, а надбудова прийде пізніше. Досі ще ні одна комуністична система не обходилась без цілковитого погамування громадянських свобод, масових судів, розстрілів. Чи мало б бути тепер інакше?

Та ми говоримо весь час про єврокомунізм, ми задумуємось чи могло б бути інакше, коли б комуністи здобули владу безкровно, в результаті виборів. Та з наших роздумувань не знаходимо, на жаль, ніяких полегшень. У цей перехідний час, як до ще залишаться якісь старі, демократичні партії, яких комуністи рішили б заощадити, їм по волі чи неволі доведеться мовчати. Та й кого ж їм тепер репрезентувати?

Тепер, коли всі матеріальні блага стали «всенароднім добром» /державними/ робітники не можуть як колись — страйкувати. «Проти себе?» запитає партія і хоч які гуманні єврокомуністи не були б, страйк буде заборонений. І доведеться робітникові задовільнитись платнею, яку визначають йому без його згоди.

Поминаю всяке громадське потрясання, яке звичайно викликає націоналізація. Бракує краму, кипить чорний ринок, ростуть ціни, сильно обнижується продуктивність праці і все це погіршує і без того складну проблему постачання харчових і інших широкої потреби продуктів. В слід за тим, навіть європейські, ті культурні

і високогуманні комуністи, що при владі, змушені будуть запобігати певним, непередбаченим фактам спадку загально-господарського стану економіки і мріяного добробуту.

І при якій допомогі, коли не при допомогі карних кодексів, судових справ, а потім в'язниць і таборів примусової праці, як це діялось і досі діється в Союзьскім Союзі.

І скажуть комуністи, а що ж робити з тими, що стали на шлях проти робітничої влади? До табору праці їх, хай своїм трудом підносять економіку країни. А як же? Америка тепер комуністичному урядові мільйонів допозомги не дасть. Треба орієнтуватись на власні ресурси, шукати внутрішніх фондів. От це і буде фонд з внутрішніх резервів — примусова, безплатна праця ворогів нового «щасливого» ладу. І коли після кількох років партія оголосить вибори, то не буде вже опозиції та й не буде вже й самих виборів — залишиться право громадян на «голосування». Не буде тимчасово «експлуатації людини людиною», в повній ширині виступить натомість *експлуатація людини режимом*.

Про експлуатацію людини людиною кажу, що уступить тимчасово, а про те в наступному розділі.

ПРОЛЕТАРІЯТ НЕ МАЄ НІЧОГО ДО СТРАЧЕННЯ

На перший погляд так воно й справді виглядає. Що може стратити робітник фабрики від того, що змінились власники? Властиво нічого, скажете, але лише так довго, як останній власник, що прийде, не буде комуністом. Я вже доказував у попередніх розділах, що після того, як комуністи взяли владу в свої руки, нічого власного не змінилось. *Гірше!* Робітник залишивсь робітником, на місце капіталіста-власника знайшлись такі, що без згоди того ж робітника назовуть себе його представником ще й установлять диктатуру. Тепер вони захочуть більших прибутків, ніж раніше хотіли їх капіталісти.

Правда, якщо «представники робочого люду» вони не будуть тепер звільняти робітника за будь-яку провину. Ніхто теж не буде стояти йому над головою або підганяти його в праці. О ні! Він бо робітник, власник фабрики тепер, але. . . . норма виробітку буде установлена. Ще й така норма, якої в один день не виконаєш! І так зв. соціалістичне змагання, щоб один робітник ще й другого підганяв. А заробітна платня, уста-

новлена на верхах, змусить його працювати *півголодним*. Страйки заборонені, не говорячи уже про будь-яку критику, за яку може чекати кількарічне ув'язнення.

Чи мали рацію, отже, Маркс і Енгельс, говорячи в «Комуністичному маніфесті», що пролетарі не мають нічого до страчення? Якби це було правдою, то в Союзьському Союзі після 63-ох років «робітничої» влади не було б цілого Архіпелагу концентраційних таборів примусової праці.

* * * *

Коли вже так зв. соціалізм переможе повністю і всі добра країни перейдуть з рук капіталістів в руки робітничої класи /читай групи комуністів, диктаторів/ населення країни перекваліфікується. Зникнуть /погинуть у в'язницях, таборах, або будуть розстріляні/ всі класи експлуататорів і дрібної буржуазії, залишиться лиш «робітнича класа» як «передовий» загін решти клас /неправда, провідну роль й надалі відіграватимуть інженери, техніки, хеміки, хоч тепер згруповані з комуністичними верхами/, трудова інтелігенція і «безкласове» селянство. Всі ці класи нової держави будуть тепер підпорядковані державному центрові — партократії, що стала тепер одним великим власником — капіталістом.

Отже, якщо комуністи перед здобуттям влади відікались від так зв. диктатури пролетаріату, тепер вона, ця диктатура, з огляду на саму структуру будови держави і зосередження економіки, стала наявною і єдиною силою — диктатурою над усім народом.

І тепер, коли комуністична диктатура зайняла провід-

ну роллю над цілим народом, тоді не велика різниця вже буде між «безкласовим» селянином, /якому теж заберуть його власність/, робітником, учителем, адвокатом або продавцем кіоску. Кожний з них буде змушений працювати так, як того вимагатиме господар /держава/, і одержуватиме платню, установлену тим же господарем.

Держава — господар не потребуватиме будь-якої ініціативи жодного з працівників так, як і ні один з них не потребує бути жодним ініціатором, бо це однаково не змінить його заробітку, ані не поправить умов його життя. По суті справи й сама платня працівника механічного варстату не дуже то різнитиметься від платні адвоката, бо ж ідеться лише про життєвий мінімум того і другого — потреба капіталу відпадає, як і потреба нового дому, авто або піяніни. Все це люксові, або непотрібні «буржуазні пережитки».

Робітникам і службовцям робітничої держави треба запевнити мінімум існування, їм треба праці і хліба. А про це вже влада «робітників і селян» подбає. Відпаде потреба атракційних вакацій, може поїздки за кордон, тому й не буде потреби праці понад силу, понад час.

І власної хати ніхто будувати не захоче, хто в минулому будував домок, використовуючи свій вільний час, іноді ніччю, часто не доїдав навіть, тепер сусід буде мешкати тут, хоч він і лежав у холодку, коли той перший будував. Практично зрівняються тепер усі фахи: лікар, механік, адвокат, чорноробочий або вчитель — всім тепер забезпечено працю і його прожиточний міні-

мум. Якщо допуститься якусь різницю, буде вона лише незначною. Практично той і другий не буде доїдати, той і другий глядітиме за якимись додатковими, яких нема, бічними заробітками. І хоч платня всіх фахів, установа державою і нікому це змінити неможливо, деякі окремі фахи по певнім часі і при «диктатурі пролетаріату» будуть більше атракційними та більше платними. Наприклад:

1. Робітник, який працює в м'ясарні або в пекарні в першу чергу. Його платня хоч і дуже мізерна, він кожний день щось тут візьме або украде, якщо волієте так сказати.

2. Робітник цегельні або розкопщик землі не має чого взяти додому, його фах пустий.

3. Продавцеві пива — йому завжди дещо залишиться з піни.

4. Замітач бари немає нічого.

Є багато таких атракційних, тобто поплатних місць праці, де затруднена особа має додатковий зарібок.

Знають про це комуністичні директори і щоб прийняти людину до такої праці, часто вимагають грубої лапівки.

З другої сторони часто партія мусить пригамовувати такі додаткові заробітки, які частенько є звичайними крадіжками і часто нараховуються в мільйонах по цілій «робітничій державі».

Тепер і поліція, і адвокати, ба й режимові прокуратори зароблять, коли під руки попадеться особа, яка готова всім підплатити, щоб лише уникнути кари.

Згодом і продавець приховує цукор, щоб продати

тим, які заплатять дорожче. Лікар без додаткової оплати не засвідчить робітникові його хвороби. Аптекарь приховає потрібний лік для тієї ж цілі. Продавець матеріалів, що натягає ткань, вимірюючи, щоб таким чином трохи не додати, або приховує частину матеріалу, щоб продати тим, що додатково заплатять. Магази́нер, що розпускає водою вино в бочці або лікарським шприцом витягає потроху спирту з корка кожної пляшки

Директор підприємства, про якого я вже згадував, вимагає гроші від того, що хоче поступити до такої атракційної праці або систематично вимагає платні від працівника. Наприклад, від продавця бочкового пива. Але й директор, що хоче працювати директором, мусить носити «данину» своїм вищепоставленим начальникам господарчої і партійної підлеглости. Ось чому я казав попередньо, що експлуатація людини людиною ліквідована лиш тимчасово. Тепер ця *експлуатація людини людиною* хоч тиха, але виступає в цілій площині і, як бачимо, є теж уділом тих, що здавалось би повинні поборювати її. Кому́ністи не лише низові, але ті на верхах розпихатимуть себе взаємно, щоб лише, до більшого корита дістатись.

Економісти, що розпрацьовують деталі праці і платні, маючи на увазі найбільше зекономлення, постараться, щоб фахи, ті більш атракційні, про які я тількищо згадував, були менше платними. Держава мусить рахуватися з ресурсами. І тут постає нове зачароване коло. Продавець у крамниці не доважує, щоб не вмерти з голоду /його платня найменша/, а ті, що зменшили йому платню, ловлять його на недоважуванні кількох

грамів і судять. Тепер скажіть, чи комуністична система може бути *без таборів, без в'язниць?*

В руках держави тепер не лише постійні державні атрибути, як поліція, суди, в'язниці, армія і інше — тепер в руках держави всі матеріальні ресурси і повне право розпоряджатись ними до її впадоби.

Комуністичний устрій породжує багато досі незаних у світовій криміналістиці злочинів і кожний теперішній режим, як і майбутній, ділить суспільство на два табори:

1. Невільників вільних, так зв. «безконвойних».
2. Невільників «конвойних», тобто тих, що знаходяться у в'язницях, або в таборах примусової праці.

Нема великої різниці між одними й другими, а вже кожний так зв. «безконвойний» може стати тим «конвойним» — в Советському Союзі так і говориться: «Був би чоловік, а стаття, тобто можливість арешту, знайдеться. В найвищій тілі комуністичних диктаторів, тобто в їх центральній комітеті, час до часу теж мусять виникати взаємні «війни», /Хрущов, останньо Гомулка в Польщі/ там теж час від часу проливалась кров, а й надалі гарчать поганюшні, вириваючи собі взаємно фотелі. Така вже їх природа.

ХТО НЕ ПРАЦЮЄ ТОЙ НЕ ЇСТЬ

Не можна теж поминути так зв. «головного принципу» марксівського режиму, що зветься соціалізмом після приходу до влади комуністів. Цей головний принцип каже, що «хто не працює, той не їсть» — він записаний в Конституції Союзу Советських Соціалістичних Республік, а звідси і являється законом.

Держави-сателіти комуністичної Росії рівнож прийняли цей «принцип» за основу в партійній і державній діяльності, отже для чого мали б відкинути його італійські або французькі комуністи після того, коли здобудуть владу.

Мало хто задумується над дійсним значенням цього принципу, часто вважаючи, що тут ніби все в порядку оскільки в державі «робітників» джерелом утримання є праця.

Але в дійсності так не є. Цей головний принцип марксівського соціалізму /комунізму/ треба розуміти дослівно так, як він звучить. Не даром записаний він в московській конституції і став законом. Його дійсне значення таке, що їсть лише той, що працює /сьогод-

ні/, інший, що мав би перерву в праці /хвороба, відпуск або навіть брак праці/ їсти не матиме що.

Принципом таким оправдується дуже низька, або навіть недостатня на половину робочих днів платня та хронічний брак продуктів в Советському Союзі. Умовини такі створено навмисне комуністичним урядом, щоб цей узаконений марксівський принцип «хто не працює, той не їсть» був можливим до застосування в практичну дію і навпаки: принцип цей оправдує низьку заробітню платню і систематичні браки харчів.

Іноді уряд має змогу перекинути вину власної непорядности в постачанні на ніби «непрацюючі, анти-соціалістичні елементи», які буцім то викупили весь хліб або цукор /що дивне, що такі елементи ще живі, навіть на 64-му році режиму/.

В кожному випадку пам'ятай одне: працюєш сьогодні — їси, завтра знову спіши до праці, бо щоб їсти завтра, треба завтра запрацювати або залишитися голодним.

Існує ще другий так зв. принцип соціалізму /марксівського режиму/, що говорить: «від кожного за його здібністю, кожному за його заслуги», тобто від кожного вимагається згідно його здібности, а платиться натомість за вартість виконаної праці, що також зветься заслугою.

Вимога працювати за здібністю теоретично виглядає немов би справедливо, — якщо він учитель, лікар або інженер, та від нього вимагають праці лише після цієї професії /чого ж тоді писати про це?/. Але

гірше, коли людині за фахом учителя скажуть, що його фізична будова відповідає краще працювати дереворубом.

Отже звичайно знані з практики комуністичного режиму окреслення здібностей робітника і вимога після такого окреслення здібності волею працедавця /комуністичного режиму/ є нічим іншим як гвалтом.

Тепер коли мова про окреслення знову працедавцем /режимом/ вартості виконаної /заслуги/ праці робітником, як і платня окреслена тим же працедавцем без згоди робітника, є напевне чимсь, що допустить лише в невиліній системі.

Марна доля твоя, коли силу твоїх робочих рук означає твій пан, та горе тому, якого вартість праці визначав довільно, без його згоди, знову той же пан. Тим більше, якщо тим паном є комуністичний режим — він оцінить труд робітника так, як вигідно йому, а не робітникові, він заплатить йому стільки, скільки вирішить сам, не питаючи нічиєї згоди.

Працюватиме дружина і старші діти /молодшим місце в так зв. яслях і садочках/, та хліба в хаті робітника ніколи не буде у вистачаючій кількості /про м'ясо й масло ліпше не пригадувати/.

Тепер залишається згадати ще останній принцип, про який комуністи люблять часто говорити, а саме: При повнім переході до комунізму /це мав би бути цей кінцевий «рай», після знищення «капіталізму» в цілм світі/ від кожного за його здібностями, кож-

ному згідно потреб».

Про окреслення режимом здібностей ми вже писали, тепер лише треба вияснити потреби кожного. І знову горе тому, що мусить чекати, щоб хтось накреслив його потреби після своєї вподоби. Може робітник і матиме якісь оправдані потреби, але його пан скаже, що ні, що це не потрібно. А раз його пан /комуністичний режим/ так скаже, так воно й мусить бути.

Один комуніст з тієї обласної «номенклятури» так окреслив ту робітничу потребу при повнім комунізмі, де все мало б бути «по потребності»: Потребність це те саме, що й конечність. Доказано, що 400 грамів хліба в день робітникові і літру води вповні достатньо, це і є та повна потребність, яку робітник одержить при комунізмі. Тоді теж він одержить одне вбрання та одні черевики припустимо на рік. Але тоді можна буде дати йому інше вбрання і черевики, як він поверне старі, які будуть настільки знищеними, що виміна конечна. Бо Ленін казав, що соціалізм зачинається з обліком, без такого обліку не обійдеться і при комунізмі.

.І не введи нас у спокусу, але ізбави нас від комунізму, о Господи!

А ЩО В ПОЛЬЩІ?

Про здушення Москвою венгурського всенародного стремління до волі, яке захитувало установлений советами комуністичний режим, уже було згадувано. Була теж мова про Дубчеківський комунізм, що мав надати тому комунізмові «людського обличчя» і який теж був здушений советами. Дало це нам доказ того, що при комуністичних режимах, будь-яка воля народів неможлива, як і неможливою була Хрущовська обіцяна законність на відміну від сталінського терору.

Не стало Сталіна, але його терористична система залишилась і ніхто не в силі змінити її без захитання самої комуністичної імперії.

Та ось тепер виникають нові події в Польщі, яка є рівнож Московським сателітом, де насаджено советами червоний режим, що має вже поза собою 35 років існування.

Багатьом з нас, що бачили вже советську систему чудес, все здавалось, що колись там наступлять якісь зміни, якщо не крах самої Московської імперії, де поневолені народи не лише прагнуть позбутися немилосерд-

но-терористичного комуністичного режиму, але всі народи, що стогнуть під російсько-шовіністичним гнітом захочуть свого національного відродження.

Однак, Московська імперія досі стоїть міцно на власних ногах, захитування буває лиш в сателітних державах з такими ж диктаторськими режимами, хоч вони на відміну від т.зв. советських республік і не зазнають національного гноблення.

А може вони /держави сателіти/ дійсно є незалежними або комуністичний режим там відмінний від московського? Чи може Москва утратила там силу свого впливу?

* * * * *

Комуністична система сателітів Москви своєю структурою нічим не відбігає від советської системи, а Москва не утратила ані на йоту свого впливу на можливості керувати ними. Якщо настають там якісь події, що здаються антирежимовими, а місцевий режим **не придушує їх в зародку, як це діялось би в советській імперії**, то діється це лиш тому, що умовини там дещо відмінні від умовин в Росії.

На події, про які говориться тут, вплинули деякі факти, що стались замітними у світовому комунізмі після смерті Сталіна. Хрущовське обнародування знаного вже нам культу особи Сталіна дали теж певний поштовх комуністичним партіям держав сателітів Москви до вимог від неї давно мріяного унезалежнення, а хочби лиш більшого права до самодільности в керуванні державними справами своєї нації.

І на той раз Москві довелося поступитися, московські «дорадники», які раніше здавалось були необхідними в усіх партійно-державних установах держав сателітів, повертали в Росію. Таким чином склад комуністичного режимного управління сателітів, стаючи національним, без прямого втручання Москви, створював умовини деякої полегшії своїм народам. І хоч комуністичний режим не змінювався зовсім, облегшення в державній діяльності та житті громадян наступило згідно зі старим прислів'ям, що «свій, коли не заплаче, то бодай скривиться».

* * * * *

Розглядаючи події, що заіснували тепер в режимовій Польщі, додамо ще трохи прикладів з життя країни й народу, який буцім-то /35 років тому/ звільнився від експлуатації капіталістами та буцім-то живе щасливо, згідно старої теорії званої передовим марксівським вченням.

Та на відміну від такого передового вчення робітники Польщі починають страйкувати, хоч здавалось би не повинні робити того, бо проти кого, якщо вони є власними господарями у себе, а фабрики «в їх руках», в «руках пролетаріату», «в руках робітників».

Але тепер уже світ знає, що це лише в марксизмі, який служив завжди для обману, бо практично все виходить якраз навпаки. Страйкують робітники в Польщі, хоч в самій «вітчизні комунізму» в СССР, сам намір такого страйку викликав завжди неймовірний терор над буцім-то визволеним робітництвом.

У Польщі повстає робітнича кляса против «робітничого» уряду - десятки і сотні тисяч робітників виходять з кличем: «Вимагаємо хліба!» Комуністичний режим Польщі вже не всилі погасити всенародного гніву проти нещадного визиску тими, які завжди звали себе оборонцями експлуатованого робітника, гніву проти комуністичної сваволі.

Згодом робітники організовують вільну і незалежну від комуністичного режиму, свою робітничу спілку «Солідарність», що ось уже охоплює 10 мільйонів членів.

Десять мільйонів членів з числа 36-и мільйонів населення всієї країни. Комуністи Польщі, як видно, залишаються в дуже мізерній меншині. Тепер не лише мовчать вони, але годяться на існування такої вільної робітничої спілки. Вільна робітнича спілка, що зветься «Солідарність», отримує теж згоду від комуністичного режиму на право робітників до страйків.

Сам факт постановня такої вільної робітничої спілки свідчить незбито, що такої досі не було, не було і нема ніде, ні в одній державі, де комуністи захопили владу. Досі, як знаємо, годі було погодити комуністичну диктатуру із вільною діяльністю народу, як неможливо погодити вогонь та воду з собою.

Чи ж би на злість нашим док а з а м комуністи Польщі, дозволяючи на існування вільної робітничої спілки, змінять «диктатуру пролетаріату» на щось нове, може щось ніби чеського, Дубчеківського комунізму, з «людським обличчям»? Чи ж би комуністичний терористичний режим мав змінитись на якусь там демократію? Чи це можливе? А може це лише тимчасово, може це тільки в силу конечности ус-

тупив режим, маючи на увазі свою тактику, підступ?
А коли ні, що буде далі?

* * * * *

Не залишається нічого іншого нам як англійське «вейт анд сі» або почекаємо та побачимо. Ті, що не вірять на можливість співпраці режиму з вільною діяльністю робітничої організації, кажуть, що незабаром Польщу займуть військові з'єднання Червоної армії. Так само передбачують советську окупацію ті, що в таку співпрацю вірять, хоч вони твердять, що поступово комуністична диктатура переродиться в демократію. Свої твердження вони попирають тим, що комуністи Польщі теж є поляками і ніколи не підуть з Москвою проти свого польського народу. З тієї теж причини вони виключають терор, що могли б застосувати польські комуністи проти свого народу.

Особисто в советську окупацію не вірю. Москва не піде на такий крок не лише тому, що комуністичний режим Польщі ще не гине, але й тому, що не захоче показати себе агресором. Та чи можна вірити, що польські комуністи переродяться? Чи можна вірити тим, що кажуть, що польський вояк не буде до поляка стріляти? Мені здається, що це дуже наївно думати такими категоріями. В армії звичайно є військова дисципліна, та основну роллю завжди відіграє командний, а не рядовий склад. Але комуністичний режим має теж свої спеціальні формації, що за своїм призначенням створені спеціально до боротьби з населенням так, що звичайні війська польської армії з молодим рекрутом не дуже й потрібні. Польський режим /як і кожний ін-

ший/ має спеціально вишколені і понад міру вивінувані новітньою зброєю так зв. внутрішні війська, війська прикордонні та ЗОМ-и, тобто змоторизовані відділи так зв. міліції обивательської, з танками, гелікоптерами і гарматами в поготівлі до придушення всяких бунтів населення.

Кожна комуністична держава, крім нормальних військ вишколює ще й такі війська та тримає їх напоготові до здушення всякого бунту робітників в «робітничій» державі. Чого ж мала б їх не мати Польща? Знаючи ще природу комуністів, які звичайно «по трупах» ідуть до влади, годі повірити в крах польського комуністичного режиму без будь-яких міжнародних змін. А може польські комуністи не такі, як комуністи інших національностей? Дуже сумніваюсь.

Але коли й справді в Польщі наступить відродження і польські комуністи докажуть можливість, хоч обмеженої волі при збереженні самого комунізму, я буду вітати такі дії та готовий буду каятись і відкидати мої дотеперішні твердження про воду та вогонь. Але на те хіба ще за скоро.

* * * * *

За довгі 35 років в Польщі, як і в інших державах сателітах, виросла та міцно загізидилась нова панівна класа. Якщо взяти під увагу її навіть дуже мізерну кількість, то не слід забувати, що є вона при владі — в її руках зброя, зв'язок та зорганізованість, якої населення не в силах у найближчому часі підготувати. А вже «корито» навіть тих найменших дуже ласе, щоб

можна було його покинути лише з патріотичних почувань. Ще й небезпека, що зі змінами багатьом довелося би нести кримінальну відповідальність за всі злочини, що звичайно поповнюють всі комуністи як менші так і більші, бо ж сама система злочинна. Отже, на превеликий жаль треба бути певним, що комуністи ніколи не переродяться та стрілятимуть своїх батьків, дітей і кого лише доведеться для урятування власної душі.

Це мої вислови. Розв'язку посталої ситуації в Польщі покаже недалека майбутність а я тим часом повторю, що вогонь і вода не будуть існувати разом. А б о к о м у н і з м , а б о в о л я , х і б а м о ж е б у т и с е р е д и н а ? Бо комуністи Російської імперії, Китаю, Чехо-Словаччини, Румунії, Венгрії, Болгарії чи Югославії як досі не дали жодної волі своїм народам, вони теж не зуміли забезпечити робітників хочби й хлібом. А коли б допустили хоч трохи волі, робітник зажадає хліба, якого комуністи ніколи досита не дають. Чи не тому там, де комунізм, не може бути волі?

Якщо польські комуністи докажуть, що може бути інакше, — світ — це привітає з облегшенням. Але коли польські комуністи, а може й російські /на поміч / почнуть мордувати польських робітників то це буде ще одним яскравим доказом того, що може дати ошуканому робітництву марксизм та диктатура пролетаріату, і тоді робітникам всього світу в і д к р и ю т ь с я , в р е ш т і , о ч і , щоб марксівський клич: «пролетарі всіх країн єднайтесь!» розуміти, як потребу єднання в б о р о т ь б і п р о т и к о м у н і з м у !

ВИСНОВОК

Оскільки марксизм і надалі залишається дорого-вказом комуністів усіх пород, пустими балачками є за-яви деяких європейських партій про їхню окремішність, бошм то вони відгороджуються від Москви або резиг-нують з підстави підстав побудови комуністичної сис-теми «диктатури пролетаріату», що означає, як ми устійнили, диктатури над пролетаріатом.

Ворожнеча, яка протягом довшого часу панує між китайською та советською партіями рівнож не зна-ходить підтвердження різниці ані в методах, ані в цілях тих партій. Хоч можна вірити, що кожна сторона ста-рається або буде старатись в майбутності здобути ге-гемонію, досі жодна з них не лише не створила обіця-ного добробуту, але становище в країні після опану-вання її комуністами ставало щораз гірше, а умови життя більше нестерпними. Кожне опановування країни комуністами починається з націоналізації всіх благ і зосередження їх в руках держави, якою вони керують.

Творить це сукупність сили керівної державної кліки, яка тоді має змогу використати цю силу для безумовно-

го підкорення народу як в матеріальній, так і в громадсько-політичній сфері. Цілковите позбавлення власності і права до такої власності громадян уже й без поліційного терору є поневоленням. Усунено капіталістів, але не всіх — один найбільший залишився. Цим найбільшим капіталістом є режим — держава.

Тепер робітникові нема чого вибирати, куди він не повернеться, все є державне, отже, власник один, як і одна тепер всюди платня.

Комуністи, в руках яких є державний апарат, посідають одинокий монополь як ваш працедавець. Вони тепер посідають теж одинокий монополь на забезпечення ваших, як робітника потреб. Хліб, одяг, тощо теж в їх руках і ціни на це, які буде платити робітник, їх воля, як і воля оцінювати працю робітника і платити йому по своїй уподобі. Вони теж посідають тепер всі постійно діючі атрибути державного примусу. Звідси і поступове аж до цілковитого поневолення.

Нема що говорити про якийсь там чистий марксизм-комунізм або як дехто думає спотворений, що в Советському Союзі. Марксизм є один, як і комунізм, початок якого від «Комуністичного маніфесту» Маркса і Енгельса і суть тієї програми було і є позбавлення приватної власності, що створює всі передумови поневолення всіх громадян державою, в якій засядуть «вибрані». В комуністичній державі робітник стає цілковитим невільником — він уже і рук своїх робочих продавати не може, бо вони у нього перестають теж бути вільними. А так зв. основний принцип «хто не працює, той не їсть», буде тим заключним всіх інших

комуністичних «принципів».

Отже вільним ще нині народам слід добре подумати,
поки віддати свій голос за комуніста.

Потім може бути запізно!

СИСТЕМА ЧУДЕС

ЧАСТИНА ДРУГА

Пішком по уярмленій Україні

СВОБОДА, ГЕРШКУ, СОВЕТСЬКЕ ВІЙСЬКО ЙДЕ — МИ ВІЛЬНІ!

Десь після півночі затишли гарматні стріли, перестали тріщати автомати, замовкли навіть ті дивні поодинокі стріли, що немов вимащуючи щось ударили глухо.

Стало зовсім тихо і навіть хрущі не відважувались бреніти. Але після довгої мовчанки таки відіззався соловейко, віщуючи прихід дня. Почало сіріти, де не-де відіззався хор, немов збентежених горобців і можна було догадуватись, що скоро вже вискочить з-за лісу сонечко. Ясніло щораз більше голубувате в незримій глибині небо.

Село Томашовці, на Станиславівщині, що лежало оподаль лісів та не межувало з центральними дорогами на протязі всього воєнного часу майже не відчувало війни. Його оминала зустріч з гітлерівськими військами, не затримувались теж тут партизанські або повстанські сили. Все чим збувались селяни то накладений на них контингент сільсько-господарських продуктів і робочої сили.

Але сьогоднішній ранок був однак тут чомусь особливий. Ще лиш десь запіяв когут, то закричала немов

збентежена курка, а село вже не спало. Пастушки виганяли худібку в поле, ясніла срібна роса, а сонечко справді, мабуть, почало підноситись вгору, бо його ласкаві, золотисті проміння вже зависали на стріхах хат.

Дорогою мчались на конях їзді. Серед села вони затримались та, прив'язавши коней до телеграфічних стовпів, посідали над фосою, закручуючи в газетний папір махорку.

Стелився голубий дим на корчах свербивусу, а запах кадила щипав очі. Червоноармійці, або як їм веліли тепер називатись, воїни Советської армії ніяк не були подібні до тих, що змушені були капітулювати перед наступом гітлерівської армії в 1941 році. Їх широкополі шапки з широким дашком, дещо піддертим вгору та нові, причеплені «погони» до їх рамен, надавали їм якогось дивного, циркового вигляду. Лише їх смілива та весела розмова з зацікавленими селянами запевняла, що це перша стежа Советської армії.

Нема вже гітлерівців — майнула думка в душі бідних селян, що прийшли сюда, — прийшла Советська армія, є росіяни, українці, поляки, всі слов'яни, всі друзі. І влада советська наша, пролетарська влада. Повіяв відразу якийсь дух свободи, а на лиці декотрих покотились сльози. І були це сльози радості, сльози надії кінця війни. Повернуться тепер всі, що були вивезені на роботи до Німеччини, люди не будуть змушені тікати, ховатись від раси панів, що вмовляли лише собі право до життя.

* * *

Не встигла від'їхати перша кінна стежа, а вже почався наступ. Чути знову гарматні стріли, перше рідко, потім частіше і голосніше. Ніхто не знав, де затримались німці. Але селом уже котились збройні сили Советської армії. Можна було побачити тут всі роди військ, як теж воїнів різного віку, від сивого дідуся до молодого, чи не шкільного віку хлопця. Їхали танки, потім «катюші». Маса піхоти покрила лани села. Всі йшли і їхали десь далі, не затримуючись, їм вторували поодинокі, тяжкі гарматні стріли. І ледве під вечір закінчився марш фронтових військ, аж коли сонечко почервонівши, осідало на землю.

Але згодом заграла звучна, смертельна мелодія — стріли набрали такої сили, що годі було розібратись в гатунках, силі і віддалі фронту. Заграла «катюша», щораз повторюючи свою звінку мелодію. Видно ворог не здавався довго, бо лиш пізно вночі почали затихати все віддаляючись фронтові звуки, аж згодом затихли зовсім.

* * *

Але Іван Савчук не витримав, прибігши додому, він побіг до криївки, де переховувався єврей Гершко.

— Гершку, виходи на волю, нема вже «німаків» є Советська армія, ми вільні.

Гершко щось несамовито бурмотів, ніби не розуміючи.

— Гершку, вилізай, то я, Іван, свобода нам, нема вже німців, вилізай, ідемо в хату.

Не легко було Гершкові вибратись з криївки, що містилась в старій криниці. Ледве Іван дав собі раду з ним по кількох годинах.

Гершко виглядав страшно. Його очі заховались десь в глибину, лиш біла мов з пуху, борода казала вірити, що це людина. Зір у нього хвилями то зникає, то повертається, а може йому лише здається, що він ще бачить на очі.

Іван, мов збожеволілий, обіймаючи єврея, кричить, свобода, свобода, але Гершко ледве реагує.

Іванова дружина приготовила з цвіту липи чаю, просить, щоб Гершко розігрівся.

— Росіяни прийшли, — кричить знову Іван, — совєти, совєти, ми свободні! Тепер лиш здається зрозумів Гершко. На його мармуровім обличчі появляється перший усміх.

А тим часом тиха, літня ніч сповила сном село Томашовці. Сьогодні вперше від трьох років спав Гершко в ліжку. В бамбетлі, на білім простирадлі розтягнувся він на всю довжінь і всю шир. Але сплячи, щось бурмотів він всю ніч, ніби з кимсь розмовляючи.

Ранком, ще не сходило сонце, лише когути перекликалися своїм «кукуріку» коли в селі знову появились совєтські воїни. Але хоч не дуже та все-таки різнились вони від тих, що йшли вчора в наступ через село Томашові

Їх зеленуваті шапки пригадували колишніх прикордонників, але тут було теж багато офіцерів з червоно-голубими шапками. Не всі догадувались, що прикордонна служба це теж НКВД чи ГПУ. Їх зелені або чер-

воно-голубі шапки не мали, мабуть, значення, дійсне окреслення залежало чи не від «погонів» які на відміну від фронтовиків блистіли жовтим золотом.

Автомашини, мотори, підводи й привезені гарматки розміщували при школі, яка набирала чогось дивного вигляду неспокою. При церкві, яка була обведена муром, метушилися теж советські війська. Дорогою маршувала група воїнів, співаючи «розпрягайте хлопці коні». Мило почути нашу рідну українську пісню, але цим разом щось вертить в душі неспокійно.

А вже десь близько полудня, мало хто міг зауважити, що біля входу до церкви появилася новозбудована вежа, на вершку якої щось рухалось. Стояв там воїн, а біля нього гарматка. Така ж вежа стояла при школі, де розмістилась частина советського війська і де безперервно тарахкотів мотор трактора.

Згодом почали приводити арештованих чоловіків із сусідніх сіл. Йшли групи по 60-100 чоловіків в оточенні автоматчиків та собак, німецьких вівчарок. Арештованих заводили в церкву. Лиш багато пізніше мешканці села Томашовці довідались, що арештовані зовсім не були арештованими, а лише призовними в Советську армію, так само, як церква не була церквою, лише пересильним пунктом воєнного комісаріату.

Зрозуміли це докладно мешканці села Томашовці, коли на другий день всіх чоловіків різного віку, немов овечок, ловили по цілій селі та гнали в колишню церкву.

* * *

Ще не відійшов Гершко з ошоломлення від своєї кривки, коли на подвір'я Івана Савчука наскочили воїни НКВД. Глянувши на Гершка, в якого біла борода, закричали: «Шпiон, шпiон, американський шпiон!»

— Зовсім не шпигун, — сказав Іван, який успів надійти в пору, — ще й американський кажете, адже американці наші союзники. Але воїни зовсім не слухали Івана, лише веліли Гершкові та Іванові йти з ними.

— Йти, так йти, підемо, Гершку, або ми кому-небудь щось винні? — сказав Іван.

Їх повели до «школи», де містився штаб НКВД — СМЕРШ. При брамі вартовий теж, підскочив вигукнувши: «нашлі шпiона!»

А Іван вже й розсердився й каже: зовсім не шпигун, звичайний, бідний єврей Гершко, який переховувався у мене від німців.

— У тебе кажеш, та ще й бідний єврей, а нука веді ко мене! — закричав стоячий на подвір'ї капітан.

Запроваджених конвоїрами в шкільну клясу Гершка та Івана почав капітан Голоєдов бити і копати. Потім почав тягнути за бороду Гершка. Гершко став несамовито кричати.

Незабаром відокремили Івана від Гершка і закрили обох як шпигунів.

А коли наступила нічка, розпочалось слідство. Після побиття одного, потім другого до непритомности капітан Голоєдов починав писати «протокол дапроса».

Чесно й докладно розповідав Іван та єврей Гершко про все своє нелегке життя. Здавалось би, що зрозуміє це капітан Голоєдов, бо совєтська метода слідства

охоплює все життя обвинуваченого, отже невинність одного, як і другого, аж надто видна. Советська метода слідства полягає на докладнім описанні цілої біографії, починаючи від народження, наприклад: у віці п'ять літ пішов у школу, а потім?. І потім закінчив, а потім, що потім? Потім женився, а потім і знову потім що? Отже хто не знає про таку методику слідства і не приготований до неї та захотів би збрехати, відразу заплутається.

Та чи шукав правди капітан Голоєдов? В кожному разі він не думав відпускати ані Івана, ані Гершка.

— Ви знаєте, що ви є у СМЕРШ, а звідси живими не виходять, — повторював капітан, — кажіть мені всю правду!

Іван та Гершко брехати не думали, у них і приховувати не було чого, вони розповіли все докладно й чесно.

Бачив це капітан Голоєдов, але він не знаходив відповіді, чому євреїв не боровся з німцями, /в який спосіб/, чому не організував він повстанців, партизан, чому не переходив на сторону советів, а лиш переховувався в Івана? Далі, - думає капітан, - як і чому Іван переховував єврея, коли, як він каже, він є віруючий? А що євреїв був теж віруючим, того вже капітан Голоєдов ніяк збагнути не міг. Віруючий він, або євреїв, в чім справа — запитував себе капітан. Ні, — каже він собі, — тут мусить бути якийсь плян, якась змова проти советської влади.

Зрештою, — думає далі капітан Голоєдов, — нащо і кому потрібний цей євреїв. Післати його на фронт, коли він ледве ногами волочить, його треба б спершу

відкормити, а кому це треба? Тут і нам, росіянам, хліба не забагато, чи ж варто ще і євреїв кормити? Тепер переможці це ми, росіяни. Європа ось, ось та й буде наша, а там мало помалу і весь світ підкориться нам. Отже не будемо ошаджувати таких, що не можуть на нас, але й на себе заробити. Дати йому дев'ять грамів*/ і мати спокій з ним. Нема потреби забавлятися з ним. Повернувши голову вправо, він прочитав лозунг, який лиш вчора велів художникові написати на стіні: «МИ РУССКИЕ, ДЛЯ НАС НЕТ ПРЕГРАД» І ось тут в його голові майнула ще одна думка: чи не повернути це слідство в іншу, політичну сторону?

— Ми тебе відпустимо, — каже капітан Голоєдов, вдивляючись в сиву бороду єврея, — скажи нам лише, з якими українськими націоналістами зустрічався Іван?

Але Гершко мовчав, він не знав нічого про якихось там націоналістів, а вже й охота до всяких розмов йому відпала. Так, сидячи на дерев'яному табуреті перед столом капітана і тримаючись своїми руками безпоясних штанів, вдивлявся він в образ, що висів на стіні над головою капітана. Добродушне лице Сталіна усміхалось, видно вождь схвалює дії капітана — подумав Гершко. І нагло на чоло йому почало опадати волосся, вуси, піднімаючись вгору, скорочувались, скорочувались і на образі появилвся Гітлер. Затримав Гершко і опустив свої очі.

Капітан Голоєдов говорив: скажете все, відпустим вас, а коли ні, — свободи не побачите.

Глянув Гершко на капітана, але диво. Перед ним стояв гестапівець. Але чому ж він говорить по-російськи? Запитував себе Гершко.

*/ Дев'ять грамів — вага кулі.

Тут — убити, застрелити.

В кімнату ввели Івана. Ішов він, тримаючи руками штани, з яких знято пояс і обрізано гудзики; пригорбившись, він весь тремтів. Автоматчик, що привів Івана, посадив його на лавці під стіною. Капітан Голоєдов, піднявшись із-за столу, тримаючи в руці якісь аркуші паперу, говорив: ви, Іване, мусите подати мені список всіх українських націоналістів, яких ви знаєте, про що свідчить присутній тут Гершко.

Іван звернув свої очі в сторону Гершка. Гершко відразу опритомнів, а піднімаючись з таборету, опустив свої широкі штани та, показуючи рукою на капітана, крикнув: він бреше!

Автоматчик, що стояв побіч єврея, з великим розмахом руки вдарив його в лице.

Капітан Голоєдов, сідаючи, кинув аркуші паперу, які тримав в руці, вони розсипались і почали падати на підлогу.

— Канчать! — крикнув капітан Голоєдов, — уведіте їх.

Автоматчик наказав їм обом встати та, показуючи на двері, велів виходити.

Згорбившись, тримаючись дрижачими руками штанів, Іван і Гершко вийшли з клясної кімнати.

Капітан Голоєдов, ідучи з-заду, подав автоматчикові знак і той натиснув гачок. Звук автоматної серії куль змішався з тарахканням трактора, заглушуючи вуха.

Дві людські постаті, що ідучи цупко тримались руками штанів, тепер ліниво падали на землю.

Трактор не переставав тарахкотіти, лише зірки мергтіли тихо на темному, нічному небі.

Іван та Гершко стали тепер дійсно вільними.

БОРИСЛАВ НЕ СМІЄТЬСЯ

Не сміється Борислав тепер, хоч і не сміявся тоді, коли був «визволений» від польських магнатів і коли Сталін в 1939—1941 роках велів передавати всю Бориславську нафту гітлерівській Німеччині, Німеччині, яка тоді мала знищити «капіталістів» нинішніх союзників Советського Союзу.

В 1944 році після повернення червоних «визволителів» у Бориславі не чути запаху нафти, яка криється в надрах землі — чути натомість запах заліза і смерті.

Скрізь повалені або обгорілі будинки, як вислід воєнних дій, що проходили тут. Там, де колись стояла залізнична станція, тепер стоїть, високо піднявшись вгору один, одинокий комин. На рейках — вагони потяга, що везуть з погибаючої колись союзної Німеччини трофеї.

Сумно стоять вартові з автоматами, що на шнурках звисають на їх раменах вниз. Побіч, серед вуличних калюж, — полуторки, наповнені вантажем, що покритий брезентом. Серед понурих руїн болотистими вуличками снують вояки.

Заховалось десь сонце і починає вечоріти. А дещо вдалині, там, де кінчались малі, одно і двоповерхові хатки, червоною дахівкою покриті, при вулиці Станіславській блимали слабі світла, що часто рухались. Чути гуркіт мотору трактора і неусвідомлені могли б подумати, що знаходиться там якийсь варстат для ремонту автомашин.

Але була там станиця НКВД - СМЕРШ — піхотна частина внутрішніх військ з повним, готовим до наступу озброєнням. Стара добре знана назва НКВД, зате слово «СМЕРШ» було скороченням двох: смерть шпіонам. Офіцери СМЕРШу дуже пишалися тією назвою і любили часто повторювати про те своїм Машам, хоч тепер, коли німецька військова сила не лише тріщала, але вже й розсипалась, ніяких шпигунів не було. Та в блимаючих очах офіцерів сталінського, терористичного апарату всі люди, чужі чи свої, як довго були живими, виглядали шпигунами.

Що ж тоді говорити про УПА, яка всупереч легендам про непереможність «червоних» приносила їм щораз якісь несподіванки. УПА це вже не якісь там шпигуни, яким після зловлення можна застосувати повне значення їхньої назви СМЕРШ — УПА була збройною, добре вишколеною силою, яку попирало в їх місцях боротьби все населення.

Тому то, розлайдачені, не бачивши ніколи фронту, «непереможні» офіцери зустрілись тепер віч-на-віч з озброєним противником, з яким змушені були нав'язувати боротьбу.

Але проти УПА не досить було сил військ НКВД-

СМЕРШ - або звичайно внутрішніми званими військами. Тепер, коли боротьба набирала ширшого розмаху, в дію вводились регулярні військові частини.

Внутрішні війська НКВД, здобуваючи новий досвід наступальних військових дій проти УПА, не забували ніколи старих підступних методів боротьби, які і далі застосовували до населення загарбаної України. Була це насолода для їхніх, завжди спрагнених пімсти сердець. Захоплені в полон стрільці УПА, були іграшками їх садистичних, душевних заспокоєнь.

Характерним у поведінці офіцерів СМЕРШ був брутальний терор над затриманою жертвою. Биття аж до спричинення смерти жертві, ламання костей чи траування кіньми в присутності тих, які мали виявляти військові таємниці.

— Ми тут, в польових умовах, не можемо собі дозволити на люкxуси, — говорили офіцери СМЕРШ. Викручування пальців, виривання пазурів, скручування обручем голови або розтягання чоловічих статевих органів — це забава для офіцерів в обласній управі — кажуть. Ми навіть не завжди маємо змогу твої пальці рук притиснути дверима. Ми тебе розторошимо, а голонні собаки з'їдять.

Так говорили слідчі офіцери НКВД, і треба признати, що частенько дотримували слова.

Пізніше ті збройні частини НКВД-СМЕРШ — отримали назву «ОББ». /Отдел борби з бандітізмом/. В основі і далі вели вони боротьбу з УПА аж до її кінця. Та не конче треба було бути учасником УПА, щоб бути пійманим ними, — вистачило, коли особа

була чоловічої статі, а якщо починало вечоріти, тоді й жінка з дитиною потрапляла в їх руки, знаходячи смерть.

* * *

Тиха українська ніч, хоч не чути брентіння хрущів. Не світить місяць, лиш де-не-де в небі поблимають зірки. В подвір'ї де стиснулось кілька господарських хаток, з вікнами, в яких блистіли слабі світла, валялись трупи. Обліплені болотом і кров'ю їх лица ніяк не подібні до людських. Лише ноги та розкинені руки свідчать, що це тіла людей.

Троє вояків щось нишпорить біля мертвеців, яких не скрила нічна темрява. Один з них надаремно «матюкається», пробуючи зняти з трупа чоботи, що пристали тісно до мертвих ніг, неначе приросли.

Блищить шерсть двох коней посеред ночі, при світлі ліхтарів. Хрупаючи траву, коні немов чогось денервуючись, щораз підносили вгору свої голови, потрібуючи ними. З-заду підскакували людські постаті. То трупи, що волочились позаду, будучи досі прив'язаними за ноги на довгій посторонку, що був прикріплений до кінської упряжі.

Окровавлене, опухле і оболочене лице не змінило зовсім вигляду одного з них, недавно живого ще Михайла Кравця.

* * *

За «тамтих» советів /як звикли тут говорити люди

про росіян 1939-1941 років/ Михайло був шанованим головою створеного тоді колгоспу в його ріднім селі, Станиславівської області. Але після втечі москалів, в часі німецької окупації, Михайло знову орав плугом свої невеличкі заgonи землі та шив одeжу своїм односельчанам, проживаючи зі своєю Маланкою і двома малолітніми синами.

Коли німецький фронт почав тріщати і советські війська знову посувалися на Західню Україну, Михайло душевно ожив. Він не приховував свої симпатії до росіян і знову затужив за посадою голови колгоспу, що мав би бути знову створений після повернення советської влади.

Більшість односельчан ненавиділи колгоспу, як і ненавиділи москалів. УПА вела боротьбу з відступаючими німецькими військами, готуючись до боротьби з москалями, які вже почали займати Україну. Але Михайло не міг ще тепер відкрито виступати проти УПА.

— Чекайте, хай лише мені моя радянська влада поверне, — говорив він своїй Маланці.

Слухаючи таких слів Михайла, Маланка відповідала: — Дийди дурний, хіба можна вірити москалям?

Михайло тим часом шив одяг воякам УПА, заявляючи іноді, що він теж був би готовий стати в ряди стрільців УПА. Не було сумніву, що Михайло не міг мати довір'я, зате можна було думати, що з приходом советів він пічне служити їм вірно, запроднуючи у всьому своїх.

Михайла покликали в один зі збройних загонів УПА. Але стрільцем він не став чомусь, чиж би не довіряли

йому? Він став кухарити. Маланка залишилась сама з двома синами.

А гострі язики вже поширювали балачки, що Михайло помер, то що Михайла вбили, то знову, що Михайла повісили в лісі.

Михайло тим часом колотив черпаком упівську зупу і роздумував, коли то Червона Армія розіб'є їхній загін, а він повернеться додому до своєї Маланки і знову стане головою колгоспу.

І такий, довгомісячний час наступив. В оточеному москалями лісі загін УПА не встояв. Скривавлені стрільці почали відступати. Було багато вбитих і раних. Вісімнадцять стрільців захоплено в полон. А Михайло першим, знявши з себе білу сорочку і піднявши її вгору, користаючи з замішання перебіг до совєтів. Тут, кинувшись на шию большевицького офіцера намагався цілувати його. Але капітан Петров копнув його своїм обцасом тяжкого брезентового чобота, сплюнувши, сказав: «Все ви хахли одінаковіє, вас надо всех вешать!»

Прикро було Михайлови слухати це, а ще й тяжче стало, коли, зв'язавши його, як і інших, вкинули на підводу.

Ох, коли б він знав, що його брат Андрій веде загони большевиків селами й лісами Західньої України, немов той Довбуш колись,*/ він тепер і крикнув би капітанові в очі. Але він не знав, що Андрій на службі у большевиків палить селянські хати, вбиває жінок і малень-

**/ З тією різницею, що Довбуш служив своєму народові*

ких дітей односельчан. Без нього не були б так дуже відважними офіцери ОББ НКВД. Він і криївки знаходить, і зброю заховану відкриває, і дороги загонів УПА знає, а вже безборонну жінку або дитину ніколи не заважається вбити, щоб лише довір'я радянської влади здобути.

Михайло не знав про таке «геройство» брата Андрія, він думав лише про себе тепер, про свою вірність большевикам, за яку надійної оплати не отримує. Щось душить в горлі, а хтось ніби нашіптує слова Маланки: «Не вір москалям!».

Коли затихла боротьба і пора вже було вертатися, капітан Петров давав розпорядження.

Пов'язаних полонених стрільців УПА поміщено на підводах. Їх оточили автоматчики. Капітан Петров пам'ятав про konieczність заховати живими тих, які мали добрими «языками» бути та доки дійде до того, як звичайно, треба показати всім жорстокість. І пам'ятаючи вказівки майора Іванова, він знає, що жертвувати треба тими меншеважними. Він тут же вбиває при допомозі залізного лома пораненого стрільця, щоб усі бачили

1/. Користуючись здобутою інформацією з другої половини 1978 р. Маланка — дружина Михайла живе на «старім ґрунті» в ріднім її селі. Андрій — брат Михайла, погромаць мешканців близьких районів Станіславщини /тепер Івано-Франківське/ частенько навідує її яко «опікун братової». Її й Михайлові два сини /пам'ять частенько підводить, але як-що ні, то це Володимир й Іван/ від повних двадцять років за старанням того ж Андрія чекістами в КГБ, Обласній Івано-Франківській управі. Хоч не чути про них як це з Андрієм було, нема сумніву яку роботу там вони виконують дослужившись «золотих погонів» та якихсь там медалів.

і знали, що така доля зустріне інших. Другого стрільця з окровавленою рукою, велить в'язати за ноги. Але для «паради» тут є два коні. Тепер він показує рукою на Михайла. І цей в одну мить вже прив'язаний за ноги.

Михайло, глянувши на коня, що впереді нього, згадав про Маланку, про своїх двох синів і жалісно завив.

Капітан Петров подав команду «Вперйод марш!» І коні шарпнули, волочачи за собою жертви.

* * * *

Вечірнє сонце осіло десь у провалля, закрикало чорне гайвороння, насторожились осінні трави піль, а десь далеко за лісом жалібно завилала собака. Їхали підводи, оточені автоматчиками, пов'язані полонені стрільці, схиляючи голови, закривали свої очі. За підводами тягнули легкі гармати, маршували большевицькі воїни

Повторювалась картина з поганських часів, коли по Україні розгулювали ще дикі татарські орди, а з нею й кінець життя Михайла Кравця, приволоченого на подвір'я Бориславського НКВД.

Неоднократні старання нав'язати контакт з Маланкою через якусь відповідно упляновану розмову або листи наочного свідка Михайло вої смерті, не дали жодних результатів. Маланка сама не пише і не читає. Слухи про смерть Михайла, що досить яскравою луною пройшли десь двадцять років тому в тодішнім Войнилівському районі скоро затихли, а радше були здушені ОББ-КГБ і то не без помочі того ж Андрія, як і не без його помочі братові сини КГБ-істами стали.

Понад рік тому виникла надія добре уплянованої зустрічі з Андрієм, яка мала на меті щераз порушити тему варварської смерти вірного москалям Михайла. Андрій згодився на зустріч з приятелем шкільної лавки, що приїхав з Польщі і було видно навіть його велике

В одній із хат при столі, на якому стояла, блимаючи нафтова лампа, сидів майор Іванов. Його гладке, кругле лице і товста шия говорили про те, що командир цей не командував ніколи на фронтах, де рішались чи не долі світу. На ньому новий «кітель» ясно зеленого коліру, пошитий з американського матеріалу. Всі груди в нього в орденах і медалях.

На столі лежав револьвер, а в куті, на земляній підлозі хати, опертий об стіну, автомат. Перед столом стояло двох голих чоловіків з закутими до заду руками. Плечі в них розмальовані в нерегулярні паси з присохлою місцями кров'ю.

— Гаваріте ваші фамілії, — озивається майор, не підносячи очей. Голі постаті мовчать. Піднісши очі вгору, майор Іванов встає із-за столу. Будете гаваріть ілі нет? — запитує тепер уже піднесеним голосом. Але голі, закуті чоловіки, мов соромлячись чогось, мовчать.

Майор Іванов відзивається знову. Вам вільной України захателось? І схиляючись, підносить автомат.

зацікавлення такою зустріччю. Але кожна позаслужбова зустріч КГБ-іста мусить бути узгіднена з вище поставленим даної особи начальником. І Андрій доповів про свій намір зустрічі з особою Х. ТА на тую зустріч йому не дано дозволу і вона; ця намірена зустріч не віддбулась. Слід нагадати, що дальші такі справи, особливо після випуску цієї книжки були б звичайною грою з вогнем, і крім нових жертв ледве чи дали б яку небудь користь. Я ніколи не зустрічався з Андрієм та мені здається, що він усвідомлений достатньо про трагічну смерть брата Михайла, але влізши раз в пропасть /на службу до москалів/ вилізти звідтам не має тепер вже ані потреби ані сили. А віком він вже далеко поза шістдесятъ. Голова сива, але досі волос з його голови — як часто говорять — не впав.

— Будете гаваріть ілі нет? — запитує знову. Потім, обертаючи автомат, він цівкою замахається над головами зв'язаних жертв. Мовчання. Відзивається знову майор, а в його голосі чути вже злість. — Вам України захателось, — каже, — я вас научу свободу любити. Піднявши знову високо вгору автомат, він з цілої сили вдарив по голові голу, зв'язану жертву. Чути тріск, довкола брискає кров, — жертва паде на землю. Сплахує нафтова лампа. На землю падає друга жертва.

— Уберіте єто всьо сейчас, — не своїм голосом кричить майор Іванов. Черговий лейтенант Тіхонов кладе свою нафтову лампу на стіл майора, задуваючи одночасно спалахнувшу.

На подвір'я в'їхала полуторка з пов'язаними новими арештованими. Піднявши високо голову, заіржав кінь. По хвилині відізався знову гуркіт мотору трактора. А серед глибини українських ночей, де ступала нога російського «визволителя» всюди повторювався понурий Борислав. Лялалась українська ні в чому не повинна кров, а холод темних ночей пронизував до костей.

СОСИСОЧНА ПОБЛИЗУ ГАЛИЦЬКОГО РИНКУ

В кутку залі, при однім з тісно розставлених столів, що накриті білими скатертями, сидів Василенко, одесит, за яким я розглядався від кількох днів. Він обіцяв випозичити мені старе видання Кобзаря Тараса Шевченка, в якому «всевладна рука старшого брата» нічого не закреслила ані не переправила.

— Прочитаєш, — сказав він мені, — тоді й сам побачиш, на що здібні російські комуністи.

Але на умовлене місце в той час я не міг з'явитися, а після того вже ніяк не пощастило мені зустрінути його знову. Ось сьогодні несподівано бачу його, що сидить тут. При моєму наближенні він підвівся та, усміхаючись, показував мені рукою на крісло побіч нього. Кельнер уже чекав на мене та вручив мені меню. Вітаючись, я питав про здоров'я Василенка, потім передав кельнерові замовлення на одну порцію сосисок з капустою.

Коли кельнер відійшов від столика, Василенко почав говорити: «Погано зі мною, брате! Спіймали мене. Передвчора при брамі різні, де я працюю, міліція за-

тримала шість наших робітників, які виходили з м'ясом з праці. Всіх арештували. Ніхто не хоче розуміти, що робітники лише заради того шматка м'яса працювали, адже не є таємницею, яка тяжка тут фізична праця».

Місячна платня, що виносить 500, 550 карбованців, ніяк не може вистачити робітникові навіть на саму картоплю.

Помовчавши хвилину він продовжував: «Я ніколи не виносив так, як інші. У мене було упряноване місце — кропива за мурами. Перед кінцем робочого дня я звичайно перекидав через мур туди добрий шматок м'яса. Після праці я йшов до «Пиво-води», що на розі, і попивав склянку пива, поки не розійшлися усі. Потім виходив, забирав з кропиви моє м'ясо і пр'ямував до дому. Там уже чекали мене сусіди. Отже, звичайно частину продавалось та й собі на обід шматок лишалось. За виручені гроші треба було бараболі та хліба підкупити. І так жилось. Та чи можеш уявити собі, що хтось підслідив мене. Вчора, як я лиш вийняв м'ясо з трави, переді мною, мов з-під землі вирости, стояли два міліціанти. Отже, тепер бачиш, як я попався. Завели мене в відділок міліції — каже далі Василенко — і я вже вдома не ночував, ані не був удень на праці. Написали протокол «допроса», потім дали мені підписати довідку, що не залишу Львова до часу закінчення слідства і відпустили,» — закінчив з болем в душі Василенко.

До столу підійшов жебрак, витягаючи руку по мистиню. Я почав шукати дрібних у моїй кишені. В той же час підскочив кельнер, схопив старика за груди і вивів за двері. Поденервувала мене ця поведінка кель-

нера, і я почав говорити йому, що було дуже прикро дивитися, що він молодий, хапає старенького ще й мабуть голодного і випихає за двері.

— Пане товаришу, — каже кельнер, — не знаю звідки їх уже так багато набралось тут, поки клієнт вип'є склянку чаю, до нього підходить п'ять-шість жебраків.

— А чи думаєте, вони не голодні? — запитую кельнера.

— Гм, починає оправдуватись кельнер, — може й голодні або я знаю? Коли совєти нас освободжували восени 1939 року, тоді казали, що у них нема жебраків, казали теж, що не буде босих. А тепер бачимо стільки босих, обідраних і жебраючих, що й годі.

— Казали теж, — відзиваюсь я, — що у них нема в'язниць.

— Це правда, потакує кельнер, — артисти.

Заплативши рахунки, ми з Василенком виходимо на вулицю. Тут при входових дверях, міліціанти б'ють воєнних інвалідів, які штульгали на «кулях», просячи милостині. Шарпали, тягнули, мов торгаші телят на ярмарку, вкидаючи їх до вантажних автомашин, та їх дерев'яні «кулі» за ними. Поденерований капітан міліції кричав: «Просиш їх, що в центрі нельзя, а вони не слухають, оці прокляті сволочі. Тут і товариші з партії ходять, тут і чужинецький турист може з'явитися, а вони своє, вони жебрають!»

Зачинили борт автомашини, а капітан ускочив теж туди, де два міліцейські старшини уже «заспокоювали» інвалідів. Загудів мотор і вантажна автомашина з арештованими воєнними інвалідами від'їхала.

Ми з Василенком пройшли далі в напрямку Га-

лицького ринку. Тут знову повно безпритульних дітей оточує нас. Хлопчики й дівчатка років по 10—12. Одні просять, інші в той же час уже обмацують ваші кишені. Витягають все, що лише попадається, навіть олівці, щоб тут же запропонувати вам купно. Проходиш немов поміж рій кусаючих мух та ніхто не думає рятувати цих невинних дітей. Лиш в голоснику жіночий голос наспівує:

«Пусть всегда будет солнце
і всегда будет небо. . . .»

Виходимо на базарну площу так зв. Галицький ринок. На розложених лавах селянки або перекупки розклали цибулю, картоплю, яблука, грушки, моркву і петрушку.

Побіч знову воєнні інваліди на дерев'яних «кулях» або візках торгують гудзиками, шнурівками, олівцями і зошитами. Можна тут купити, — кажуть обізнані, — все, від голки і до нитки. Там знову маршуючі чоловіки й жінки підкрикують: м'ясо, м'ясо, м'ясо, дріжджі, дріжджі, дріжджі камінці до запальничок, сірники, сірники. Там знову: нитки, нитки, нитки. І хоч властиво нічого не видно, вам тут же витягнуть з-під поли все, що лиш забажаєте.

Купую пачку жилеток, — сьогодні ціна їм 15 карванців.

Що ж це так дорожають вони? — питаю.

— Глядіть, — відповідає він мені — там от в другім кінці бачите міліціанта. Він лиш проходиться біля капусти та петрушки і вдає що нас не бачить. Він міг би нас пігнати і навіть арештувати. І де б ви ку-

пили тоді жилетки? Ходили б з зарослою бородою, правда? А ми йому всі по 10 карбованців, і він мовчить, а ми, бачите спокійно продаємо і ви спокійно купляєте. Отже чи зрозуміло вам, що варто й дорожче заплатити? Коли нам і вам безпечно.

Нічого не залишилось до говорення, треба було заплатити 15 крб. і йти додому з жилетками та оголитись, щоб лице гладким було.

Вийшовши за браму ринку, ми прощались з Василенком.

Крізь радіоголосник якийсь партійний діяч кінчав промову такими словами:

«Над світом повіватиме наш червоний прапор зі серпом і молотом, а всі народи світу будуть славити великого Леніна його мовою, мовою російською»

І тут мов для іронії додав:

«Хай живе мир в усьому світі!»*/

Голосні оплески змішались з тріском і гарчанням голосника. Я приспішив кроку.

*/ Мир — слово, що так часто люблять повторювати комуністи, треба розуміти так, як вони його розуміють. Мир для комуністів усіх мастей, а зокрема для комуністів російських є тоді і там, де комуна здобула повну владу.

Тоді вже табори невідільної праці, де колючі дроти і вежі з арматами і автоматами, заповнені в'язниці та озброєні сили військ КГБ на вулицях дають певність того, в їхньому розумінні «миру». Лише в тих умовах, можна сподіватись, що «всі народи говоритимуть мовою Леніна, мовою російською».

«Мир» є вже, наприклад, в Советській імперії, в Малярщині та Чехо-Словаччині — нема натомість ще «миру» в Італії або у Франції. Нема теж «миру» у Західній Німеччині, але є у Східній або так зв. Демократичній Республіці Німеччині. Кричать демонструючи студенти Західного Берліну — мовчать всі за мурами, у Східньому, бо там, уже панує «мир». Такого «миру» вони прагнуть в усьому світі і за такий «мир» вони борються.

ГРІЗНІ НАЦІОНАЛІЗМИ ТА НЕУЛОВИМА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЯ

Минали роки післявоєнного советського Львова. Чорні хмари, що тулились поміж собою, поволі клубками осідали на землю. Поміж них пропихалось вниз червоніючи сонце, аж поки не зникло десь в глибині. Настав вечір.

Вертаючись додому, я зупинився при газетнім кіоску, щоб купити газету, якої не пощастило мені ще читати сьогодні.

Звичайно в советських газетах тема відома вже поки ще газета буде випущена. Перша або передова стаття призначена на те, щоб хвалити партію, уряд та висвітлювати «небувалий досі зріст добробуту» трудящих Советського Союзу, зокрема західніх областей України. Навіть черги перед крамницями, що звичайно формувались ще звечора без огляду, що продаватиметься, партійні дописувачі зараховували до «небувалого зросту добробуту», мовляв, люди купують, бо мають гроші. Робітникам капіталістичних країн нічого кажуть, товпитись під крамницями, — у них немає ані праці, ані грошей.

Друга з головних тем газети — це ідеологічна боротьба з українськими «буржуазними націоналістами». Про справжню боротьбу не писалось, хоч на протязі всіх «повизвольних» роках Українська Повстанська Армія, не здаючись, завдавала безперервних ударів червоним окупантам України.

Латку «українського буржуазного націоналісти» пришивалось при найменшій спробі критики і тому арешти українців, зокрема у Львівській та Станиславській областях не припинялись.

А коли вже так зв. добробут трудящих західніх областей України не можна було довше показувати сумою високих заробітків, доказом чого мали бути черги перед крамницями, газети, признаючи ще певні недостатки в роботі постачання всю вину скидали на шкідників, диверсантів, ворогів країни Рад в особі «українських буржуазних націоналістів».

Дехто каже, що диктатори, коли старіють, то їхня інтуїція відчуває час відходу, вони стаються тоді ненависними, самодражливими, що готові цілий світ запалити, який буцім то завинив їм, посилаючи на них старечу неміч.

Можливо, що так було. Кремлівський володар вже доволі пригорбився, посивів і лише животом трохи підріс. Можливо, що тут була ця власне причина, хоч усталити докладно в «системі чудес» годі — тут все і в кожній хвилині є можливим. Та яка причина не була б, а «бомба вибухла». Тепер поруч «українського буржуазного націоналізму», ніби йому до пари докооптовано «єврейський буржуазний націо-

налізм». Так, «єврейський буржуазний націоналізм».

Може й справді лише до пари українському, але акція органів державної влади в стосунку до нього казала вірити, що він не менше грізний і небезпечний для советів, ніж український. Всі газети, від центральної «Правди» до якоїсь там мало знаної, районної, мали тепер можливість перекинутись з утертої чи устарілої теми про «українських буржуазних націоналістів, на нову тему, свіжу, а тему може більш цікаву, про єврейських і теж «буржуазних націоналістів».

Треба підкреслити, що нова боротьба з «єврейським буржуазним націоналізмом» не була лише темою для журналістів, ні, партійні органи, а слідом НКВД, МВД почали справжнє «викривання» ворогів з єврейського буцім то націоналізму.

Під вогонь потрапляли ні в чім невинні євреї, навіть члени комуністичної партії, яких детально перевіряли походження, правильність або неправильність імен, щоб витворити історію затаєнь, підозрінь аж до неіснуючих зв'язків із закордоном.

Цікавила мене ця тема оскільки декілька осіб, мені добре відомих євреїв були в той час якраз під обстрілом партії та державних органів влади.

Купивши газету, я тут же, не відходячи від віконця кіоску, почав перелистовувати. І чомусь самому не хотілось вірити, що у «Вільній Україні» брак передової статті на тему «єврейського буржуазного націоналізму». Чи ж би найшлись важніші справи — запитую себе? І дійсно є щось нове — товстими літерами новий заголовок: «Карати марнотратників все-

народного добра».

Починаючи від вихвалювання партії та «перспективних» плянів на майбутнє «щасливому» населенню Советського Союзу, газета пригадує читачам про konieczність дотримуватись установленої норми витрат кіловатогодин електричної енергії. Далі в статті вимагається від советських органів суворо карати порушників, не обмежуючись вилучуванням світла на 243 місяці.

Ще не забули про тільки що установлену норму житлової площі до дев'яти квадратних метрів для однієї особи, — думаю, — і ось нова норма. І все менше і все коротше та скупіше, хоч в газетах все більше, все голосніше про зріст та небувалий добробут народу пишеться. Але час не чекає, треба мені подивитись, скільки зужито в нас, в моїй хаті та думати щось, щоб не залишитись завтра без світла та ще й бути покараним, — вирішив я.

Оглядаю копію останнього рахунку та відчитую цифри на чисельнику електричного струму. До місяця залишилось п'ять днів, а вже моя норма перевитрачена в чотири рази. Що ж робити? Стою побіч чисельника, який свobodно крутиться і де раз-по-раз відскакують цифри 7,8,9,0.

— Ага, — думаю, — це тому, що струм перепливає справа до ліва. Так тут плюс, а тут мінус, ага, плюс, мінус, плюс мінус, мінус, плюс. Вмить пригадую те, що ніколи не лише в житті не думав, а не подумав того навіть на шкільній лавці на лекції фізики.

Хапаю за один дріт, другий, похитую, тягну. . .є!

Пломбочка м'яка, олов'яна. Обережно, щоб не діткнутися один до другого, міняю електричні провода місцями в чисельнику і сталося чудо. Чисельник знову крутиться, але вже в іншу сторону. Вільно відскакують цифри 9,8,7,6,5, і так далі. Поволі зменшується сума, що ще перед хвилиною здавалась бути страшною.

— Браво, — говорю сам до себе, — не виключить уже ніхто мені світла, ніхто теж не покарає мене.

Але рух чисельника треба прискіпити, — думаю знов. Шукаю жарівок, включаю нічні лампи, — замало.

Іду до півниці розваленого побіч будинку та з-поміж заіржавленого заліза, блях, коліс і шруб витягаю дві електричні печі та три кухонки. І всі контакти мають роботу. Спершу починає димитись — то відскакує іржа та тліє павутиння. В хаті робиться тепло, гаряче. Всю ніч горять всюди жарівки більшої напруги. Червоніють дроти кухонки. Душно. Вранці, бачачи, що чисельник показує стан, що є різницею 5 кіловат годин мінус, виключаю все.

Трохи перестарався. Та поки прийдуть перевіряти за п'ять днів, мій чисельник набере ще може 10 кіловатів при нормальній праці. А тоді запишуть, що я зужив 5 кіловатогодин електроенергії за цілий місяць. Дешево, а головне чесно, бо установлені норми не порушив і совєтському праву послухний. Бо матір'ю всього зла є комуністичний режим. Нерозсудні норми і понад людські обмеження видають свої овочі. При якій іншій, ніж комуністичній системі, працюючий

пекар украв би буханку хліба? Напевне при жоднім, бо лише в комуністичній системі голод є могутнім засобом з ціллю безумовного підкорення людей, систематично перетворювати їх в безвільних, слухняних виконавців волі купки архизлочинців, якими є комуністи.

* * *

Після якихось двох років була знесена норма витрати електричної енергії населенню міста Львова. Тепер економію здійснювано при допомозі підвишки ціни однієї кіловатгодини енергії та вилучування допливу світла в час найбільшої потреби, тобто ранком, коли ще темно та вечором, коли вже стемніло. І лиш тоді в розмові з багатьма я довідався, що в застосуванні методу зменшування цифр на електричному чисельнику не я був першим. Таку методу вживало чи не половина населення міста.

А про «єврейський буржуазний націоналізм» затихло лиш по смерті Сталіна. Та чи на довго? Н а ч е р з і р о с і ї с ь к и й б у р ж у а з н и й н а ц і о н а л і з м « т о в а р и ш і » к е р і в н и к и Л е н і н а — С т а л і н а п а р т і ї !!!

..... Я другою, такою страни не знаю.

ВЕРШИНИ ЩАСТЯ ЧИ ХАМСТВА?

В конференційній залі заводу «Автопогрузчик» блимали світла. Довгий стіл, що стояв в кінці залі під сценою, накривали великим, червоним полотнищем. На припорошених, тяжких, оксамитових, кармазинового кольору театральних заслонах похитувався величезний портрет усміненого Сталіна.

До залі зганяли робітників, які займали порожні місця від кінця, немов би боялись наблизитись до переду, де за довжелезним, червоним полотнищем покритим столом засідали «слуги народу». Підкормлені, мов поросята на передвеликодній заріз, двигаючи перед собою розіпхані животи, засідали до приготовленого столу секретар партійного комітету заводу, його заступник, директор заводу та його заступник, головний інженер заводу, представник районного комітету партії, оперативний уповноважений МВД, начальник відділу кадрів заводу і ще якісь дві жінки робітниці з босими ногами в гумових, зав'язаних шнурочками калошах, зате з блискучими якимись значками на їх грудях. Одна з них Параска Іванівна — мати героїня, друга — герой так зв. соц—труда, нагороджена як ста-

ханівка орденом Леніна та золотою зіркою.

Коли робітники заводу заповнили більшу частину місць в залі, заворушилися «слуги народу» що сиділи при президійнім столі, задзвонили шклянки та карафки з водою, а заводський партійний секретар оголосив початок зборів. Тема — взяття підвищених соціалістичних зобов'язань по виконанню намічених партією й урядом плянів виробництва зі скороченням терміну — п'ятирічка в чотири роки. У своїм виступі він повідомив, що вже широко розгорнуто індивідуальні соціалістичні зобов'язання і всі робітники, палаючи стремлінням любови до своєї партії і держави, передали свої, підписані зобов'язання в відділ кадрів.

Сидячі робітники, мов завинивши щось, поглядали один на одного, згадуючи останні дні, коли то прораби, бігаючи в цехах, змушували їх підписати заготовлені і ними запляновані в кількості та якості роботи, які ніби то робітники добровільно брали на себе.

Тепер лише треба затвердити зобв'язання цілого заводу і так зв. соціалістичне змагання, на яке викликаємо Велосипедний завод міста, — повторив промовець.

Головному інженерові «припала честь» виступити з зачитанням проєкту і знову як завжди в залі затихло. Палаючи гарячим бажанням, — звучав зміст проєкту, — наших сердець, в віддяку за постійне піклування нашої мудрої партії і рідного уряду за наше щасливе та радісне життя, ми, робітники і службовці заводу «Автопогрузчик», зібравшись тут в честь гідної зустрі-

чі великого дня Сталінської Конституції, яка дала нам волю, щастя, радість та можливість працювати для своєї рідної, великої країни Рад постановили:

- 1/. Річний плян виробництва виконати до дня Великої Сталінської Конституції на 130%.
- 2/. Обнизити собівартість продукції на 20%.
- 3/. Зекономити пального та електроенергії на 22%.
- 4/. Обнизити фонд заробітної платні коштом підвищення продуктивності праці на 12%.
- 5/. Підвищити соціалістичну дисципліну праці, власними силами упорядкувати подвір'я фабрики, розбити клумби, засіяти траву, засадити деревця, помалювати паркан і т. інше.
- 6/. На соціалістичне змагання за прискорене будівництво вершин людського щасливого майбутнього — комунізму, за такими ж пунктами викликаємо Велосипедний завод.
- 7/. Арбітром просимо бути Міський комітет Все-союзної Комуністичної Партії большевиків та Обком профспілки робітників службовців машинового будівництва.

Прийнято одноголосно на зборах дня та з до-
ручення робітників підписали:

- 1/.
- 2/.
- 3/.
- 4/.
- 5/.
- 6/.

/всі сидять за президійним столом./

Так закінчено читання проєкту та одноголосно прийнято за старим принципом: Хто за? Всі! Хто проти? Теж усі, хоч лиш тихцем в душі.

Не великі значення, звичайно мають такі зобов'язання, але являються вони підставою до ще більшої експлуатації робітника, до щоденного натиску та щораз більших вимог.

Після голосних, довго невмовкаючих оплесків наступило в подібний спосіб обговорювання другої точки зборів, яка видавалась простішою і теж як перша прийнята була одноголосно.

До тієї другої точки зборів належало затвердження постанови, що кожний робітник відпрацює даром при копанні за містом, під Винниками «Комсомольського озера» на мокряках колишніх ставів.

Таке «Комсомольське озеро» мало служити для дозвілля молоді міста, що його будову ухвалив Міськом партії — установивши норму викопки на кожного «добровільця-робітника» десять кубометрів землі.

Закінчились збори і всі розійшлись на свої місця.

Минали дні. Гудів завод «Автопогрузчик», працювали робітники, дирекція вивішувала на таблиці в подвір'ї заводу фотографії ударників і стаханівців, заводська газета «Красное счастье» писала про великі успіхи Сталінських п'ятирічок /зокрема про успіхи заводу/. Щодня виїжджала вантажна автомашина з робітниками на копання Комсомольського озера і повертаючись робітники привозили посвідки до відділу кадрів заводу про виконання ними норм викопки на 120—130%.

Кожен бо хотів і там, на копанні озера здобути похвалу перевиконуючи 20 або більше процентів установленної норми.

Вдоволене партійне керівництво заводу «Автопогрузчик» та його секретар уже готували списки осіб до державного відзначення медалями окремих «ударників», коли нагло та несподівано вибухла «бомба».

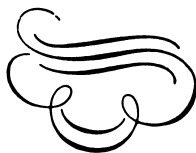
Минуло більше половини року з часу, коли винесено постанову про копання озера, а щоденні вивожування туди і назад робітників, що мали б уже закінчувати озеро, якось не давали видимого результату. На місці, де мало б бути озеро, росли щораз то буйніші трави, а жаби й далі заводили голосно та мелодійно своє «щелбетання» і зовсім не думали уступатись перед комсомольцями, які вже готувались до плавання в новім озері.

Навіть четвертини заплянованої землі не викопано, зате згідно виданих посвідок робітникам головніших фабрик міста озеро вже мало бути затоплене чистою, холодною водицею. Керівництво озера, вірні партійці і «слуги народу», zorganizували видачу посвідок робітникам за одиноких 20 рублів. Кожний змучений робітник «добровілець» волів заплатити ніж залазити копати прогнилий ґрунт. А жаби спокійно співали щодня їхні вечірні мелодії, мабуть, знаючи, в якій жили країні.

* * * *

Щось не «везе» першій країні «вершин» людського щастя» у світі, коли здається ніби ті вершини ось ось

уже в руках, нагло падає ціла будівля і з'являється
свіжий, ще й партійний скандал.

А «СОЛНИШКО» ТАКИ ЗГАСЛО

В будинку Облспоживспілки при вулиці Технічній ч. 1 в заготівельнім відділі, на партері, в довжезній, вузькій залі відбувались збори голів сільських споживчих товариств, директорів районових Заготконтор та оскільки, як сказано, — «справа великої державної ваги» — запрошено теж завмагів сільських крамниць кількох районів області.

До тієї великої справи, що мала мати велику «державну вагу» належала заготівля споживчими коопераціями сільсько-господарських продуктів, зокрема яєць, плян, що згідно з заявою «товариша» Скрипнікова, завалено.

Закуп запланованих яєць належав до директорів Заготконтор та їх заготовачів, але в основному більшу частину доставляли сільські крамниці—кооперативи. Селяни-колгоспники мусили купляти тут сіль та нафту, а не маючи грошей, приносили яйця.

Та в останньому часі становище змінилось, коли ціна одного яйця на вільнім ринку збільшилась до 2-ох рублів і більше за штуку, а кооперація платила лиш

70 копійок, бо така заготівельна державна ціна.

Не допоможуть тут красномовні виступи, ані так зв. взяті зобов'язання і плян заготівлі яєць Облспоживспількою не виконано. Оскільки в Советській імперії плян являється законом, нема і бути не може якогось усправедливлення. Кажуть, що плян треба виконувати, а не обговорювати — до обговорювання є партія та уряд.

Але начальник Облвідділу заготівель при Облспоживспільці «товариш» Скрипніков, старий партієць, із власного досвіду знає, що справа «рушиться» лише тоді, коли її поставити «ребром».

І «товариш» Скрипніков виступає, промовляючи різко, голосно то знову притищує голос, немов хотів би щось укрити, щоб врешті закінчити знову підвищеним голосом, як слідує: «Плян заготівлі яєць мусить бути виконаний, тепер подумайте самі, хочете робити, або не будете робити!» Що це означає, знає вже кожний заготовач або крамар, кожному з них можна кожночасно «підставити ніжку», спіймати на якімось «шахрайстві» або як популярно говорить, — «пришити дело».

Починаються виступи присутніх. Говорять голови райспоживспілок, потім заготовачі та крамарі і крамарки, що ніби відразу стали свідомими тієї великої державної ваги» заявляючи, що плян заготівлі яєць ще в цьому тижні буде виконаний, бо основну роз'яснювальну роботу, ба, і само рішення винесено ще перед виступом «товариша» Скрипнікова. Кожен, кому доручений плян, закупить на ринку заплановану кількість

яєць по 2.00 рублі за штуку, здасть їх на яйцебазу по 70 копійок. Бо державний плян не обговорюють, — плян треба виконувати.

Але у крамарки Анни Петрівни билось несамовито, мов пробуючи вискочити з грудей серце. Не витримуючи довше, вона відізв^ась: «Товаришу Скрипніков, ви знаєте, що мені ^нтреба черепиці/* купити, яку районники потовкли за позичку. Тут уже не лише грошей треба стратити, ще й черепиці годі дістати, хоч через мій склеп вона проходить для колгоспів. Я вже просила председателя райспоживспілки, він каже, що без наряду дати не може. А до кого я повинна йти. А вам лише плян яєць зроби, а мені треба черепицю купити, що її районні бандити потовкли».

— Скільки вам тої черепиці треба, я вам її виділю без наряду, — відізався «товариш» Скрипніков, — Оце вже тепер, від руки вам пишу, до Стройбази, 1000 штук, получите собі на вашу крамницю, внесіть гроші в касу, а черегиця ваш Чи вдоволені? — спитав «товариш» Скрипніков. Тут схилившись він почав писати.

— Дуже вам дякую! — відповіла Анна Петрівна.

Випростувавшись «товариш» Скрипніков підійшов до Анни Петрівни та вручив їй аркуш паперу.

— Дуже дякую! — повторила Анна Петрівна.

Вертаючи до столу «товариш» Скрипніков відізався знову. Але ви, Анна Петровна, не сказали нам, які то хулігани і як вам ту черепицю перебили?

* / Черепиця — глиняна, випалювана дахівка.

— А хіба не знаєте? відповіла крамарка — ті активісти з району вимагали від мене 500 рублів гос-позички, бо кажуть ти крамарка і маєш калим* та мусиш дати. А коли я не хотіла, кажучи, що більше як триста не можу дати, мене ругали** та грозили, а врешті кажуть: «Не дасиш 500, ми тобі хату розберемо». Я кажу, розбирайте.

І ось двоє полізло на дах хати і почали скидати черепицю. Я знову кажу, кидайте, я одинаково більше, ніж триста, не дам, позичка є добровільна, а коли хочете, скидайте далі. А вони і далі кидають, а черепиця падає та кришиться на кусочки.

— Довольно, — закричав «товариш» Скрипніков.

— Ну, ну, я і подумала, що довольно, але як уже скинули майже половину, а скільки покришилось, о Боже мій, Боже. Тоді я згодилась дати вже п'ятсот.

— Довольно, я не хочу нічого знати, — зачервонівшись, кричав «товариш» Скрипніков сам не радий, мабуть, що спитав.

Але Анна Петрівна продовжувала: А хіба ви не знаєте, що у мого сусіда зробили те саме, але у нього хата соломою крита, отже, зірвали всю стріху, кажу вам, зовсім оголили хату. А вдові Полагні то цілий паркан розкинули, ще й казали, що її вікна повибивають, аж бідачка згодилась на державну позичку, плачучи і ридаючи на півсела. А паркан і досі повалений лежить, лише діти дощечки розносять. Такі то ті активісти, товаришу Скрипніков!»

1/ калим — додатковий, нечесний заробіток в сов. торгівлі

2/ Стиль мови і зросійщені слова заховано.

— Добре, добре, вже, ми тут маємо інші справи до обговорення на сьогодні. Черепицю вже маєте, а яйця купите та про решту забудьте, — енергійно, підвищеним голосом сказав «товариш» Скрипніков.

Анна Петрівна замовкла, а в душі подумала собі: ти добре знаєш «товаришу» Скрипніков, і сам мабуть подібні речі витворяв, або то я не чула твоєї розмови в минулім році? Кінчаючи пляшку горілки у крамниці, в моїй підсобці/** з третім секретарем райкому ти дуже весело і голосно описував, як це ти колись добровільно» заганяв у колгосп селян, коли зужив два магазини патронів. Але свідомість, що одержала черепицю без наряду/***, поволі злагіднила її нервові биття серця.

У «товариша» Скрипнікова мабуть, відпала охота до дальших розмов. Він заявив, що коли в цій справі більше запитань немає, збори вважається закритими.

Присутні крамарі, заготувачі, директори Заготконтор та голови товариств поволі опорожнюють залю.

Настав вечір. З-поміж дерев Івано-Франківського парку піднімався величезний, як ніколи, місяць, червоніючись, так ніби соромлячись чогось. Десь в даліні чути було мелодійне рахкотіння жаб.

* * * *

2/ *підсобка* — мале, додаткове приміщення при магазині або крамниці

3/ *наряд* — дозвіл купна — продажі

Не варто зупинятись над тим, що діялось в ярмарочні дні в містечках при кошиках з яйцями, ані про те, що ціна одного яйця доходила до двох рублів і п'ятдесят копійок, але немає сумніву, що слова «товариша» Скрипнікова, що «хочете работать або не буде работать» так сильно засіли в голови завідувачів і крамарів, що вони без надуми платили таку високу ціну за яйця, щоб здати їх на яйцебазу по 70 копійок за штуку та виконати державний плян заготівлі і позбутись тягару, що завис десь уже в підсвідомості.

* * * *

А на яйцебазі Марія Івановна Золотухова вже так і покрикує: «Де вас у чорта набралось стільки хохлов сьогодні? От дияволи, не дадуть чесній, руській жінці навіть спокійно пообідати. Пхають та пхають тії нещасні яйця». Бо й справді яйцебаза заповнилась, а тут і додаткова робота директорові — Марії Іванівні Золотуховій. Чи не могли б ви так приїхати завтра, ~ кричить вона знову. Але ніхто не уступався, аж поки Марія Іванівна не прийняла всіх привезених яєць.

Обтираючи піт з округлого, зарожевілого лиця та проклинаючи упертих хохлів, Марія Іванівна, запломбувавши двері бази, вийшла на вулицю, щоб зайти в чайну та заспокоїти відчуваючий голод. Але на вулиці щось багато людей. Марія Іванівна розглядається навколо. Нагло захарчали радіо-голосники і дався чути тяжкий басовий голос: «Гаваріт Москва» Передавав-

ся лікарський бюлетень про стан здоров'я «великого вождя перемігшого соціалізму», «вчителя всього людства», «корифея науки», «опікуна всіх бідних та голодних», батька всіх, що боролись за комунізм в світі», «вождя тих, що ненавидять проклятих капіталістів і фашистів», «генералісимуса, що змінив обличчя Європи та добив фашистського звіра в його власній берлозі», «наше соннишко», що засвітило в Європі народам Польщі, Чехословаччини, Албанії, Болгарії, Венгрії та Румунії, простуючи шлях до «вільного і щасливого життя»

Збентеженим голосом говорив диктор про вилив крові і утрату свідомости «батька усього людства, друга і соратника /теж великого/ Леніна, Йосифа Вісаріоновича Сталіна».

Всі очікували чогось, хоч не завжди уявляли собі чого саме, деяким годі було уявити собі, що вилив крові і утрата свідомости вже не до направи навіть такому великому «генієві геніїв» як Сталін.

Під час такої радіопередачі всі затримувались при голосниках, що були розкинені по місті, а набираючи поважної міни і пригамовуючи віддих, мов кам'яні статуї стояли до кінця.

А коли диктор переставав говорити деякі скоренько розходились, інші, ті, що носили так зв. «соціалістическое накопленіє» /товсті животи/, починали дискусію, як то великий та добродушний російський нарід терпить євреям, які післали своїх лікарів отруїти вождя вождів великого Сталіна». Марія Іванівна Золотова ненавиділа євреїв і хотіла теж сказати своє слово,

але якось так пересохло в горлі, що годі промовити слова. До того вона не могла забути хохлів, через яких досі не обідала.

Євреї і хохли одинаково прокляті! Все таки видушила вона з себе. Але ніхто не підтверджував її слів, немов не знаючи її. Розмову вели чоловіки між собою. Марія Іванівна Золотухова пригадала собі, що може забракнути супу в чайній і рішила йти далі.

Круглошокі, пузаті чоловіки продовжували дискутувати про велике горе, що наспіло в зв'язку з хворобою Сталіна.

Євреї, що в такий час знайшлися на вулиці, негайно розбігались, деякі укривались в поближких брамах, щоб перестояти там, поки голосник не переключать на симфонічну, зтяжно-жалібну музику, а росіяни, що слухали лікарського бюлетня про здоров'я Сталіна не розійдуться.

Антиєвреїзм розпалювала партія вже від довшого часу — не відбулось ні одного так зв. активу, партзборів чи навіть звичайних мітингів, де б не осуджували «єврейського буржуазного націоналізму». Москалі, що почували себе дійсними господарями в Україні, а зокрема у Львові, не вагались навіть заатакувати на вулиці чи в трамваї людину, що, як їм здавалось, є євреєм. Не означало це, що не атакували вони місцеве українське населення. Кожний, що заговорив українською мовою, був виставлений на кпини, якщо не на пряму атаку. Говоріть по-російськи, по-людськи, «брос-те цю бандеровщину, ви не в колгоспі». А коли іноді потрапляли на відважнішого, тоді мали в запасі пар-

тійну формулу: говоріть мовою Леніна. . . Що? Вам мова Леніна не подобалась, може й сам Ленін? А тут і гляди, коли тебе арештують і відішлють в концетраційний табір на 15, 20 років за образу Леніна. Бо Радянська або якщо хтось воліє Советська Україна член Організації Об'єднаних Націй не має досі своїх військових формувань, про які дописано в Конституції, стоять натомість російські формування, московське МВД, МГБ, московські суди, московська поліція, московська прокуратура.

Та хвороба Сталіна журила однак москалів, які розпаношились по Україні — вони задумувались, що може наступити далі, чи доля не захоче сплести їм якихось несподіванок, бо «батько» не підготував нікого, що міг би зайняти його місце, зрештою, де ж знайти таке друге «солнишко», яким був і міг бути, на їх думку, лише Йосиф Вісаріонович Сталін.

В багатьох з них мабуть таки діяв звірячий інстинкт, бо з їх уст неоднократно вже падало слово «Хрущов Микита».

Коли по кількох днях диктор проголосив смерть «солнишка», багато москалів, що проводили його владу в Україні, заплакало. Так, заплакало, пускаючи густі сльози, мабуть, бо так треба, бо так вчив померлий «батько» через довгі роки. Міняти тактику большевицької боротьби в залежності від посталої ситуації. А може деякі і справді плакали, боючись небезпечних змін, які могли б наступити тепер непередбачено і змінити дотеперішнє добре корито тут, в Україні. Плакала теж Марія Іванівна Золотухова у «свій»

яйцезапасі, висмоктуючи лушпинки потрісканих яєць.

Біля радієвих голосників постійно товпились тепер люди. В Кремлі після виголошення солодких прощальних промов та перенесення тіла «великого вождя» в мавзолей, як було видно з наступних радіопередач Москви, в Кремлі кипіла невтомна праця. Переназначали, об'єднували або роз'єднували міністерства, призначали міністрів, міняли, звільняли і знову реорганізували годинами, днями і тижнями. В дійсності відбувалась там боротьба за опорожнене корито, боротьба за розподіл влади.

Микита Хрущов, немов би залишився в тіні. Він став лише першим секретарем Всесоюзної комуністичної партії більшовиків, /так зв. генеральним міг бути лиш Сталін/, щоб з часом лише зайняти повноту влади великої спадщини після Сталіна — Советського Союзу. І вже по якімось часі вожді і вождики в Україні заявляли: «А я тебе гаваріл?!»

Для тих, що пам'ятають, яким дурачком насвітлював тепер Хрущов Сталіна, наведемо слова із промов Хрущова за життя того ж Сталіна.

30-го січня 1937 р. в день оголошення вироків в процесі проти троцькістів Хрущов сказав на зборах: «Ті нікчемні нолі хотіли розбити єдність партії і Советської влади, піднесли вони свою скритовбивчу руку на товариша Сталіна!» Свою промову закінчив ось такими окликами: «Сталін — наша надія, Сталін — наша майбутність, Сталін — морською ліхтарнею прогресивного людства. Сталін — нашим прапором, Сталін — наша воля, Сталін — наша перемога!»

У промові, виголошеній у Києві в день 24 червня 1938 року з нагоди виборів до Найвищого Совету Української РСР Хрущов, між іншим, казав: «Товариші, за два дні, 26 червня, всі виборці Сталінської виборчої округи в Києві підуть до урн, щоб віддати свої голоси за першого кандидата українського народу до найвищого Совету Української Республіки. Віддадуть вони свої голоси вождю народів, великому Сталінові!» Говорячи знову про українських націоналістів, він так каже далі: «Ти, наш великий Сталіне, сам узяв участь в акції здемаскування націоналістичних каналів. Дякуємо тобі за це і поздоровляємо партію большевиків, дякуємо тобі за це і поздоровляємо тебе, великий Сталіне та твого найкращого учня, Миколая Івановича Єжова, поздоровляємо Вас, що Ви більшовицькою акцією стоптали це хробатство!»

Тепер Хрущов, лиш бачачи Сталіна мертвим, починає характеризувати його малим, тупим і нічого не значущим, до нічого не здібним /лише до терору/, та розкриває ніби всі злочини, які, як бачимо і сам, тоді схвалював. І ніби на закінчення «концерту» робить Сталінові другий, серед тихої ночі похорон, наказавши винести його тіло з мавзолею та похоронити в землі, під мурами Кремля. /Злосливі москвичі твердять, що там нема тіла Сталіна, є лише порожня труна./

* * * *

Зміцнюючи свою силу влади, Хрущов екпериментував, вірячи, мабуть, що комунізм можна залишити як державний устрій Російської імперії без потреби

щоденних арештів, катувань і розстрілів невинних громадян. Він сам пропонує відміну кари смерти, щоб після якогось часу знову її повернути. Обнародовуючи злочини Сталіна, він розкрив державну систему, яку, як сам переконався пізніше зі Сталіном чи без нього, направити не є можливим.

А може він думав уперше, що громадяни самі, добровільно зголошуватимуться до таборів праці або й самі добровільно захочуть піддаватись катуванню і розстрілам. Не маючи сили волі відректись зненавидженої кривавої партії, якої був членом і лідером, та не будучи здібним розкрити до кінця структуру комунізму, яка для самого свого існування мусить триматись на крові та кістках рабів, не направивши нічого, сам він закінчив свою кар'єру марно, закінчив так, як належить сподіватись закінчить незадовго ціла комуністична система.

Згасло «солнишко» Сталін, а потім закінчивши свої довголітні експериментування над комунізмом в Росії і не змінивши обличчя озвірілої системи на людське, погас і Хрущов.

Але експериментація комунізму у світі ще триває, хоч з часом зникне він зовсім як запламована, кровожадна система голоду, терпінь та передчасної смерті мільйонів невинних людських істот.

* * * *

Що можна ще сказати на закінчення цього короткого розділу? Нема що додати ані відняти, хіба лише повторити, як то громадяни першої в світі робітничої

держави добровільно дають державі позичку та з великим ентузіазмом і далі виконують усі намічені державою пляни, а в тім числі і пляни заготівлі яєць. А про те, що національне питання в Союзі давно розв'язане видно хоч би з того, що й досі, як ніде, зазнають несамого переслідування євреї.

ЗБОРИ В КРАСНІМ

Кажуть, що село Красне не різнилось ніколи від інших сіл, хоч і сталося воно районним центром після повороту совєтської влади на Західні області України. Я думаю натомість, що тут є певна різниця. Чорнозем, на якому є добрий врожай пшениці та цукрового буряка, має теж і той недостаток, що зараз після дощу земля чорної глини міситься, немов мазь, і годі витягнути ногу, як тут встряває друга. Отже, різниця в тім, що такого болота, як тут, годі зустріти в іншому селі Львівської області.

Про будову, а хоч би лише направу доріг ніхто, як досі, не подумав. Дорога, що проходить в напрямі містечка Буськ, висипана камінням ще в добрі, минулі часи, вона то і є тим головним шляхом, що сполучує Красне з «зовнішнім світом». При ній теж знаходиться будинок партії і другий, що побіч, так зв. райвиконкому. Недавно звідси вправо, збудована одна чудова асфальтова дорога і хоч вона тягнеться понад п'ять кілометрів і хоч як кажуть обізнані «можна нею яйце котити,» ніхто про неї не знає, очевидно, крім ви-

браних. Ніхто теж нею ніколи не їде, лише ті, що там працюють і мешкають, а тих не багато.

Веде ця гладенька дорога до «городку», якого ніде на мапі Советського Союзу не знайдете, — він називається «почтовий ящик 48». Лише їдучи потягом серед ночі, ви можете зауважити 24 радіовежі, украшені червоним освітленням. Але в день це лише «почтовий ящик 48,» про місце знаходження знають лише органи КГБ, хоч кожний відчуває його, включаючи радіо.

Велика радіостанція з 24-ма високими вежами, що червоніють серед ночі здалека, не передає, але глушить всі закордонні передачі, щоб, борони Боже, не згіршився советський громадянин. Втаємничені кажуть, що це є одна з 200 таких станцій в Советськiм Союзi.

В сторону Буського, трохи наліво, на віддалі теж якихось 5 кілометрів починають будувати цукроварний завод.

Почали тепер теж будувати дорогу, хоч будується вона в дуже повільнім темпі. Містечко Буськ теж близько, де старий бровар варить знамените пиво.

У глибині села так зв. торговельний центр райспоживспілки. Тут і чайна, хлібопекарня, а також райунівермаги прод. і промтоварів. Кільканадцять кіосків, які завжди оточені «клієнтелею», гейби свідчать про райцентр та добробут в районі. Але не багато гудзиків або тройного одеколону продають тут, як ви могли б подумати, — пиво і звичайна дешева горілка є тут основним продуктом.

Тепер почали будувати новий раймагазин, на на-

ступний рік заплановано збудувати нову ресторан-чайну.

Але хоч не видно, щоб хтось думав ліквідувати товстє, чорне болото, кажуть, що Красне має велику м а й - б у т н і с т ь .

Я думаю, однак, якщо говорити про майбутність Красного, то хіба лише з партійної точки зору, бо комуністична система, яка існує лише на визиску робітника, може лише той визиск збільшити, не даючи нічого в заміну.

Державна система платить робітникові за його працю після своєї вподоби та після своєї вподоби теж призначає ціни на товари, що продає їх тому ж робітникові. Отже чи не подвійний визиск? Робітник повністю зданий на ласку і неласку комуністичного, державного режиму.

Отже про покращання життєвого рівня робітників-громадян в системі державного капіталізму або як хтось воліє, комунізму, говорити годі.

Не поправиться життя робітника, бо він не заробить більше, ніж досі заробляв, отже не збудує собі хати, ані не засадить городу, не одягнеться він теж інакше, ніж одягався досі. Не одягнеться не лиш тому, що одежі, як і хліба, в крамницях бракує, але ще й тому, що робітникові в Советському Союзі треба на одно вбрання працювати цілих два або й три місяці. І тих два або три місяці він мусив би сам не їсти і не давати дітям хліба, він теж мусив би десь під мостом спати та в річці митися, не вживаючи мила.

Коли село Красне оживе, то оживе воно під іншим

оглядом. З Росії приїде багато нових «начальників». Збільшиться відділ міліції, розшириться суд, прокуратура, збільшиться кількість офіцерів, слідчих КГБ та її сексотів. І все це збільшення прийде за рахунок росіян, які сюди негайно приїдуть. Відкриють російську школу, приїдуть теж російські вчителі, бо треба буде вчити російських «ребят». А коли вже щось збільшиться на рахунок корінного, українського населення, то вже напевне кількість в'язнів у в'язницях.

Не легка доля українського народу під окупацією червоної Росії. Бачимо, отже, яку і для кого майбутність мається на увазі там, де Росія з марксівською ідеологією установлює свою владу.

Смерть Сталіна та красномовні промови Хрушова не змінили досі тяжких побутових умов робітника. Він і досі змушений вистоювати в черзі за хлібом. А вже національний гніт продовжується однаково. Хрушов пострашив лише дещо органи МВД-КГБ, зменшуючи кількість затrudнених на половину. Та звільнені МВД-исти росіяни тут же одержували працю на керівних посадах в тих же місцевостях так, що корінному українському населенню рідної землі і досі дихати тяжко.

Але буває, що серед погідного ясного неба з'являються хмаринки, подуває вітер і нагло починаються бурі й громовиці, як і з-поміж хмар, що затемнювали небо, вилазить сонечко і починає посилати на землю свої теплі проміння.

Сьогоднішній день не віщував нічого нового, тепле сонечко вставало з-за обрію як і в попередні дні цьо-

горічного, теплого літа. Високо в небо злітала пара голубів з даху будинку обкому партії у Львові, на вулиці Радянській.

Як і в інших обласних партійних центрах України, сьогодні тут уже з самого ранку метушились партійні інструктори, «повні руки» роботи мали телефоністки. «Райком Буск, Райком Красне, райком Немирів, райком райком Негайно подати «сводку» /інформацію/ про:

1/ Кількість керівних кадрів в районі,

а/ з них місцевих українців

б/ Українців з інших областей,

в/ Всіх українців,

г/ Росіян,

г/ Інших національностей

II. Допоміжних кадрів — так само

III. Кваліфікованих працівників — так само.

А там в районах: АЛЛО, АЛЛО, колгосп, подати негайно. Фінвідділ, банк, школа, дорожний м'ясокомбінат, пивозавод. Негайно . . . Негайно телефонуйте сводку . . . по формі . . . і т.д. і т.п. По кількох днях пленуми, сесії, активи, збори. Інформації, резолюції, резолюції.

* * *

Перед будинком згадуваного вже райкому партії в Краснім зібрались маси людей. Багато роверів та фірманок. Під'їжджає автомашина «Побєда» з колгоспу «Червоний Шлях» і шофер, вискакуючи, широко розкриває двері. Метушиться голова колгоспу, герой

труда і депутат Верховного Совету СССР товариш Амброзій висідає. Його кругла постать, з обвислими лицями і грубим червоним носом, та вага, як деякі кажуть, окреслюючи наоко, 140 кілограмів, гейби свідчить про добробут в колгоспі.

Тут інші голови колгоспів району, секретарі парткомів, начальники відділів, підвідділів, міліції й МВД. А ось при вході секретар районного комітету партії Крамской, вічно «живий» та енергійний, голова райвиконкому Кузьменко і другий секретар Єловський.

Тяжкою ходою підступає Амброзій, подаючи руку по черзі, секретареві райкому, голові райвиконкому, другому секретареві. Кузьменко, молодий українець з економічною освітою, завжди веселої вдачі, у нього дзвінкий голос і мова завжди чиста — рідна. Крамской, що завжди похмурий і непривітний, сьогодні якимось дивом веселий, але веселість та безперечно не щира. Вас вражає несподівано, що Крамской сялячись говорить сьогодні по-українськи.

А ось під'їхала чорна лімузина з обласними номерами знаків, шофер висідаючи, широко розкриває задні двері, звідки висідає два чоловіки, в гарних, темно-синіх, поясистих, скроєних і пошитих на міру вбраннях.

Назустріч їм біжить перший секретар Крамской і кланяючись низько, веде в будинок партії.

Хтось ударяє два рази молотком у висячу побічну і присутні, що були розсіяними по всьому подвір'ю, поволі прямують в будинок, щоб розміститись в довжезній, вузькій залі засідань райкому партії.

Як зараз довідаємось, приїхав представник обкому партії, Львівської області, він же голова облвиконкому/ Семен Стефаник, другий, дещо подібний з лиця і в такій же одежі його секретар, в дійсності т. зв. тілохоронитель МВД.

Крамской привітливо показує рукою, і вони обидва займають при президіальнім столі місця. За ними сідають Крамской, Кузьменко, Єловський. До президіального столу, накритого червоним полотнищем, підходить теж і займає місце молода ще жінка, в подертій спідниці з льняного, домашнім способом зафарбованій спідниці і такій же подертій сорочці чоловічого крою, до якої прищіплена золота зірка «Героя соціалістичної праці» та ще якісь два червоно-бурі ордени.

Піднімаючись із-за столу, секретар Крамской говорить: «До президії просимо поспішити та зайняти своє місце депутата Верховної Ради /Совета/ СССР, героя соціалістичної праці, голову колгоспу товариша Амброзія.

Звичайно, в таких випадках до президіального столу засідав Амброзій разом з секретарями /тоді, коли склад президії не вибирався /райкому і головою райвиконкому не чекаючи аж його покличуть. Останнім часом якісь непорозуміння зайшли між ними і першим секретарем Крамським, Злі язика кажуть, що Крамской вирішив «унічтожить депутата». Крамской партійний «хазяїн» району, і як він сам про себе думає, не лише духовний батько цілого району, але й його фактичний керівник. Але Амброзій теж є членом партії та

ще й депутатом Верховного Союзу, з ним і секретарю райкома не легко боротись.

Легше було б розправитись з ним начальникові районового МВД товаришеві Харченкові, де Крамской правдоподібно вже пошукував допомоги, але депутат є не лише депутатом, якого навіть Харченкові не вільно арештувати без одночасного інформування президії Верховної Ради, він ще й голова багатого колгоспу в районі. А бути головою такого багатого колгоспу, то значить не менше, ніж бути депутатом.

Два рази в році колгоспна «грузовая» привозить, скидаючи в Харченків сарай, 150 кілограмового кабана, не рахуючи курей, масла, муки або яєць.

Кажуть, що не меншу дозу одержував та й досі одержує секретар Крамской, але відколи почав він будувати собі віллу в Рязанській області, йому треба теж грошей. Але на гроші Амброзій скупий. Зрештою, де йому, голові колгоспу, брати гроші, не він же торгує на ринку на гроші. Та й ті, що торгують мусять здавати гроші в касу, вони прибуткуються і йдуть в банк. І Амброзій знає, що можна, а чого таки не можна. На місце взятого кабана можна пустити в хлів поросятко і це теж свиня буде. Та брати з каси гроші ще й не для себе тоді, як воно буде? Пустити в видатки, а подумай, на які? Чи може Амброзій аж так обкрадати владу, яка його, Амброзія, вічного злидаря і наймити, в люди вивела?

Батько Амброзія був панським формалем за Польщі Мосьціцького, мати дояркою у пана. Пам'ятає Амброзій, коли ще, будучи малим хлопцем, з рисіком і таб-

личкою в дерев'яних рамцях відвідував першу класу сільської школи. Там він навчився літер. Але на другий рік, коли померла мати, Амброзій уже до школи не пішов. Став він пастухом гусей у пана. Коли трохи підріс, пішов служити до сусідньої польської колонії до мазура і вже пас корови, рубав дрова, різав січку, розтрясав вилами гній на полі. Незабаром обанкротився пан дідич, розлетівся панський двір, а землю ділили польським колоністам. Панські слуги, в тім числі й батько Амброзія, тепер покинули село і пішли по «річпосполитій» нової служби шукати./ Так він і пропав без вісті, і Амброзій уже ніколи батька не побачив. Війна, що вибухла в 1939 році, застала Амброзія наймитом у місцевого власника.

Його пригорнула советська глада. Він повірив, що це його влада. Вступив в комсомол, почав вчитися у вечірній школі. Але все це не було довго, втікали совети, приходили німці, а доля знову мстила Амброзієві. Він знову служить у багатого німця, далеко від рідної землі. Після упадку Німеччини і повернення советської влади Амброзій повертається в рідне село і стає головою сільської Ради.

А коли вже обласний комітет партії у Львові рішив створити перший колгосп в його селі на базі панських зруйнованих маєтків і з допомогою селян-бідняків вибір голови колгоспу впав на Амброзія.

Підпільна всенародна боротьба з советами не змінила душі Амброзія, він попирав майже одних і других, готов був одним і другим служити. Советська влада, яка ставала для нього щедрою, мусила отри-

мувати у відплату його вірність, хоч бачив він і досконало розумів горе народу. Та розв'язки так складної проблеми, він не міг знайти. Він і досі почував себе осамітненим і лише як пастух або наймит розумів всю гіркість недолі та не міг відкинути того, що маячило тепер перед ним. Він став головою колгоспу, добрим організатором і хліборобом. Селяни-колгоспники полюбили його. Йшли арештування, вивожування багатших селян в далеку Сибір, а конфіскація «живого і мертвого інвентаря» прибувала в колгосп, який назвали «Червоний шлях» і який багатів, як бачимо, за рахунок зруйнованих селянських господарств.

За невеликий час в колгоспі була величезна ферма худоби, чи не перша в Союзі, стада свиней, курей та гусей. Земля села Бортичі — чорнозем, тут багатший урожай пшениці та цукрових буряків. Незабаром колгосп оголосили передовим та нагородили орденом «Победа», а його голові Амброзієві надали звання «Героя Соціалістичної праці». Потім він був вибраним депутатом Верховної Ради СРСР.

Так виріс наш колишній панський пастушок, сільський наймит, батрак. Відкриваючи збори, секретар Крамской каже: «Відкриваючи з вашого дозволу збори партійного активу, дозвольте представити вам представника обласного комітету комуністичної партії, члена пленуму обкому партії, голову облвиконкому Львівської області товариша Семена Стефаника».

Тут Крамской заплескав в долоні, а за ним решта тих, що сиділи тут, а коли Семен Стефаник піднявся,

кланяючись, заплескали теж всі ті, що сиділи в залі.

Крамской продовжував говорити: «Товариші — тут же поправив і сказав м'яко; товариші, — Центральний комітет нашої великої комуністичної партії Радянського Союзу /так, тепер вже навіть «Радянського» сказав/ — в залі почулись голосні оплески, Союзу, — повторив він, — і перший секретар Центрального Комітету — /знову бурхливі, довготривалі оплески/, Крамской стояв, чекаючи. Коли втихли оплески, він продовжував: «Товариш Микита Сергійович Хрущов /знову оплески/, Микита Сергійович Хрущов, /оплески переходять в овацію/, звертає увагу на факти, що довгі роки культу особи спричинили ворожнечу населення до нас /знову оплески/ до нашої партії /знову оплески/. По всій Україні вся влада в радянських і партійних органах в руках осіб російської національності, які не знають української мови і не розуміють потреб населення, що є властивим господарем своєї землі». /По залі пройшли уривані голоси негодування/.

Крамской почав говорити голосніше. «Наша партія, — каже він, — хоче мати місцеві, національні кадри, так як в Російській Федерації мають таке право росіяни».

В залі загарчав шум невдоволених голосів.

Бачив це Крамской і, біліючи, то знову червоніючи на лиці, вирішив закінчити свою мову. Постоявши хвилину, немов чекаючи, коли заспокоїться в залі шум невдоволення, він силуючись промовив голосно: Слово надається представнику обкому партії товаришу Стефанику». Тут же заплескав він в долоні, за ним по-

спішила решта тих, що сиділи в президії. В залі дався чути оплеск однієї особи, що нагло завис в повітрі.

Семен Стефаник піднявся із-за столу і почав промовляти. Спершу тихо, потім голосніше, а його мова зовсім не виглядала на якусь промову, — він говорив гейби розмовляє, сидячи з приятелем при каві. — Товариші, — каже він, — склались обставини, що ми ніби німецькі окупанти зайняли всю керівну владу по всій Україні. /Голос із залі: ето ви, а не ми/.

Стефаник продовжує, поправляючи, — в керівних партійних і радянських органах працюють лише особи російської національності. /Знову голос із залі, ну і что плохо?/.

Стефаник не дає себе збити і говорить далі:

Мусимо віддати всю владу в руки народу так, як учив нас Ленін, в руки українського народу, бо це Українська Радянська Соціалістична Республіка, а росіяни повернуться в Росію.

В залі настав неймовірний свист і тупання ногами. Стефаник, вичекавши хвилину, продовжує:

Товариш Лаврентій Берія у своїй «докладній записці» Центральному Комітетові КПСС пише /при згадці імени Берії в залі затихло/, що в Україні є тепер дві України, перша штучна, наша совєтська в день, яка утримується на багнетах МВД, друга вільна і незалежна, вночі, — чи не так, скажіть, будьте ласка, чи не боїмось вечором з хати вийти, чи не висять національні, українські прапори, повішені вночі, чи не падають голови наших російських товаришів, скажіть самі?

В залі знову голос: «Откудава ані ето всьо знають?»
Отже, — продовжує Стефаник;

Треба, щоб українські люди не шукали собі іншої України, отже віддамо їм советську. Будемо висувати українські, місцеві керівні кадри. В залі почався шум, закричали нові голоси: Ми за їх васвали. . . . Ми їх асвабаділі. . . . Ми за їх крав пралівалі

Було видно явну, ворожу, ненависну атмосферу — в залі майже 100% керівників російської національності, але Семен Стефаник досконало дав собі раду, закінчуючи свій виступ словами про мудрість і далекозорість нашої славної партії та її вождя Микити Сергійовича Хрущова.

Тепер знову почулись голосні оплески, хоч далось відчутти різницю і велике невдоволення зібраних.

Прийшла черга на запитання і відповіді. Гострі, ущипливі, хоч в партійно облесну форму обвиті, були запитання:

— А как будете відсилати нас, групами чи в одіночку? — запитує начальник міліції Вороб'йов.

І знову виступає Стефаник. Він старається випрасувати шорстку атмосферу, покликаючись на Леніна, на партійну совість, а навіть на гімн, де сказано, що «хто був нічим, має статись всім»/це так по-партійному, показав на наш український народ/.

— І руський Ваня, — каже знову Стефаник — на закінчення, — знову, як колись, з українським Іваном будуть сидіти разом, дружно на призьбі хати.

Таких випадків історія не знає, щоб руський Ванька з українським Іваном разом, як рівний з рівним, на

призбї сидїли. Коли Ванька приходив до Івана, то завжди як не «городовой», то ще якийсь там інспектор. Але пристійність, а може привичка услужництва перед Ванькою наказувала Стефаникові говорити так.

Збори партійного активу Красненського району винесли резолюцію*/ про підготовку і заміну керівних кадрів району людьми місцевими, української національності на місце приїжджих росіян.

За неповних дві години все було закінчено і автомашина представника обкому партії Семена Стефаніка зникла поміж Красненськими хатами, вертаючись у Львів. Друга автомашина повезла депутата Амброзія в колгосп «Червоний шлях».

Секретарі району і голова райвиконкому пішли додому обідати. Присутні начальники, «старші російські брати», будучи дуже невдоволеними, розбрелись, деякі в чайну, інші в кіоски, щоб гіркість винесену зі зборів

1/. Резолюціям таких зборів «активу» однак не було суджено збутися. Хоч подекуди й оформлялись кадри з українців, ніхто з росіян не залишив ані керівної посади, ані України.

Згодом у висліді внутрішньої боротьби в Кремлі за поділ влади Берія, який писав довідну записку ЦК відносно положення в Україні, був оголошений «ворогом народу» і в зв'язку з тим усі заходи «українізації» уневажнено /очевидно тихцем/. Семен Стефанік, що як представник Львівського обласного комітету партії виступав в Краснім, був запрошений на посаду заступника голови Ради Міністрів так зв. Української Республіки в Київ, щоб незабаром, як і інші висунені українські кадри, бути звільненим.

Тоді росіяни, які займали керівні пости в Україні і які мали б залишити Україну, ще з більшою дозою ненависти стали виступати проти населення України /проти так зв. українського буржуазного націоналізму./ Чорні хмари, що досі висіли над землею України не лише не розступились, але ще більше насупились сумним осіннім подихом холоду.

запити гіркою «українською з перцем».

Колгоспні селяни в той час обтирали солоний піт з лица, гнучи спину за хліб, яким змушені годувати начальників-нероб, які вмовили собі, що вони є «старшими братами» для нагляду і експлуатації молодшого і без них Україна не могла б жити.

Красненське сонце поволі опускалось на землю, загорались червоні жарівки на вежах «почтового ящика 48», а в радіо чути було голосне журжання, свист і завивання.

* * * *

Але в самім Кремлі кипіла боротьба за поділ влади після смерти Сталіна. Того самого літа «вдарив грім з ясного неба» — затріщали радієві голосники, оголошуючи Міністра НКВД Берію зрадником і «врагом народу», котрого буцім то засудили і стратили.

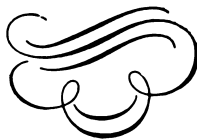
Тепер, обговорювані раніше справи виміни національних кадрів, стались автоматично неважними, бо їх початок дав своєю доповідною запискою в Центральний Комітет партії «зрадник і ворог народу Берія».

Знов повіяло холодом по всій Україні. І хоч офіційно нічого не говорилось, а ще недавні партійні резолюції про заміну російських керівних кадрів українськими ніхто не відкликав, росіяни, в яких залишилась влада в Україні, тепер з великою злобою та жадобою пімсти звільняли рештки раніш прийнятих на деякі керівні посади українців.

Та могло здаватись, що почуття звичайної людської етики, якщо не потреба оборони, хоч би лиш частинно партійної забріханости змусить їх залишити хоч деяких українців, призначених тоді на керівні посади.

Але дарма, — росіянин може рахуватись лише з фізичною силою, він не знає і не хоче знати нічого про людськість, про сумління або лиш звичайну, хочби й не ширу — людську пристійність. Тепер звільнялись навіть вірні їм досі, — українські комуністи. Семенові Стефаникові, який був призначений /в гарячці цієї цілої українізації/ заступником голови Ради Міністрів у Києві, веліли вертатися назад до Львова на стару посаду. Його місце зайняв знову росіянин.

Як бачимо, навіть Стефаника, який був сином видатного письменника Василя Стефаника, членом комуністичної партії і головою так зв. Обласної Ради Виконавчого Комітету не рахувались. Щоб нікому не було кривди і щоб доказати раз і на завжди, що росіянин, і тільки росіянин буде й надалі керувати Україною та її поневоленим народом.

БІЛІ БУЛОЧКИ

Десь на Личакові сходило сонце, мовчали ще радіо-голосники, а двірники вже виходили зі своїми великими, березовими мітлами замітати вулиці.

На площі Міцкевича зі шумом відкривали ролету «Дитяче кафе». При пам'ятнику Міцкевича пара голубів воркотіла про любов, а в небі лиш де-не-де плили білі хмаринки. Легені відкривались широко, вбираючи свіже, раннє повітря, що було ще дещо холодне після ночі. ~ Кого я бачу, закричав голос чоловіка, що йшов мені на зустріч.

Був це «товариш» Гринчишин. Не очікуючи на таку зустріч, я відразу подумав: звільнили з праці або з в'язниці, грозить суд або ще щось страшнішого з ним сталось. Ми привітались як щирі друзі, хоч моя остання зустріч з ним була тоді, коли він був «великим начальником» і ніби, не пізнаючи, викинув мене зі свого кабінету, як іноді викидають п'яного з бари.

Гринчишин і на цей раз міг не признатись, що знає мене, — ми були з ним лише мало знайомі і рідко зустрічались колись давно. Коли повернулася совєтська

влада у Львів, я став завідуючим їдальні при залізниці, а він завідуючим споживчої крамниці. Продукти, я для їдальні, а він для крамниці побирали в однім складі.

Я звичайно приїжджав півживою конякою з фірою, фірманом моїм був якийсь Степан, львівський українець, молодий і трохи помішаний. Бувало їдемо, аж ось Степан каже «птру» своїй коняці, злізає з воза, сідає на дорозі відпочивати. І годі йому що сказати, він же ненормальний. Пам'ятаю, коли один раз я, діставши в броварні пиво, повертався зі Степаном до їдальні. Нагло Степан, затримавши коня, сів відпочивати. Коли я зауважив, що він заснув, я взявши батіг в руки, вирішив фірманити самому. Але проїхавши не багато, моя коняка впала та почала душитись. У неї була шлея замість хомута. Кинувшись рятувати, я ніяк не міг її розпрягти, щоб вона не удушилася своєю шлеєю. На щастя допоміг мені якийсь чоловік, бо кінь теж, не лише Степан був ненормальний.

Гринчишин теж приїжджав по продукти конем, але багато кращим, зате без фірмана. Він фірманив сам. Після завезення продуктів до крамниці він відвозив коня з фірою і віддавав власникові. Там при складі ми познайомились, взаємно допомагаючи собі ладувати тяжкі скрині або бочки на наші фіри.

Але нещастя хотіло, що совети розпізнались, а може не розпізнались на мені, і я утратив працю і вільність. Коли на третьому поверсі в малій кімнаті НКВД на вулиці Перацького стало тісно, мене відвели під охороною, щоб, борони Боже, мені хто не зробив кривди, до НКВД на вулицю Судову, де цілими ночами роз-

давалось виття і стогони катованих, голос яких чую ще по сьогоднішній день.

І в той сам час, коли по моїх грудях ховзались капітанські брезентові чоботи, Гринчишин ріс. Іноді думаєш, як різні є людські долі, мене повели в «подвал», Гринчишина в «председательській» кабінет. Коли війна ще йшла, а слідчий був мабуть змучений мною, він вирішив відіслати мене в «воєнкомат», кажучи, що ще не добитий ворог і власне потрібний я, щоб його добити.

В пересильному таборі, куди знову післали мене з військомату, мене знову чомусь добре не розпізнали і з висилкою добивати ворога не спішили. Якось ворога доби́ли, не чекаючи на мене, а я після всякої такої метушні вийшов в досить подірявлених штанах і з надірваним здоров'ям на вулиці Львова. Тут я довідався, що Гринчишин зайняв посаду «председателя ісполнительного комітета» міста Львова.

Упевнений, що отримаю у нього пораду, якщо не допомогу, я направився до нього. Та з високого престолу він мене не впізнав тоді. А як же сьогодні? Загри́мили залізнi двері сосисочної, і він запрошував мене на спільний сніданок.

* * * *

Сідаючи до столу, Гринчишин закричав до кельнера: «Два по сто п'ятдесят і дві сосиски з муштардою та хлібом!»

— Два шашлики — відповів кельнер.

— Щооо? — відізвався Гринчишин. — Два шашлики, я забув, що в сосисочній ніколи немає сосисок, а чаю в чайній. Давай два шашлики!

Не хотілось мені зранку їсти шашлика, а сто п'ят-

десять при самій згоді затрясло мною. Та хотілось поговорити з Гринчишином і передусім довідатись, де і що він тепер робить.

А в душі так і кортіло плюнути йому в лице, пригадуючи той час, коли він мене випихав за двері. Можливо, що не пам'ятає він, мабуть, не мене одного випихав, а з того часу пройшло добрих кілька років, — думаю. Промовчу, може він мені ще часом у пригоді стати, — подумав знову я, — побачимо пізніше.

Гринчишин проковтнув свої сто п'ятдесят і тепер гризе шашлик, я ніяк не можу посилювати себе, хоч половину випити.

Починаємо розмову. Отже його не вигнали з роботи, ані у в'язниці він не був. Змінив лише профіль праці, ставши директором хлібопекарні.

В той час, коли Центральний Комітет партії в Москві рішив висувати українські кадри в Україні, Гринчишин був післаний до Києва директором якогось тресту. Пам'ятаю той час, адже й Семен Стефаник в той час був запрошений до уряду на заступника голови Ради Міністрів. Але все тривало недовго. Берія був оголошений «ворогом народу» і всі заходи українізації провалились. Як відомо, Стефаник теж повернувся у Львів до попередньої праці.

Гринчишин повернувшись, з трудом лише став керувати хлібопекарнею. Може тут він навчився розмовляти з людьми, — думаю.

Погано, — каже він, витираючи уста паперовою серветкою, після другої сто п'ятдесят. Моя пекарня не виконує пляну. Муки не дають. Найгірше з пляном

«припіку» Щораз то кличуть в партійний комітет.

— А що таке плян припіку? — питаю.

— А знаєте, — відповідає Гринчишин, — 64% пляну припіку на хліб. Це значить, що з кожних 100 кілограмів муки мусить вийти 164 кг хліба. Але ніяк не виходить, — продовжує. Я дав розпорядження негайно після всадження до печі хліба, не чекаючи аж спекеться, виймати. Тут стоїть чоловік з дерев'яним патичком і впихає його в середину буханка хліба. Як лише не тягнеться тісто, — хліб готовий. Бо знаєте, що коли плян припіку виконується, тоді й директор може «пустити щось наліво», розумієте, жити хочеться, а платня дуже маленька. Та останнім часом з пляном припіку не задуже, — закінчив сумно.

По хвилині відіззався знову:

— А ті сволочі пекарі крадуть. Кожний, ідучи додому, бере буханку хліба або й дві. І то не укривається, а бере бушім то йому належить. Каже, що жінка не може в черзі стояти. Розумієте які сволочі, чи ж маю битись з ними?

Піднявши останній шматок м'яса з тарілки до уст, він говорив далі. Минулого тижня міліція затримала за брамою пекарні вісім моїх людей. Вчора, знаєте, був суд. Я теж там був, але як директор, я не «розмінююсь на дрібниці», це справа суду і міліції. А чи знаєте, скільки їм дали? Не чекаючи, що я відповів би, він говорив далі. Шістдесят чотири роки, — тут Гринчишин голосно зареготався, — всім восьми по вісім років у віддалених таборах Союзу.

Тепер буде трохи спокою. Але чи надовго? Потім

знову другі сволочі піchnуть красти, — закінчив.

Глянувши, що перед ним уже стоїть принесена третя порція сто п'ятдесят, він присунувся ближче до столу та, поправляючи краватку, вільно вихилив її до самого дна, ніби не будучи певним, чи все вже витекло. Піднявши до уст шматок хліба, він понюхав раз і другий та говорив далі.

«В таких умовах, як бачите, годі виконати плян припіку, а за тим очевидно і фінансовий плян, бо звичайно, — говорив далі, — півбіди, якщо не маєш пляну припіку, але маєш виконаний на 100% фінансовий плян, а хоч би і навпаки. Нема фінансового, є припік, то ще добре, а вже коли нема ні того, ані другого, тебе будуть викликати до парткому «ругати», аж вкінці скажуть тобі: «до свіданія», твоє крісло займе інший.

— Тут то і треба мати директорську «смикалку». Ось у минулому тижні я дістав вагон муки, білої очевидно, що дуже рідко буває, але чи уявляєте собі, що вона вся згіркла, до того попсута, що вся в «кульочках». Смак гіркого полину. Нічого, думаю собі, — інтереси партії і держави вище всього, — свіжу муку треба магазинувати, щоб коли прийдеться повоювати, наша армія тепер мала білий хліб. В цій війні Америка не дасть нам хліба, як оце давала минулої війни — ясно, війна то з Америкою тепер буде, тим разом будемо добивати рештки капіталізму. Отже треба мати свій хліб. Свіжа біла мука пішла до військових магазинів, нам віддали таку, що вже там довго стояла. Люди не свині, свої, совєтські, з'їдять, з'їдять

напевне. А я директор і ношу голову на моїх плечах на те, щоб думати нею.

Мука то погана, гірка, але то ще не значить, що з неї я не можу випікати булочок. На булочках, знаєте, плян припіку низький, отже браво. Булочки мають теж ціну. Отже тією попсоутою, гіркою мукою, яку не знаю, чи моя свиня в хліві їла б, я собі поправлю плян припіку та буде 100% або й 120% виконання фінансового пляну. Коли сотні людей не мають хліба, вони будуть щасливі, як дістануть хоч дорогі та гіркі білі булочки.

А в партії на наступному засіданні скажуть: по-здравляєм, товариш Грінчішін ісправів свої ошибкі, бач, тепер у нього виконується плян згідно всіх показників. Істинний камуніст. Як думаєте? — закінчив він, вдивляючись мені в очі.

Усміхнувшись вдоволено, він взяв до рук вилку, немов би не зауважив, що тарілка була вже порожня. Відложивши вилку, він глянув на годинник. Швидким рухом виложив гроші на стіл, а підсміхаючись, сказав: ідемо!. Опускаючи сосисочну, я йшов за ним, думаючи, що сьогодні з його оповідань я багато дечого навчився. Тепер я уже не задумувався, чому за весь час він ні разу не спитав мене про моє життя, про мої справи.

Російський червоний окупант, як бачимо, знаходить собі союзників в усіх своїх колоніях, включно з Україною.

Розпрщавшись з Гринчишиним, я повернув вліво. Крізь закриті двері кінотеатру ім. Лесі Українки гримів

голосник, награвуючи мелодію гімну Української РСР:

.«Нам завжди у битвах.

був другом і братом російський народ».

Є ще між нами немало таких Гринчишинів.

* * * *

Весною 1957 року Обласний суд у м. Львові на закритім засіданні осудив Гринчишина на 15 років «поправно-трудових» таборів у віддалених районах СРСР. Мотив: халатність /недбальство/ в керівництві, що мала довести до господарських страт. Докладніших даних бракує. Як бачимо, в тій системі навіть мед не є солодким. Не дочекався Гринчишин «добити рештки капіталізму», зате постала можливість зустрічі зі старими знайомими — пекарями, що були осуджені раніше.

КИЇВ 1956.

Блистять, колишучись води могутнього Дніпра, що сховався у глибині високого берега київської площі, де три автомашини цистерн суто поливають водою чорний асфальт. За ними гурчить чорного кольору, з високими бортами четверта автомашина, що змітає своїми щітками сміття під край хідника і рубіж квітників.

За грубим, масивним залізним парканом, помальованим в чорний колір, що немов вигнувшись дугою тулиться до низьких, розлогих дерев і кущів, біліє довгий, на перший вигляд низький, з масивними теж чорного кольору футринами і рамами будинок. Це так зв. катеринський палац.

При залізних, розлогих воротах прикріплені два прапори: перший Советського Союзу, червоний, з позолоченою зіркою і таким же блискучим серпом й молотом, що, як кажуть кияни, є символом голоду і смерті, другий — національний, Советської України, теж червоний, але доточений куском синьої матерії, як символ недолі сьогоденної України, першої із

кільканадцяти колоній під російським гнітом.

Ще лише тридцять сім років тому на цій площі леліяли національні, жовто-блакитні прапори вільної тоді України, — тут під погідним, блакитним небом гриміла українська пісня, гомоніла рідна, українська мова вільних українських людей, а сьогодні блакитне небо покрите мрякою, лише гаркіт працюючих автомашин, що змивають площу, та червоно-блакитні шапки російських кагебістів, які, укриваючись по кутах під прикриттям залізного паркану, блиснуть то тут, то там.

Внутрі будинку палацу не діється нічого незвичайного, крім докладного прибирання замітання, фротерування підлог та витирання антиків під чуйним оком КГБ.

А тим часом у місті Львові та Ужгороді директори ресторанів «Москва» та «Буковина» мають повні руки роботи. Телеграма, що її одержали вони в той самий день з Київського тресту «Особих» ресторанів звучала:

«Директорові Синиця
Директорові Мосієнков
Львів — Ужгород

На третій день після одержання цієї телеграми вислати до Києва поїздом 1-ої кляси або літаком в наше розпорядження 8 кельнерів, 12 кельнерів, чоловіків довірених товаришів з місцевого /тільки/ походження, після попереднього узгіднення з обкомом партії та органами КГБ.

Для етого пропоную негайно зв'язатись з обласним

відділом торгівлі, де одержите наряд та потрібний матеріал і намічену майстерню для пошиття одержи висилаючим людям.

Всі кельнери мусять мати пошиті на міру, до 24-х годин:

- 1/. Чорні костюми смокінгового крою.
- 2/. Білі рубашки з металевими, великими спінками на рукавах.
- 3/. Чорні бантики /мушки/.
- 4/. Чорні півчеревики з м'якої, блискучої шкіри.
- 5/. Чорні носки /скарпетки/.

Назначені люди в так одитій формі і забезпечені квитками на проїзд одержать теж згідно з їх бажанням теж аванс в сумі 300, 400 карбованців. Кельнери будуть використані для обслуговування делегації Югославії на чолі з маршалом, президентом Броз Тітом, і його дружиною Йоанкою. Як міроприємство великої політичної ваги кладу на вас повну, вашу особисту відповідальність.

Директор тресту — підпис»

До часу прийняття Маршалка Броз Тіта в Києві залишилось три дні. Годі уявити собі напруженість і біганину директорів ресторанів у Львові та Ужгороді з їх заступниками та заготовувачами, поки намічений плян заготовлення одягу та взуття для вибраних кельнерів стався здійсненим. А здійсненим мусив бути, навіть не дивлячись на брак матеріалів, а ще й такий короткий термін.

Одягнених «з голочки», забезпечених авансом грошей та проїзними квитками в м'яких вагонах, кельнерів

проводили директори і парторги, немов заслужених.

— Не підведіть нас, — кричав на прощання 8-ми кельнерам директор Львівського ресторану Синиця. Оправдайте довір'я нашої партії, — кричав парторг Ужгородського ресторану, прощаючи виїжджаючих 12-ох кельнерів. Треба признати перевагу плянової господарки Советського Союзу. Ви будете ходити півголі й обдерті, але коли це партія вважатиме за потрібне, вас одягнуть, взують за 24 години, щоб вас показати.

* * * *

В колгоспі «Шлях Ілліча» на Київщині теж кипіла робота. Тут рівно ж чекали високого гостя. Голова колгоспу, голова сільради, парторг та дільничий міліції не ходили сьогодні, як ходять звичайно. Вони бігали тепер, мов діти, від контори до контори, від хати до хати.

Голова колгоспу Демідов щохвилини виймав свою червону хустинку /видерту з минулорічного першотравневого прапору/ і обтирав піт, матюкаючись.

Треба було побілити хати, поправити та побілити напіврозвалені паркани, засипати піском колгоспне подвір'я, відбудувати повалені містки та поправити дороги.

До клубу ввозили з районової чайної столи і крісла.

А вже чи не найважливіше підібрати колгоспників, які будуть зустрічати дорогих гостей. Було вже намічено для того 24 чоловіки і 20 жінок. Їм теж за наказом

обкому партії шито одержу, чоловікам чорні штани, чорні півчеревики, чорні носки /скарпетки/ та білі сорочки, жінкам кольорові спідниці, білі блузки-сорочки з нашитим гафтом української вишивки на раменах та червоні чобітки.

До найближчих хат, що межували з колгоспним двором /було їх на щастя, лише три/ завожено по одній свиниматці, одній корові, а з кооперативної крамниці по мішку /50 кг./ цукру, муки і крупи. З тієї ж кооперативи доставлено теж усім нові подушки, нові простирала та кольорові ковдри. Діти й бабуні одержали теж нове вбрання. Це так на випадок, якщо б «дорогий» гість, президент «дружелюбної» Югославії виявив бажання заглянути в колгоспну хату.

* * * *

Наступив довгоочікуваний день. В Києві на площу, покриту чорним асфальгом, біля Єкатеринівського палацу, під'їжджали чорного кольору великі легкові автомашини марки ИЛ.

Тут в оточенні власної охорони, в товаристві Йосипа і найближчих дорадників прибув «дорогий» югославський гість, президент Югославії, маршал Йосиф Броз Тіто, будучи сьогодні гостем українського советського уряду і комуністичної партії України проїздом з Москви.

Площа оточена кагебістами в цивільній одержі, з чорних авт висідають гості. Достойних югославців «ведуть» «українські» партійні й державні керівники. За ними йдуть цивільні «тілохоронителі» і кореспон-

денти. Над брамою висить тепер третій червоний прапор з югославською зіркою.

Гості поволі зникають за брамою палацу. Лопотять три червоні прапори. Пригадується чомусь польська комуністична пісенька: «А наш штандар єст червони, бо на нім робітніча крєв» Але я на тих «штандарах» бачу не лиш «робітнічу», але й офіцерську, з-під Катині кров.

* * * *

У великій залі Єкатеринівського палацу накрито складені в одну велику підкову столи, приблизно на 75 місць. Перші «гонорові» місця займає маршал Тіто і його Йованка, яких переділив своєю присутністю генеральний секретар комуністичної партії України Кірєленко, а далі в суворому порядку вся югославська свита і партійно-державна гієрархія советської, тієї поневоленої російської колонії — України. Сторожі безпеки та вірні журналісти заповнили решту місць. Товариш Кірєленко встав і вітає «дорогого» гостя, читаючи приготовлений в російській мові текст.

Підносять тости за здоров'я югославських гостей, по залі розлягаються оплески.

Снуються львівські й ужгородські кельнери в тяжких, чорних вбраннях, з міцно підватованими раменами, витираючи з лиць піт. Одні наповнюють чарки, інші розносять «київську», курячий де-во-ляй, ще інші збирають посуд.

Піднімається маршал Тіто і виголошує в російській мові промову. Дякуючи за милі привітання, він висловлює своє захоплення «для великої світової вітчизни комунізму та її складової і невід'ємної частини, щасливої України»,/але Югославію не хотів чомусь в цей же спосіб «ущасливити/. «Очі мої — каже він, — повні захоплення, а серце, повне глибокої оцінки для керівників цієї щасливої під сонцем країни. — Заслужуєте на любов, — продовжує він, — і я бачу ту всенародну любов до вас, дорогі «руководітелі» щасливої України. Коли ми під'їжджали вагоном в Київську станцію, на вашу і нашу зустріч зібрався народ. Та машиніст не затримав там, але під'їхав далі. І тоді розгрічений народ біжить і кричить: «От чорт побери, що за машиніст!» /Чиж би Тіто не знав, який «народ» підібрали для його зустрічі?/ Значить народ любить вас, народ цінить і поважає нас, — закінчив Тіто.

Розляглись голосні оплески, потім знову промови, знову тости за здоров'я дорогих гостей.

Але маршал Ковпак задоволеним не був. Вставши від столу, він зайшов за котару, де збирались кельнери. Тут він поручив принести собі до столу вірменського коньяку, налитого повну, гейби чай, склянку з підставкою і ложечкою.

Отримавши такий «чай», він присунувся ближче до столу, підняв ложечку і почав нею мішати. Тепер, вийнявши ложечку, він поставив її на підставку, а піднімаючи склянку до уст, вільно випорожнив її. По хвилині вже виголошував промову і піднімав тост за здоров'я «кращого» маршала.

Обід тривав дві години та закінчився советським шампаном і не питою кавою.

Поволі, маєстатично, як і сідаючи перед тим, тепер вставали всі й виходили, щоб сісти до своїх чорного кольору авт, які стояли на площі, поза брамою палацу.

А тим часом з усіх закутин, підвалів і інших крівок рухнули на вперегони майори, підполковники і полковники «славетного» КГБ. Кинулись до опущеного столу доїдати і допивати все, що залишилось не з'їджене «дорогими гістьми».

Годі повірити, що назбиралось їх аж 22, хоч проходячи раніш, ви ніде не зустріли ні одного. Тепер хапає один з-перед другого і всі заїдаються, присуваючи до себе ближче недоїджені полумиски. Бризкає масло з роздушеної «київської котлетки, тече по пальцях татарський сос. Присуваючи до себе невипорожнені чарки вина, лікеру, пива і коньяку зливають до більшої склянки і випивають. Такий мішаний напій розв'язує язики і при опущенім урядовими гістьми столі чути щораз то голоснішу розмову старших офіцерів КГБ

Підполковник, що сидить на розі великого столу, схилившись, вже «віддає» надвишку під стіл. Побіч, сидячий майор, витирає червоною хустою забризканий маслом мундір і починає співати:

«Светіт сонишко на небі ясное
цвітут сади, шумят поля.
Росія вольная, страна прекрасная,
советскій край, моя зімля!»

Інші підхоплюють допомагати. Кельнери виносять опорожнений посуд.

* * *

Наступного дня в газеті «Радянська Україна» на першій сторінці описували відвідини «дорогим гостем», президентом «дружелюбної» Югославії маршалом Тітом колгоспу «Шлях Ілліча» на Київщині.

Внизу, через усю ширину сторінки, пишалось фото, на якому мов військо, уставились в ряд для привітання маршала Тіто колгоспники. Чоловіки в чорних штанах та білих сорочках, жінки в строкатих спідницях, вишиваних сорочках і червоних чобітках.

Президент такої ж комуністичної Югославії, як видно, не лише не задумувався, чому це колгоспні селяни в одноманітній одежі, але ще й виніс, мабуть, звідси своє враження про щасливу Україну, та любов народу до своїх вождів. А може вдавав лише, що в те щастя повірив. Бо пануючи ще довгі роки після того над своїм югославським народом, ніяк не ущасливив його.

Відвідини колгоспу «Шлях Ілліча» не тривали навіть години. Гості відвідали ферму корів, свиней, пройшлись біля виноградного поля, що знаходилося поблизу, а обійшовши колгоспний двір, залишили село. Маршал Тіто не виявив бажання відвідати жодної із хат колгоспників. Іван Петрович, що був мешканцем однієї з хат в сусідстві колгоспного двора, каже: «Ще не встигли зникнути гості за обрієм, а з хат уже виносили привезені раніше мішки з мукою, крупкою і цук-

ром. Інші гонили корову, виводили свиню

Малого хлопчика роздягали з убрання, яке їм одягли на час присутності гостей. Скидали з нього в поспіху сорочку, краватку, шкарпетки, черевик.

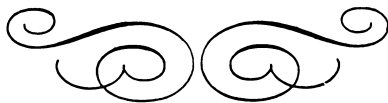
Аж прикро було дивитися на 9-ти річного хлопчика, що дивився перестрашеними очима, коли в поспіх знімали з нього одіж. Що діялось в його молодому ще серденьку? Чи міг він зрозуміти всю фальш і тему, в якій родився і зростав?

Але йому таки пощастило — відізвався знову Іван Петрович.

Бігаючи, Івась зачепився за поріг і впав, а на лівім черевику появилась доволі велика задряпана. Тепер, знімаючи з нього весь одяг, запримічене задряпину. На черевички складено протокол і залишили їх Івасеві.

— Це і весь наш зарібок з усієї суєти, — закінчив Іван Петрович, позіхаючи.

.....«...У колгоспі добре жить!»

КОЛГОСП «ПЕРЕМОГА»

Зустріч з Галиною з колгоспу «Перемога» на Львівщині була звичайним проявом обопільного інтересу, що часто буває між людьми і є звичайним явищем. Мені треба було кілька адрес з Америки, а Галина мала тітку в стейті Коннектікат, з якою не могла на-в'язати кореспонденції.

Теплі проміння ласкавого сонця, що лиш піднімалось з нічного сну, тулились до стріх колгоспних хат села, весело цвірінькали горобці на розлогіх груші, а росисті трави блистіли скляними краплинами. Ліниво виходив блакитний дим зі стріх хат, заверещали збен-тежені якимось котом кури, коли я наближався до села Г.

Недалеко залізничої стації, поміж грядками високої кукурудзи і бобу, що майорів жовтим цвітом, стояла самотна Галинина хатина, мурована з цегли і покрита бляхою. Не зачищені сліди фундаменту інших розібраних будинків свідчили, що було колись тут господарство середнього, дбалого селянина.

Нині осамітнена хата, а в ній осамітнена жінка, ще

молодого віку, хоч на лиці її виразні сліди журби.

Галина видно вдоволена моєю візитою, бо хотіла конче чимсь прийняти мене, погостити, але чим?

Мала трохи картоплі, муки і сиру та вирішила зробити для мене свіжих українських вареників.

Гарячий чай ароматного цвіту липи парував переді мною, коли Галина місила тісто. Десь в даліні, ніби дзвін, чути було сигнали. «То на колгоспнім дворі б'ють молотом по куску висячої шини, скликаючи колгоспників на роботу в поле», вияснила Галина.

Поступово, біла, полотняна серветка, розстелена на столі, заповнялась рядами готових до варення українських вареників.

Зненацька дався чути тупіт коня десь поблизу хати. Галина вискочила нагло через вікно з хати і зeszла. За хвилину при другім вікні з'явився кінь, а їздець, що сидів на ньому взутий в гумові чоботи і обшарпані штани. Сорочка на ньому біла, але не першої свіжості, советська — без ковнірця. Він ударив нагайкою коня по животі, рівночасно тримаючи його міцно за вудила. Підносячись цілком передом вгору, кінь голосно іржав.

— На роботу, на роботу, — верещав «драб». Відхиляючи вікно, я сказав йому, що господиня вже пішла в поле і її вдома нема.

«Драб» мовчав, вдивляючись мені в очі. По хвилині зліз з коня і так же мовчки просунув голову через вікно, заглядаючи до хати. Заматюкавшись мовою «старшого брата», він скочив знову на коня та об'їхавши повільно довкола хати, віддалився.

По хвилині вже десь далеко було знову чути його: «на роботу, на роботу».

До хати повернула Галина, вияснюючи, що це був колгоспний бригадир, що звичайно зганяє людей до роботи на колгоспне поле. «Люди не хочуть даром працювати», — каже вона.

Тепер не треба було мені вияснювати причину звільнення Галини перед хвилиною.

— Як бачу, ви мали колись повні, господарські забудування, — почав я говорити.

— О, так, — відповідає вона, — була велика, хоч дерев'яна стодола, покрита бляхою, мурована стайня і курник теж під білою бляхою. Все розібрав колгосп, бо ніби нащо воно мені тепер, — продовжувала вона.

— А чи заплатили вам? — питаю.

— Хіба ви не знаєте, — каже знову Галина, — що в колгоспі все колгоспне і колгоспники, їх діти і їх хати. Тепер же, як і колись за панщини, колгоспникові не можна залишити села без дозволу правління колгоспу. Тоді, здається, мені, був якийсь день в році, коли то панщизняники могли залишати пана і відходити. Але то було тоді, тепер треба про таке щастя забувати. Моя хата є власністю колгоспу, хоч і будована за тяжко запрацьовані гроші моїх батьків. Ось коли б я не виконала так зв. мінімуму річної норми трудоднів, правління колгоспу забрало б мою хату, виганяючи мене. А трудодень — це не є звичайний день, а норма виробітку, яку колгоспник повинен зробити на день. При деяких роботах і за два дні одного трудодня не виробиш. А мінімум їх сто двадцять в році — за-

кінчила.

— А скільки платні отримуєте за такий, як кажете, річний мінімум? — питаю.

— В минулому році, — відповідає Галина, — у мене нараховано 181 трудовень і за це я одержала 30 кілограмів пшениці і фіру соломи. Це так, от маю ту коровку, що властиво є моєю кормителькою, та й вона мусить дати державі 200 літрів молока річно, кожна курка мусить /маю їх 10/ знести лише для держави 90 яєць в рік. Ще й 80 кг. м'яса треба здати державі, знаєте, корова телиться, кажуть, а кури мають курчатка, — сумно, усміхаючись, закінчила Галина.

— А скільки може вродити в тім так зв. присадибнім участку колгоспника і як же йому прожити? — питаю ще раз Галину. — Фіра соломи, як кажете, 30 кілограмів зерна, це дає держава за вашу працю в колгоспі за цілий рік і ця ж держава хоче від вас м'яса, яєць, молока?

— Бачите, — каже вже трохи схвильована Галина, — ідемо вночі на колгоспне поле по бараболю, огірки і таке інше. Ідемо самі, щоб красти своє, бо те, що самі виростили і те, що виросло на нашім загарбанім комуністами полі. А вони ловлять нас і судять потім. Така то вже доля людей, що під комуністичне панування попались.

— А що, коли б вас зловили? — питаю.

— Вісім до п'ятнадцяти років тюрми, але голодного це не страшить, — коротко відповідає Галина.

По хвилині задуми говорить далі: «В минулому році зловили одну жінку, яка, будучи в молотьбі, насипала

собі до штанів зерна, підперезавшись. Суд, що приїхав з району, засідаючи в клубі сільради, осудив її на 11 років таборів у віддалених районах Союзу, відтак вивезли її. Суд був, так би мовити, «показовим» і суддя сказав, що він не вірить, що тут інші не крадуть, а судити доводиться лише одну жінку. І зараз після того зловили другу жінку, яка назбирала в колгоспнім полі огірків. Голова колгоспу та й дільничний, мабуть, хотіли після останнього суду постаратись, щоб начальство не «ругало» в районі. Отже зловили жінку, що несла з колгоспного поля 8 кілограмів огірків. Цій жінці суд «дав» лише 8 років таборів, тобто по році за кожний кілограм огірків. Але люди крадуть однаково, чи судять чи ні, бо їсти хочеться» — закінчила з сумом Галина опускаючи очі.

Дуже смачні були свіженькі, лише з окропу, українські вареники, але ставали чомусь в горлі, годі було їсти, слухаючи тих слів Галини. Тепер поденервована жінка-колгоспниця говорила далі; «Чоловіка мого забили зараз після "освобожденія", сина, котрому тепер сповниться лише 16 років, злапали і в Донбас вивезли вже рік тому. Він пише мені тепер, хоч і рідко. Праця тяжка в копальні, дуже тяжка, зокрема, якщо говорити для такого молодого хлопця. Голодує він теж, бо столова кормить слабо. Але він теж з колежками вискакує» на бараболю вночі на колгоспне поле. Потім варять в гуртожитку і їдять. Бо хіба ж годен працювати півголодним?» — закінчила Галина, а по її лиці потекли сльози.

— Дозвольте, — питаю, — не можу зрозуміти, що

означає слово, якого ви тут вживаєте «злапали, вивезли», ще й малолітнього.

Галина хоче відповідати, але видно щось її душить в горлі, по лиці полились рясні сльози. По хвилині, витерши сльози, каже: «А що, хіба ви не знаєте, як забирали німці наших дітей на роботу до Німеччини? Так само й тут. Приїхало кілька вантажних автомашин з червоноармійцями, окружили село і ловили всіх чоловіків та хлопців і вивозили.

Зловили й мого Івася. Лише після двох місяців я довідалась, що працює він в Донбасі. Але йому платять тепер, — каже крізь сльози Галина, — 600 карбованців на місяць, а коли виробить норму, то й більше, 700, 800. Але то зовсім не багато: за столівку мусить заплатити, то знову за ліжко в гуртожитку і очевидно ще щось треба купити з одягу і знову залишається без гроша. Минулого тижня прислав і мені сто карбованців. А тому ж лапанка, як і в німців, то хіба причина не дуже то між одним й другим різниться. І в советів, як у німців, ніхто не хоче в копальні працювати добровільно запівдармо. Мізерну платню, яка ледве на кілька днів вистачає, дають раз на місяць.

А може ви думаєте, що люди дуже спішають до праці в колгоспі? От так, щоб лиш той мінімум відробити, щоб не відібрали огорода та з хати не вигнали. Потім кожний дивиться, де, що і як скомбінувати або на стороні, поза колгоспом попрацювати, найчастіше в районі, при фабриці, в варстаті — там теж дуже мізерна платня, але тобі дадуть грош відразу та й можна хліба до хати купити. А в колгоспі працюй цілий рік, а вони

кажуть, треба перше з МТС-ом розрахуватись /за машини/, потім державі віддати належне, відтак до засіву залишити, то на корм для свиней, курей, худоби.

А ми, колгоспники, які працювали на те все вже, як бачите, в самім кінці. Або лише те, що лишиться. А й з того, що залишиться треба ще начальство з району забезпечити, потім голова, парторг, дільничній міліції, комірник та ще дехто з нормировців і бухгалтерів. Їм і м'яса треба, вони й випити хочуть і тепер бачите для колгоспника вже й справді нічого не лишиться. Фіру соломи, — засміялась Галина, кінчаючи. Крізь її сміх годі було однак укрити всю гіркість нужденного життя.

Глянувши на мою опорожнену чашку, вона хотіла долити мені чаю та чайничок виявився порожнім. Вхопивши біле, емальове відерко, вона вибігла з хати, щоб набрати з криниці води. Чути писк криничної, несмарованої осі корби.

І нагло затупотіли кінські копити й заверещали кури. Чоловічий голос змішався з іржанням коня. Був тут знову той же драб на коні. Пригамовуючи віддих, я почав наслуховувати. І моє серце забилося збентежено.

Цим разом Галина не повернулася до хати. Пігнали її в поле на обробку буряків.

Поволі виходячи з хати, я бачив групу жінок, — між ними була й Галина. За ними їхав на коні їздець з довгими, обвислими ногами, коротким тулупом і малою, ледве помітною головою.

В хату я вже не вертався, прикро стало мені, що

мушу відходити без слова подяки милій Галині за щирі розмову й за теплу гостину.

По небі блукали клуби біло-сірих хмар, прикриваючи сонце. Ідучи полями, мій зір зустрівся знову з людьми, що їх поганяв їздець та з групою тих, що вже працювали в полі.

Любив я колись побувати серед літа в полі, поміж хвилями збіжжя на лузі, в морі квітастих трав, серед пташиного щебету, крякання гайвороння, що змішувалося з піснями українських селян, працюючих в полі на вузьких тоді загонах.

Вузькі загони, поділені межами перелюдненого українського села Західньої України під пануванням Польщі Мосціцького, знані досконало. І тоді теж гіркою була доля нашого селянства. Але чомусь не втихала тоді українська пісня, зокрема ті дівочькі голоси, що звеніли сильним мелодійним дзвоном, луна якого відбивалась серед дерев віддаленого лісу.

Та пісня молодих дзвінких голосів зникає чомусь тепер серед ланів, де розорані межі, серед піль об'єднаної ніби України. Видно, що москаль не «гірше» ляха придушує волелюбний український народ.

Картина, яку я бачив, та розповідь Галини влились в мою душу лише як сум і біль.

Коли так ідучи, я опам'ятався з роздумів, не стало чомусь брентіння бджіл та чмеликів. Ані найменшого подиху вітру, але ціле небо, ніби сірою ковдрою покрилось малими клубками хмарин.

Група людей, що йшли до праці, прилучилась до працюючих раніше. Я почав рахувати. Було їх 36.

Знаючи тепер дещо більше про колгосп, мені майнуло в думці: а скільки їх буде після години?

Сідаю. Запах польових трав приємно заповнює мою душу. Піднімаю голову до хмар, щоб побачити чи не впаде випадково дощ, лягаю, розпростовуючи все тіло.

Побіч задзвенів польовий коник, потім другий і третій. Високе небо виднілось з-поміж проріджених клубками біло-сірих хмар. Десь далеко відізначалась зозуля. Я почув себе легким, вільним, щасливим. Потім глянув я ліниво на годинник, що був на моїй руці. Була година 11:30. А біло-сірі хмаринки піднімались все вище і вище. Але блакить неба, що видніє з-поміж хмарин, немов уступає далі у свою недосяжну глибину.

І здається мені, що я в човні, яке поволі уносить мене туди, у височінь хмар, які теж віддаляються в блакитну глибину небес. Лечу понад лісом, а там голосний щебіт всякої пташини, потім керуюсь своєю чайкою, мов літаком, над село, понад сади, де білі яблуньки так пахнуть своїм цвітом, що годі встоятись, щоб не затриматись. І мій човен поволі осідає серед розложистих яблунь, що так густо зацвіли білим цвітом

Аж тут нагло, о Боже милий, нагло наскакують руські солдати. Я тікаю, а вони гонять мене, падаю до борозни, а вони біжать далі, ловлять людей, б'ють і зганяють до червоних вантажних авт, що стоять побіч ніби залізничні вагони.

А ось з другої сторони жене величезне стадо свиней. І всі густим валом пруть на мене. Відвертаю голову лицем до землі, закриваю очі, напружуючи слух. Чую як тупіт свинських ніг толочить мене, лежу в надії,

що всі вони скоро пройдуть далі і я залишусь у спокою. Але нагло чую, як свиня штуркає мене боляче під бік своїм рилом.

Відкриваю очі. Переді мною величезна, товста свиня сидить на задніх ногах, піднявши передні вгору. Але що це? Розширяю мої очі, вдивляючись. Свиня, але голова у неї маршала Тіто! Він сміється, показуючи страшні свинські зуби та починає кричати: «Нас любіт народ!» І знову регіт і знову крик: «Нас любіт народ, нас любіт народ!» Висилююсь і кричу: «Неправда!» Маршал Тіто хапає мене своєю свинською ратицею за волосся, і я починаю кричати.

Що це? Довкола лише поле, а наді мною небо. А я стогну ще голосно, ніби відчуваючи все ще біль вишарпуваного волосся на моїй голові. І лише з трудом усвідомлюю собі, що це лиш сон. Була година 1:00.

Глянувши знову в далину, я порахував колгоспниць, що працювали в полі. Було їх ще 18. Дійсно, — подумав я, — рабський труд не був і ніколи поплатним не буде.

За годину буде мій потяг. Підіймаючись на рівні ноги, я подався в сторону станції.

З-за хмар знову виглянуло веселе сонечко. Гордо бреніли чмелики, збираючи нектар. Але з-перед моїх очей не уступали похмурі солдати, а регіт свині, з головою маршала Тіто, чогось лякав мене. Я наближався до станції. Виїхати б чим скорше звідси, — думав я, — щоб не бачити більше того «драба» наганяча, що в гумових чоботах, та не чути більше того іржання коня та тих пекучих слів: «На роботу, на роботу!».

Переді мною стелилась доріжка, висипана білим,

дрібним камінням, дещо вниз, направо долина, повна пахучих польових квітів, корчі білих та червоних диких рож і кришталево-чистий потічок, що мирно журкотів своєю замріяну пісню.

Пригадалися мені гірські ріки й потоки та велич Карпат. А до відходу потягу залишилось ще півгодини. Чи не повернути мені вправо, де журкотить потічок, де заманюють очі білі та червоні пахучі, дикі рожі?

Дорогою, що висипана дрібним, білим камінням, проїхала вантажна автомашина. Здавалось мені, щодесь тут вона затрималась, бо ніби раптом заглух мотор, але поскубуючи білі платочки ромашки і будучи знову далеко в моїх задумах, я не був певним. Я скоріше забув би про неї, коли б не загудів знову працюючий мотор. І тому я почав розглядатись поміж кущі.

Автомашина, що стояла задом, підносила свій борт з-переду вгору, а з нього до журчавого потічка висипався якийсь білий пісок, подібний до солі чи вапна. З кабіни автомашини вийшов шофер. Одягнений в широкі, строкаті штани, що запхані в халяви чобіт, сорочка пригадувала вояцьку «гімнастьорку», шапка офіцерської форми, без зірки. Тримавши в руці мітлу з молодих березових галузок, листя яких блистіли, він почав змітати рештки білого піску. По хвилині вирівнявся борт і автомашина з'їхала побіч в холодок поміж дві розложисті, широколисті липи.

Заглух мотор, лише упертий потічок не переставав шуміти, підлизуючи висипану під його беріг білу сіль.

Переді мною дзвінко завив паротяг, що проїжджав. Іти до станції було вже пізно. Слухаючи потикування

його коліс, я провів його моїм зором до станції. Затримався довжелезний потяг, але свист чергового станції змусив машиніста ударити в його паротяговий сигнал, щоб причеплені вагони послухно покотились в дальшу за ним дорогу.

Я глянув знову на мій годинник, щоб упевнитись, що наступного потягу вже не пропушу.

Сходжу повільно доріжкою вниз до затихлої вантажної автомашини, що укрилась поміж липами. Побіч на траві лежав шофер.

* * * *

Може тому, що після висипання з автомашини соли в потічок проминуло вже понад півгодини, а може тому, що мій одяг ніяк не був подібний до одягу тутешніх /начальство краваток не носило/ я без труду нав'язав розмову з шофером, яка незабаром перейшла в ширість, якою можуть поділитися лише добрі друзі.

І щоб не зануджувати читача, перейду відразу, так сказати, до діла, як до діла зі мною перейшов шофер, обдаровуючи мене ширістю і відвертістю.

Михайло Васильович, — таке його було ім'я, — працює в колгоспі «Червоний комунар» від 10-ти років. Як він розказував мені, у нього гарна сім'я — чарівна дружина і двоє діток. До його колгоспу ще 13 кілометрів, а мінеральні добрива він возить зі станції району, до якого ще 12 км. Треба проїхати 25 км. дороги поки довести на місце до колгоспу це штучне добриво. При видачі добрив відмічають в його «путьовці» в

районі, в колгоспі він висипає його на купу колгоспного двора і знову їде в район.

Чого ж тоді везти його в колгосп, коли можна тут відпочити годину і повернутися по наступний вантаж знову в район, ніби вже назад з колгоспу. І лише в такий спосіб можна заощадити пальне, якого вічно після бухгалтерського обрахунку йому бракує — тепер лише замість «вичету» перевитрати, одержати премію.

А колгоспне поле, — каже Михайло Васильович, — навожене чи ні, зародить або не зародить, ніколи не забезпечить колгоспника хлібом. Хоч би не знати, які високі врожаї були в колгоспі, колгоспник може надіятись лише на мішок картоплі, півмішка збіжжя і більше нічого, хіба трохи соломи. Це вже така норма у них — більше не дадуть ніколи нічого. Отже, яка платня, така і праця. Кожний колгосп, як і СРСР, — кінчає свою розмову Михайло Васильович, — бездонна бочка. Ще одна лекція живого марксизму.

Сонце вже давно сіло десь за прірву, лише клубки чорних хмар блукали по сумному небі. Настав вечір. А в полі тихо, тихесенько, не видно ані людей ані звірят, лише густі трави де-не-де розпростувались і лани картоплі білили своїм скромним цвітом. Я йшов поволі в напрямку до станції.

Раптом переді мною мов виросла постать жінки. Йшла вона, не поспішаючись, розглядаючись довкола.

Щоб не злякати її, я присів на траву. Тут при картоплянім полі вона затрималась, розглядаючись довкола. Раптом, схилившись, вона почала виривати квітучі корчики картоплі. Стріпуючи коріння, вона почала відривати бульбочки, які білили серед сумерку. Зв'язавши їх у свій відв'язаний фартушок, жінка-колгоспниця так само, як появилася тут нагло, так само відійшла, зникаючи в темній долині.

* * * * *

— Фіра соломи, — почувся ніби голос Галини, — Фіра соломи, повторилось, мов луна з недалекого лісу.

* * * *

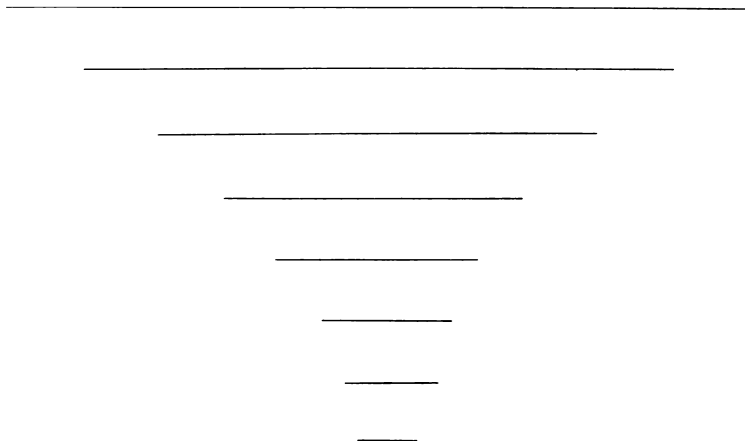
Мені однак чомусь годі було змиритись з тим, що жінка-колгоспниця, мабуть, знищила більше, ніж осягнула самої користі. Але тут пригадав я собі розмову з шофером вантажної автомашини, який говорив, що врожай чи страти в колгоспі, колгоспник одинаково голодує. «Колгосп, — це щось ніби бочка без дна», — сказав він.

Такі думки не давали мені спокою, з ними я й сідав до потягу. І починаю знову думати про колгоспного наганяча, що летів на коні поміж сільськими хатами, то знову в душі вислуховував я шофера, що висипав добриво до потічка, потім пригадував знову тривожний сон про свиней і вояків аж перед моїми очима з'явився синій, неоновий напис «ЛЬВІВ», потім знову другий такий же «ГЛАВНИЙ ВОКЗАЛ». Затримувався потяг

і пасажери поспішно виходили. Залишивши «ГЛАВНИЙ ВОКЗАЛ», я віддихнув з полегшею.

А вдома, не марнуючи часу, я лягав до ліжка, відчуваючи якесь змучення, немов би після тяжкої, фізичної праці. Всю ніч проспав я твердим сном, не ворохнувшись, мабуть. Але чомусь мені не снилось нічого.

Портрети вождя

на

відвороті

Ленін в 1917 р. - Розлів

Теперь борода в моді - без неї найкращий чоловічий стрій ніби некомплетний.

Чи не тому, що борода і вуса часто досконало маскують особовість людини?!

і. ф.

Ленін в 1918 р. - Петроград

С
имвол

С
трахіння

С
мерти

Р
озлуки

НАШ ЛЬВІВ

І ПЕРША РУСКАЯ СОБАЧКА

Вже від кількох тижнів не видно у Львові довгих черг перед крамницями. Неознайомлений міг би подумати, що це означає, що з торгівлею все гаразд і тепер уже люди не мусять вистоювати в очікуванні хліба або інших продуктів.

Але справа стоїть якраз навпаки. Москвичі розказують, що колись дружина Молотова приготувала повний список закупів, коли чоловік виїжджав до Німеччини. Але повернувшись в Москву без нічого, Молотов вияснював дружині, що не купив, бо ніде не було черги.

В Советському Союзі громадяни, проходячи повз крамниці, затримуються біля неї лише тоді, коли там стоїть черга. Брак черги свідчить про відсутність будь-чого у крамниці.

Але постачання Львова, як запевняють обізнані, виглядає краще від інших міст Советського Союзу. У споживчих крамницях Львова нема тяж хліба, але можна купити м'ятні цукорки, «московську» водку і цигарки «Беломорканал». Сірників теж нема в продажі,

тому ідучи вулицею з цигаркою в устах, вас затримує не менше 20-ти осіб, щоб прикурити, аж дивитесь, а вся вона вже зітліла, хоч не вспіли ви добре затягнутися пліснево-ароматним димом.

Маючи такий смак-жадобу закурити, повертаю в широкі двері «Бакалії-гастрономії», де хоч нема ані бакалії, ані гастрономії, зате, мабуть, є сьогодні в продажі «Беломорканал».

Але при ляді стоїть інспектор «государственной» торгівлі і «сповідає» продавця. Ось він виймає зі своєї течки протокол і починає заповнювати.

Мушу чекати, поки змилюсередиться інспектор і дозволить в міжчасі продавцеві відпустити мені одну пачку «Беломорканал». Бо коли государственный інспектор проводить контролю, робота в крамниці припиняється, а якже; контролю — це місія «великої державної ваги».

Здавалось би при таких широкім асортименті бакалії гастрономії нема що контролювати, але «государственный» інспектор знає краще. Глянувши на упертого консумента, який «увірвався» сюди, інспектор, щоб позбутись, дає дозвіл на продаж мені однієї пачки «Беломорканал». Заплативши, відкриваю пачку з цигарками і поволі без поспіху починаю «зчісувати» ясно-зелену плісень.

А тим часом інспектор пише протокол. Справа в тому, що згідно «асортименту-мінімуму» є обов'язок мати в крамниці постійно 22 літри горілки, але продавець не подбав про це і має лиш дев'ять.

Ховаючи цигарки, питаю: чому «государственный»

інспектор не складе протокола, що в крамниці нема не тільки дев'ять, але ані одного буханця хліба, нема теж ні однієї булочки.

Та з «государственным» інспектором дискутувати «не положено», а тому, відвертаючись, залишаю крамницю.

* * *

“Ресторан «Москва» один з кращих ресторанів міста Львова. Першого разряду, підвищеного типу”, голосить чорна, скляна таблиця. Відчиняю двері і піднімаюсь поволі сходами вгору. Була тут колись, за часів Польщі Мосціцького, каварня «ДЕ-ЛЯ-ПЕ», тут сиділи на м'яких канапах купці з цигарками в зубах з вищої тієї не батярської сфери та молоді мужатки або бабуні з дитячими візочками, при чорній каві в філіжанках. Вечорами грала оркестра, а фортанцерки, дами для товариства вигинались в танку, забавляючи самотніх чоловіків.

Тепер тут ресторан, як видно всі м'які фотелі, де містились цілі рої блощиць викинено — стоять собі квадратів, дерев'яні столи, накриті білими скатертями, побіч дерев'яні, гнуті крісла-фотелі. Враження миле, чисте, якимось гейби свіжіше стало на залі, ніби побільшилась вона.

Обслуговують тут чоловіки, що є рідкісним явищем в Союзі. До того вони одягнені в одноманітну, чорного кольору одягу та білі сорочки.

Сьогодні обслуговували лиш одну із трьох залів — інші відкриваються ввечері, заявляє мені кельнер Во-

лодя, подаючи меню. Але гостей не багато було, так що й одна заля містила б усіх без труднощів. Оказалось однак, що дві залі, які були закриті, а принаймні одна з них була зайнята сьогодні працівниками ресторану, яких скликали на мітинг.

Вчора Советський Союз запустив в космос штучного супутника землі та ще й з собакою «Лайка» на помості. В таких випадках треба повідомити працівників про «величавий успіх рускої науки» і поплескати на честь «всемудрої партії» і її вождів.

Тепер, власне за стіною відбувається така урочистість — чути голосне «слава партії» та плескання в долоні.

Адже хоч і помер Сталін, не сталось нічого такого, щоб можна було собі дозволити не піти на такий мітинг та не поплескати.

Відкриваю принесене мені кельнером меню і починаю студіювати: качка печена з яблуками, індик фарширований, бефштека по-англійськи, свиняча відбивна але. . . кельнер перериває мене. Тільки те, на що ціна виставлена звичайно є, але сьогодні гірше — сьогодні є лише яєшня, яйця глазуні і яйця на м'якко. З холодних закусок оселедець «гарні» і це й усе, закінчує кельнер, зітхаючи.

Замовляю яєшню з трьох яєць та Володя знову поправляє мене, що яєшня може бути лише з 2-ох, а коли я хочу з 3-х, тоді може замовити дві порції. Погоджуюсь і Володя, ховаючи свій нотес, відходить.

Направо, під стіною в кутку, сидить жінка з міцно розмальованими щоками і крутить корбою каси на-

ціональки. Стоячі в черзі кельнери, один по одному беруть в неї касові бльочки та відходять.

По хвилині Володя приніс мою яєшню і я вже берусь до «діла».

Володя був молодим, біля тридцятки, львов'янином. Ось він питає мене чи не хочу я сто грамів випити під яєшню, щоб, як він сказав, не псувалось в животі.

Я зрозумів, що напевне він сам охоче випив би. Замовляю, отже, два по сто грамів та оселедця і Володя знову біжить в чергу, що стоїть перед касою, а по хвилині вже несе дві стопки по 100 грамів «московської» і оселедця.

— На здоров'я, — кажу, піднімаючи мою стопку. Володя випиває «московську» та ховає порожню стопку до кишені, я користуючись з його неуваги, виливаю мою за кальорифер.

— Це для вас, оселедець, Володю, кажу знову та запитую, що означає вичікування кельнерів при жінці, що крутить корбою каси.

— У нас, відповідає Володя, — заки отримати замовлене з кухні або й з буфету, треба заплатити вартість готівкою в касі та одержати касовий бльочок. А це означає, що ми повинні б брати у консумента згори. Гроші державні і продукт державний, отже занім винести державний продукт, треба перше заплатити. Тоді хай хтось їсть або не їсть — гроші вже будуть в касі, — закінчує Володя.

— Але ж ви не просили у мене чомусь грошей згори? — кажу до нього.

— Бо я хочу, — каже знову Володя, — щоб ви були

вдоволені, хочу щоб мої гості всі були найперше обслужені та вдоволені, а тоді кожний напевне лишить «на чай» рубля або два для мене. Я хочу жити, у мене двоє дітей, яким треба дати хліба, а моя платня, що складається середньо з 280 карбованців в місяць, може ледве на тиждень вистачити. Отже, щоб заробити біля консумента, робимо, як бачите інакше. Правда, ми не маємо своїх грошей, щоб платити в касі — касієрка записує нам і потім їй за це п'ять карбованців належить. Вона теж хоче жити, — продовжує Володя.

— Крім того посуд, який ми вживаємо, є в нас під нашим розрахунком, а хіба розумієте, що склянка трісне, або впаде, розіб'ється тарілка, хтось сховає в кишеню чарку, а нам під кінець місяця, коли зроблять переоблік, /інвентиризацію/, то звичайно бракує на 200, 300 карбованців. Знаєте, все дороге, склянка 5 карб. коштує, а чарка 8 і 12, а то й більше. Нам поповнюють бракує, але вартість потручують з нашої платні. І часто після такого переобліку не один з нас не лише не отримує місячної платні, але ще й мусить доплатити.

Посудниця, яка миє наш посуд, теж розбиває тарілки, але кожний з нас дає їй денно 5 карбованців, щоб була більше обережною. Вона теж хоче жити, у неї теж дуже марна платня — закінчує сумно Володя.

Бачачи таку щирість в розмові Володі, замовляю ще раз дві стопки по 100 грамів та яєшню для Володі. Випивши другу чарку, Володя ховав свою скляночку і кладе яєшню на підвіконник, щоб закусити.

Я в праці, ~ каже Володя, ~ мені снідати не дозво-

лено. А я тим часом позбуваюсь своєї «московської». В таких випадках відчуваю свій комплекс нижчости. Мій організм не приймає навіть малої порції горілки. А Володя починає говорити знову: «Отже, бачите, вже 10 карбованців мусимо десь знайти не для себе. Кажуть, хочеш жити, дай другому теж можливість. Потім уже конче треба думати про себе. Завтра треба найти 50 карбованців на ринок.

Помовчавши хвилину, він почав говорити далі.

— А ще, — каже, — іноді директор ресторану приходить зі своїм товариством та сідає до мого столу. От і летить зараз дві сотки. Директор же не платить. Іншим разом знову офіцери Червоної Армії, — продовжує Володя, — ввечері поїдять, поп'ють та і утечуть, а ще чого доброго вилки та ножі столові з собою заберуть.

Питаю його, чи зможе він назбирати тих «на чай», як він це називає, щоб покрити такі видатки та і ще щоб на прожиття лишилось.

— Очевидно, що ні, — каже Володя, — але коли муситься? Тоді, правду кажучи, дописуєш в рахунок: кому карбованця, кому два, а то і скільки вдасться.

По залі проходив старший чоловік в чорній одежі і Володя поправив свою серветку на руці та випрямився. «Це наш метр, д'отель, — каже, — бачите, йому теж треба дати десятку ввечері, інакше робити не дасть не то, що оборонить вас в разі потреби — тоді ви пропали. Він росіянин з Курської області, але хороший чоловік — очевидно муситься давати, він теж хоче жити, його місячна платня всього 740

карбованців. А в Росії каже голод і мусив їхати сюди».

— Але чомусь, — перебиваю Володю, — приїхав сюди та не пішов на будову працювати, лише в ресторан та ще й керівником.

В тім часі побіч, в другій залі, де відбувався мітинг, сварились два інші кельнери.

— Це вірменин з татариним шарпаються за вилки, — вияснює Володя, — не позначили собі і тепер не знають чиї пропали.

Тепер щойно зрозумів я, що означають видряпані буквочки «В» на вилках, ножах, ложечках, днах тарілок та склянок. Кожний позначає своє. Пригадуються мені дитячі роки, коли бувало я з таким же Івасем, як і я сам, візьмемо якусь кістку і несемо в село, щоб її кинути собакам. Вони звичайно деруться між собою, а для нас потіха.

— А чи столи і крісла теж закріплені за вами? — питаю.

— Ще ні, але скоро, мабуть, будуть, — сміється Володя.

Замовляю ще 100 грамів горілки та прошу Володю, щоб у другій склянці приніс мені 100 грамів води.

— Хочу познайомитись з метр,д'готелем, а горілки вже більше пити не можу, — вияснюю.

Коли Володя виконав моє замовлення, я розплачуюсь з ним та прошу покликати метр,д'готеля. Сергій Петрович, бо таке його ім'я було, з'явився негайно, але без наміру розмови. Піднявши мою чарку з водою, я запропонував випити на честь «Лайки». Сергій Петрович, ледве тримаючись на ногах, був уже п'яний,

схопив чарку, а вихиливши її, пішов далі без жодного слова.

Тепер з'явився Володя, питаючи, чи не міг би він мені чимсь услужити.

Я не хотів уже нічого — цим усім я був дуже пригнічений. Володя, ніби відчуваючи це все, сказав знову: «Але я не сказав вам, що ще є тут і добрі сторони. Я наприклад, — продовжував, — щоденно можу купити тут буханку хліба, так що не треба мені по чергах «розбиватись». Часом і білу буханку. Коли несу так під пахвою /паперу нема, щоб завинуту/ додому, мені люди не дадуть спокійно пройти, а все питають: а де дають, а в яким магазині дістали?»

— Час від часу я можу тут теж купити 100 грамів масла, тобто 10 порцій. Або купляєм 100 порцій «оладів», а властиво вибиваєм лише чеки в касі і платимо за продукт. Тоді шеф кухні дає нам: 8½ кг муки білої, 1 кг. цукру, 1 літру олії. І тепер уже є з чим до хати прийти, — говорить уже щораз голосніше Володя.

— Правда, це коштує майже в два рази дорожче, бо ніби «оладі» смажені, готові, а не мука, але де можна б інакше дістати такий продукт як біла мука, цукор та ще й олія.

Шефові очевидно треба вже хоть колись «півлітри» купити, але дякуймо Богу й за це.

— Хіба ж шеф кухні бідніший за вас? — питаю Володі.

— Маючи продукти в своїх руках, — каже Володя, — він не є бідніший, але він теж мусить «гараж» давати директорів, а той у свою чергу «угоджати» і підпла-

чувати своїх партійних і адміністративних начальників, коли вже хоче бути директором. — Часом, — говорить далі Володя, — приходять «государственні» інспектори контролювати. Контролювати, чи повно налито, чи достаточна вага закусок і гарячих страв, а самі голодні, голодні. Накормиш, напоїш буде протокол чистий, не даси — не поїдеш. Протокол пишуть і пропадай, — закінчив сумно Володя.

По хвилині гейби пригадав собі ще щось починає знову.

— А чи знаєте, щоб отримати працю буфетового або шефа кухні чи навіть зав. продуктової крамниці, треба заплатити п'ять, а часом, як добре місце, то й 10 тисяч карбованців. Як хочете, або ідіть цеглу носити, там приймають без всякого, там платити не треба.

— І таке то воно все ніби один ланцюг — один одного гостить, один другого обдурює і яюсь усі живуть. В Советськiм Союзi інших можливостей нема, — закінчив Володя.

Незабаром я виходив з ресторану, а хтось безперервно мені нашіптував: один другого гостить, один другого обдурює і всі яюсь живуть. При гардеробній мікрофон награвав тихенько: «Я країни іншої не знаю, де людина вільно так живе». . . .

Під рестораном внизу, при входовій брамі кіно-театру ім. Лесі Українки, стояли вантажні автомашини, наладовані скринями з пивом та вином. Довантажувались ще й інші пачки. «Скорей, скорей!» — підкрикував старший, пузатий чоловік, підганяючи людей вантажи-

ти автомашини.

Тут я довідався, що це є так зв. «виїздної бухвет» до театру Опери і балету для партійного активу Львівської Воєнної Округи.

Треба було лише пройти сквер бульвару, а ось уже й Опера.

Тут перед входом стояло два міліціанти, отже, треба було затриматись дещо подалі, щоб не впасти в якусь підозріння.

В цю хвилину під'їхали дві вантажні автомашини, які ще недавно стояли перед рестораном «Москва». Із-за бортів автомашини зіскакували чоловіки й жінки, правдоподібно ті, що мали тут обслуговувати.

Старший чоловік з животом «легітимувався» перед стоячими тут міліціантами, як директор ресторану «Москва», показуючи на своїх працівників, які поспішно хапали з автомашини пачки і скрині, інші знову заносили до середини.

Директор ресторану входив, то знову виходив, під-крикуючи «скорей, скорей»

Побіч, на площі, затримувались легкові автомашини, то партійні гості входили до будинку Опери. Кожний показував щось міліціантам, а ті кожноразово «били» обцасами, салютуючи.

Тут підійшов і я зовсім близько, близьенько. Бачачи, що одна криклива працівниця схилилась /і вона спішилась/ до дерев'яної скрині з коньяком, я підхопив за другу сторону і тепер разом, несучи скриньку, ми знайшлись в середині будинку Опери.

Якась гарячка ударила до моєї голови, мені здава-

лось, хтось тягне мене з-заду назад на вулицю. Принісши скриню з коньяком, ми поклали її побіч достосованого прилавку. Жінка, що несла зі мною скриню, почала щось говорити особі, яка стояла за прилавком, я тим часом перекутився на нозі, а повернувшись до аптечного кіоску, змішався в гурті. В гурті партійних достойників і високих офіцерів, полковників та генералів. Театр Опери і балету заповнювався щораз більше. Тут прилавки з книжками, аптека, парфюмерія і гармажерія. Багато столів, накритих білими скатертями, на них попельнички, полотняні серветки, сіль, перець, муштарда та блискучі, хрустальні чарки і лямпки до вин. По можливості прибрав я дуже поважну міну. В виставленій книгарні я купив дві книжки Леніна та пачку сигар, яких давно вже не доводилось бачити.

В буфетах було все те, чого не було в ресторані першої класи, підвищеного типу, звідки я прийшов перед хвилиною. Ікра чорна і червона, лосось вуджений, риба в галятері, шинка зі сосом, 6 гатунків ковбас, сир, яйця, масло, молоко, маслянка і солодка сметанка в пляшках. Печиво, передусім булочки, рогалики, посипані маком, сіллю або цукром. Очам своїм годі вірити.

Згодом задзвонив дзвінок і заля театру опорожнювалась. Всі заходили до залі глядача в театрі. При кожних дверях, мов мумія, стояв на позір міліціант. Вільно, з поважною, гейби заклопотаною міною, зате з певністю себе як лише подобає комуністичному володареві, я входив до залі. Так теж повільно, з та-

кою ж поважною міною я розвернувся в фотелі. Задзвонив другий, потім третій дзвінок.

В залі чути було якусь притишену розмову, і я по-вільно глянув на піввідкриті двері. То буфетчиця пробувала зайти в залю у своїм білім, викрохмаленім фартушку.

— Я комуніст, — каже, — тримаючи високо свою партійну книжку. — Я комуніст, — повторює вона.

— Пропуск? — відповідає міліціант.

— Я руская — чути знову голос буфетчиці.

— Нельзя, — майже кричить тепер міліціант.

До президійного довгого столу, накритого червоною плахтою, що на сцені, підходили «червоні» володарі. Хтось сидячий близько дверей, де сперечались буфетчиця і міліціант, потягнув за ручку, двері затріснулися і ті, що сперечалися, залишилися назовні.

Коли заповнився президійний стіл, на сцені чоловік низенького росту /був це перший секретар Львівського Обласного комітету партії Ковальов/ підійшов поза промовницю, на сам край сцени і прокричав: «Раз-решіте счїтатъ аткритим собраніє партійнаво актїва Львовскаво, васеннаво округа!»

Зібрані в залі заплескали в долоні. Коли оплески стихли, Ковальов закричав знову: «Разрішіте прївест-воватъ представїтеля Центральнаво камїтета камунїстїческой партїї Саветскаво Саюза, члена прїзїдіума КПСС таварїша Падгорнаво.

Тепер піднялась в залі буря оплесків, плескали голосно, тихше, то знову голосніше і здавалось, що цьому не буде кінця. За столом президіюму стояв доволі

посивілий, високий чоловік. Був це «товариш Падгорний».

Піднявши аркуш паперу, почав він вітати всіх і поздоровляти від імени Центрального комітету партії. В залі піднялись голосні, довго невмовкаючі оплески і лише, коли дещо утихло, Падгорний почав читати свою промову /в російській мові очевидно/.

Промова зводилась до вияснення причин усунення маршала Жукова з посту міністра оборони СРСР. «Він нічого не робив, — каже Падгорний, — лише день у день креслив щораз нові моделі офіцерської форми. Потім на його доручення було створено фільм перемоги, в якому не показано ролі партії, ролі советського уряду, а лише Жуков переможець на білому коні, немов на іконі св. Юр з пікою. Виглядало це на новий культ особи після смерти Сталіна. Він теж проявляв охоту до диктаторства говорячи «однажди», що коли його не слухатимуть в партії, то він звернеться до армії і до народу.

Перебуваючи знову з візитою «братерства» в Югославії, він все допоминався, чому так мало центральні газети насвітлюють його там побут. Своєю особою він хотів заслонити особу Микити Сергійовича, який знаючи, що йому, Жукову, кривда при Сталіні діялась, коли, як знаємо, Сталін усунув його в тінь, Микита Сергійович витягнув його і привів до позиції і до Центрального комітету партії.

Отже тепер бачите, як він поступає у своїй поведінці до товариша Хрущова, як він йому віддячується. Ми рішили, отже, — каже Падгорний, — усунути його

і коли він повернувся з Югославії, кабінет міністра оборони був уже зайнятий Малиновським».

В такім дусі була приготовлена промова, що тривала одну годину і 20 хвилин.

Треба признати однак, що Падгорний приготувався досконало і відчитав свою доповідь знаменито.

Як і належало очікувати, промова закінчувалась хвалюбою славної та могутньої партії /хто ж нас хвалитиме, коли самі себе не похвалимо/ і її першого секретаря Микиту Сергійовича Хрущова. І ще мов знаєнька до тої слави долучилась ще одна слава, а властиво подія - вислано на орбіту космосу супутника Землі з собачкою «Лайка» на помості. «Вперше в міре, — викрикнув Падгорний, — летіт первая живая «Лайка» і ето ні какая нібудь, а советская, руская «Лайка»!.

В залі театру прогрімili знову оплески, а Падгорний говорив далі: «Ми в Центральном камітеті гаварілі «Лайко» перед ейо вилетом: как будеш пролетать мілая, руская «Лайка» над Америкой, залай там етім американським імперіалістам — собакам, пускай знають, что ми, рускіє значім!».

Потім оголошено перерву на 20 хвилин, після чого мали відбутись запитання і відповіді. Поволі піднімались делегати і виходили у вестибюль театру, де стояли вже, дрожаючи, кельнери, готові обслужити «бистро і культурно». Заповнялись столи, стріляли корки з пива, розносився аромат коньяку і паїсної ікри. Партійно-військова сметанка доповнювала круглі животи.

Довелось і мені засісти до столу та замовити у кельнера як високий партієць: 150 грамів коньяку грузинського, 5-ти «звездочного», хліб з маслом, ікру паїсну, балик, севрюгу заливну, цитрину та шашлик і пляшку пива, щоб і мій «заказ» був вистачаючо «заможним». Після яєшні в ресторані ікра та риба, скроплена цитриною, ще й білий хліб з маслом придались. Не шкодило отже і трішки коньяку випити. Через півгодини всі знову зібрались в залі глядача театру, але запитань не було. Полковники, генерали і високі достойники — цивілі партійні, поївши добре в часі перерви, були вдоволеними. А може це тінь «сонечка» примушувала їх мовчати. Секретар обкому Ковальов зачитав проєкт резолюції, що забрало 40 хвилин. Потім інший, з тих, що сиділи в президії, запропонував проголосувати «хто за те, щоб проєкт резолюції прийняти за «основу»? Всі негайно проголосували «за» і нікого не було проти. Опісля мали подавати доповнення або зміни, але ніхто з присутніх в залі не подавав жодних змін, ані доповнень до проєкту висуненої резолюції.

Резолюція схвалювала «мудру політику Центрального комітету партії, зорку енергію президіюму і непохитну волю та високу здібність першого секретаря «товариша» Хрущова.

Потім зазначалось грубі недоліки і хиби в роботі міністра Оборони СССР маршалка Жукова, щоб відтак знову високо похвалити своєчасну реакцію партійного Секретаріату і примиритись з усуненням Жукова та висуненням нового, зоркого маршала Маліновського.

Але тому, що не було жодних поправок, ані доповнень, секретар Ковальов запропонував голосування

за прийняття резолюції в «цілості». Розляглась знову буря оплесків і «товарищ» Ковальов тепер сказав: «Разрешіте» ваші оплески тепер вважати за повне схвалення резолюції в «цілому». Ще раз загреміли оплески і голосувати вже не було потреби. Коли буря оплесків притихла, Ковальов оголосив: «Собрание партійного актива Львівського Воєнного Округу вважати закритим». Загарчали голосники театру і роздався спів партійного гимну:

«Вставай проклятьем заклейменний»

І всі встали, щоб спільно відспівати гимн на закінчення зборів активу.

Опорожнювалась зала глядача, але при столиках вестибюлю ще довго сиділи делегати, попиваючи коньяк «під ікру паїсну», запиваючи пивом за успіх «Лайки», «першої рускої собачки».

«МОСКВА МОЯ, ТИ САМАЯ ЛЮБІМАЯ»

Зближаючись до кінця теми нашої прогульки «пішком по Україні», не можна поминути Москви, яка не лише претендує на ролю світового керівника, але таки є фактичним водієм уже не лише імперії, що включає більше десятки народів насильно поневолених, але і інших, так зв. народів сателітів.

Деякі інші, нині ще вільні народи, поза орбітою її впливу, часто мають позитивне уявлення, окремі групи або особи співають іноді пісні про неї. Отже зупинімся на Москві здесь уже чутими словами:

.«Москва моя, страна моя — ти самая любімая»
Але це лиш слова пісні, яку примушують співати червоноармійців, щоб вони, співаючи, не мали часу на думання, бо це для самої Москви могло б виявитися небезпечним.

Та справжньої любови до Москви як і до «страни» чомусь годі знайти. Більше від Москви люблять москвини Україну та її міста, як Київ, Львів або й інші. Очевидно, любов в них інша, ніж могло б здаватися, але про це ніхто, навіть високий партієць не скаже.

Звісно, в Союзній імперії завжди і всюди тайна, ще й «государственна», отже будьмо обережні.

Але в Москві, як знаємо, є «древній Кремль», його стіни, а вірніше, здоровенні мури, украшені попелом крематорій видатних комуністичних діячів — побіч мавзолей божка «великого» Леніна.

Немає значення, що він зовсім не був великим, ані високим, а революцію в Росії в 1917 році зробили інші — його лиш для «пушей важності», для фігури привезли в запльомбованім вагоні зі Швейцарії і посадили в кабінеті давно сформованого революційного керівництва—уряду.

Пізніше, коли розгляділись, що не багато користи з нього, тоді веліли замінити на Йосифа Джугашвілі — недовченого семінариста. Але фігура є фігурою і якщо раз поставили її на п'єдесталь, хай же стоїть і надалі.

Зруйнувавши віру та релігію, революціонери Росії мусять мати вже свого божка. А якже? І лежить він собі за склом, висохлий чи на віск перемінений і нікому зла не приносить. Але коли йому в свій час, як казали мешканці Москви «свінью подсунулі», він гейби змалів — лице його стало ще меншим і в порівнянні до грузинського вусача лежав він там немов 10-ти літній хлопчик.

З таким явищем змиритись було годі, а Микита Хрущов вже того ніяк стерпіти не міг. Отже, щоб «великий» Ілліч залишився великим, треба було того вусача викинути — його ж рука чи вус більші від голови «великого». І викинули. Малий Ленін зали-

шився в мавзолеї сам і знову став «великим».

Блимає червона жарівка і знову усі йдуть поклонятись божкові, «великому» Ленінові.

Мало хто знає, що його голова вже в віці 50-ти років була, як ствердила лікарська автостопія після смерти, — в склерозі. Що мозок очевидно був, адже і в мавпи є мозок. Але у мавпи маленький, маленький. Кажете, що була вже склероза — це правда, але хоч і зі склерозними змінами, а все—таки мозок, ну і за величиною теж не до порівняння з мавпячим.

Тож залишім це, так як було досі, хай буде і надалі. Є свій божок і що злого? Маємо «великого» Леніна Володимира Ілліча, ну і слава Богу.

Тепер знову гірша справа, бо є другий Ілліч, до того спорий за величиною, як і Йосиф Сталін колись, хоч він і не Ілліч був. А цей же Ілліч і хоча ще ходить він по кремлівських палацах, але вже намічує лягати і знов біля «великого» Леніна Ілліча. Хіба знову буде клопіт. Ой буде клопіт, буде. Що ж поживемо, побачимо. А тим часом кремлівські куранти б'ють тривожно, як і раніше, бо зорі блимають по всій Москві з веж будівель, а в радіо так, як і колись, лине храплива пісня: «Москва моя, страна моя — ти самая любімая!»

* * * * *

Був ясний погідний день, коли я приземлився в нахмуреній, сумній та гейби зажуреній Москві. Такі ж чомусь захмурені люди, що спішать на тролейбуси

і в метро, громадяни — «хозяєви страни». «Слуги народу» їздять лімузинами, при чому кожний з них має шофера — де ж там слуга народу має час вчитись керувати машиною.

Але я трохи спішився та не намірявся пригледатись Москві. Було пізне літо, а тут лише зачинали розцвітати кущі бозу. Ясно, — подумав я, — все тут у своєму розвитку запізнене.

Та не думайте, читачу, що я прилетів сюди відвідувати «древній Кремль» або його товсті мури чи послухати дзвонів його курантів. Ні, я не хотів оглядати мавзолей, де розляглись Ленін та Сталін, ані не хотів нюхати порошу-попелу Клари Цеткін, чи попелу інших вождів пролетаріату, що прикрашують мури «древнього Кремля»

Хотів я розшукати кузина, що, на мою думку проживав в Польщі, я скерувався до Посольства Польської Людової Республіки, що приміщувалось при вулиці Ал. Толстого.

Та поки зустрітись з послом, я зустрів тут багато звичайних, скромних трудівників поляків, яким уже доволі влізла «за шкіру» советська влада і Советська імперія.

Був 1958 рік. Новий володар Польщі Владислав Гомулка дбав однак про своїх співгромадян, які залишились досі розкиненими по советській землі, домі неволі, і в порозумінні з Микитою Хрущовим підписано договір двох урядів — советського і польського про репатріацію. Згідно з тим договором право до репатріації в Польщу мали всі особи польської національності, громадяни довоєнної Польщі.

Але ні в однім місті, селі чи селищу Советського Союзу не було польського представництва і таким чином здійснення того, що було записано в договорі, повністю залежало лише від російських органів влади та росіян, що засідали там. Особи польської національності, які бажали репатріюватись, мали зголошуватись до советських ОВіР-ів /Отдел Віз і Реєстрації/, які після уточнення їх права до такої репатріації повинні були видавати дозвіл на виїзд. Але дозволяючи людям залишати країну, означає зменшувати кількість невірників, які так дуже потрібні тут. З другої сторони, дозволяючи людям залишити Советський Союз, означає випускати свідків злочинної системи поневолення. Тому то органи советської влади старались всякими способами не допускати до здійснення такого виїзду полякам навіть в комуністичну Польщу. Інакше цим людям не було б потреби приїжджати в Москву, і я не застав би їх тут в польському Посольстві при вулиці Ал. Толстого.

А приїхали вони сюди з різних кінців советії шукати помічі; хочемо вертатися до своїх, хоч і знаємо, яка ця наша Польща тепер, та хай буде й так, а ми хочемо вертатися, заявляли вони.

Російські ОВіР-и /при МГБ — МВД/ не дають дозволу на виїзд, наші метрики та інші доказові документи про наше право на виїзд москлі на наших очах нищили, нас били, нас гонили, нас арештували. Поможіть нам виїхати до своїх, — благають.

Представник Посольства, поляк, урядник для репатріаційних справ обіцяє допомогти, хоч в його сло-

вах я не помічав тої певности. Він вимагає від кожного писаної заяви, а тут не всі можуть писати. Люди різного віку, різних кваліфікацій, а що найгірше, різних страждань за довгі воєнні і післявоєнні роки.

І довелось мені взяти на себе роль такого писаря. В той час я досконало володів у слові й письмі польською мовою. Сидів я тут цілий довгий день, пишучи цим людям заяви-скарги для Посольства, вислуховував всі жалі, обсервуючи, як легко котились сльози з очей цих людей, що стали жертвами московської тиранії і сам кілька сліз пустив на заспокоєння болю роздертої душі невідьника, яким є кожний громадянин Советської імперії, яким і я був на той час.

Ці люди виймали з зав'язаних хустинок советські рублі, щоб мені заплатити, чим ще більше ранили моє серце і мою душу. Чи ж міг я взяти напевне тяжко здобутий гріш у цих людей, над якими знущується москаль. Ні, це був би великий гріх! Бачить це урядник Польського Посольства і, висловлюючи від себе подяку, запевнює мені не лише скоро допомогти в моїй справі, з якою я приїхав, він теж обіцяє забезпечити для мене нічліг на сьогодні. В Москві заночувати простому смертельному, що приїхав без партійної делегації, неможливо. Тепер можу вже посидіти довше, щоб усім, які тут знаходяться, написати потрібні заяви-скарги.

Люди, що прийшли сьогодні сюди, були громадянами держави, яка мала договір дружби з Советським Союзом до 1939-го року. Вони рішили вертатися в державу, що була тепер дружньою Советському Сою-

зові. Ці люди були громадянами держави, яка першою виставила своє чоло проти гітлерівського агресора, що хотів поневолити світ.

Скінчилась війна для народів Європи й Америки — триває вона далі для польського народу. Не закінчилась війна для народу, який стався першою жертвою Другої світової війни.

Не мають миру ті, що на своїй землі в так зв. Польській Народній Республіці, а цих розкинутих по советському царству, домі неволі, не хочуть пустити навіть в тую, їхню правно установлену з «твардою жечивістосьцьом» «тверда дійсність — диктатура/, комуністичну державу.

Колишній агресор, Німеччина втішається свободою, перша його жертва страждає і досі. *В чім справа?*

Багато чого я ще передумав, лежачи в готелі «Останкіно», де при допомозі посла /згідно його письма/ я ночував. Тут теж я ще раз побачив фальш і облуду, коли переді мною насакували, думаючи, що я з письмом посла і сам як не посол, то якийсь чужинецький партійний посіпака, аж поки не побачили звичайного, советського невірничого пашпорта. Тепер готові були мене вигнати, але я вже був роздягнутий в готельнім ліжку. Бо в російській мові громадянин називається подданий. Підданий, то гейби полонений, дійсний невірник.

Готель «Останкіно», недавно побудований, трохи далі від центру Москви — тепер годі окреслити мені де, але як мені здається, деь там за або близько тих, так зв. Ленінських гір.

В пам'яті залишилось мені, що добрався я туди автобусом, який віз мене від Польського Посольства понад годину.

При вході в готель мені, усміхаючись, кланялись працівники. Коли я показав мого листа від польського посла, мені відразу вияснено, що на четвертому поверсі вони мають для мене гарний pokój з лазничкою і одним ліжком /одноліжкових кімнат для своїх, навіть партійних в Союзі нема/, питаючи одночасно, чи це відповідатиме для мене.

Одержавши мою позитивну відповідь, молода жінка працівниця з ключами просила мене іти за нею, а молодий чоловік в чорнім убранні, білій сорочці та чорній краватці, кланяючись мені, забрав мою валізочку і ми скерувались до вінди. Жінка працівниця готелю, відчинивши двері готелевої кімнати та натиснувши контакт електричного струму, показала рукою і пропустила мене в кімнату. Чоловік вніс за мною мою валізочку. По хвилині, кланяючись, знову мені вони з усмішкою залишили мене в кімнаті, я, присівши до столу, не міг з дива вийти, що це діється. Такої ввічливості уздовж та впоперек цілого Союзного Союзу не довелося зустрічати. Фальш і облуда, — подумав я, — вони прийняли мене за чужого, закордонного гостя.

Треба показати чужинцям культуру, ввічливість та услужливу чемність. І на таких принципах базується вся союська політика. Очевидно, щоб приспати їх чуйність, засліпити їх та упевнити, який це гарний народ, яка це чудова й культурна більшовицька імперія.

Своїх громадян, які вже доволі поневолені, можна гонити, знущатись над ними і все, що хочеться партії, робити з ними, бо вони вже повністю в неволі. Вони вже не можуть про це говорити, ані протестувати. Чужинців можна та треба чарувати. І ось тепер вони мене чарують, думаючи, що я із-за кордону.

Я почав роздягатись, коли роздався стукіт у дверях — «Войдіте» — крикнув я. До кімнати з винуватою усмішкою і словами «ізвиніте, ізвиніте» увійшла жінка.

— Ми забули взяти ваш паспорт, — каже вона. Будьте любезні дати нам його.

Коли я вийняв свій советський паспорт і вручив жінці працівниці готелю «Останкіно», їй годі було укрити незвичайне схвилювання. Мов не вірячи своїм очам, вона спитала мене: «А що, у вас советський паспорт?»

— Так, а чи щось злого? — питаю.

Відповідаючи мені «нічево, нічево,» вона залишила мою кімнату.

Я вмить зрозумів всю ситуацію, бо ж знав уже докладно комуністичний режим, який не змінився, хоч і помер Сталін, він ніколи не зміниться, хіба б наступив час збурення всього від самого фундаменту та побудови від якогось нового початку. Роздягнувшись, відразу я вліз під ковдру. В цей же момент знову роздався стук і в кімнату увійшов чоловік в чорнім убранні.

— Чому ви не сказали нам, — запитався мене, — що у вас советський паспорт?

— А чи щось «плохое» — відповів я йому питанням.

Побачивши мене роздягнутим в ліжку, що підтягував ковдру під свій ніс, тримаючи в руках мій совет-

ський паспорт, він ніби щось вагаючись сказав «ніче-
во, нічево» притишеним голосом. І щоб не стратити
панування над собою, вийшов, не сказавши більше
ні слова.

Я зрозумів, що цей готель не для радянського гро-
мадянина, але мені треба було переночувати, а до-
датково здобутий досвід сьогодні можливо, що при-
дасться в майбутності. Моє щастя, що я, будучи роз-
драгнаний, лежав уже в ліжку. В іншому разі вони були б
мене вигнали.

.....«А я знаю страну, где так солнце сияет!!!...»

Скажете читачу, — польська репатріяція, то справи
давно забутих днів, минуло бо вже багато років з того
часу, отже чи варто згадувати?

Так, можна б і не згадувати, коли б таке саме зну-
щання протиєміграційне не відбувалось тепер, в наш
свіжий час. Як тоді знущались над тими поляками,
що хотіли виїхати на свою землю, так само знуща-
ються тепер над євреями, які бажають виїхати до
Ізраїля.

«Москва моя, страна моя», С Х А М Е Н И С Я ! Мо-
же тоді будеш «самая любимая».

. . . . Є ЛЮДИ І КОМУНІСТИ

Вулиця Котлярська у Львові чомусь не переназвана ні разу, ані «освободителями 1939 року», ані расою «вищих», які новий «орднунг» привезли в 1941 році, - не перезвана, хоч мені здається, що назви всіх інших вулиць від початку війни були принаймні три рази змінювані. Були тут громадські купелеві ванни та великі казани і звідси пішла назва вулиці, що збереглась і досі.

Доволі коротка та вузька, з понурими три і чотири поверховими кам'яничками, з виложеними з каміння хідниками та з легким запахом плісні, бо сонце заглядало тут рідко, лише часом перед нічним відпочинком продиралось поміж переулки, засилаючи скупі свої вже сонні проміння. Дехто називав її іноді ще й жидівською, але не було тут євреїв, хоч дільниця «краківського ринку» або «кракеданів», до якої входила вулиця Котлярська, як кажуть, не могла обходитись без них.

Але коли б і були тут євреї, раса «вищих» була б і тут знайшла їх, щоб потопити в крові, бо їхній біснуватий фіюрер сказав їм, що лише убивством євреїв можна доказати свою вищість. Та кінця війни не було видно, не

те, щоб перемоги над світом раси «вищих», загипнотизовані Гітлером німці, які ніяк не наситились терором і кров'ю євреїв, не маючи змоги пробудитись, твердили й іншим: «Ти мусиш умерти, бо ти не є німцем». І вони вбивали всіх, що не були німцями, навіть тоді, коли вже біснுவатий вкладав кулі в пістоль до вжитку для власної голови.

Але рабовласники звичайно хоч були різні, всі вони одначе старались посіяти незгоду поміж рабами, щоб ті, ворогуючи між собою, не реагували на його нагайку або щоб їм цим самим і в голову не прийшло спільно оборонятись перед нею, що немилосердно свистіла над їх головами.

Прокотилась землею Львівщини червона навала московських большевиків, то знову котиться «брунатний павук» - гітлерівської Німеччини, сіючи терор та проливаючи кров мирних людей всіх віроісповідань та національностей.

Але й червона, як і брунатна пошесть, у своєму смертоносному маршу пускали отруту непорозуміння народам, яким закладали петлю неволі, щоб посіявши між ними незгоду, облегшити собі криваве панування. А охочих до політики і слави довго шукати не треба. Такі завжди знаходяться, хоч ніхто їх і не просить, а в політиці вони не заслуговують похвали.

Полякам, окремій групі політиків, хотілось доказати, що Львів «був і таки буде польським», українцям натомість хотілось, щоб усі знали, що Україна, а не Мало-польська має і матиме Львів українським.

І хоч не було ані вільної Польщі для поляків, ані України для українців, а тема Львова, польський він чи український, так і зганяла сон з очей окремих «діячів» поляків та українців. Та зі сторони здавалось іноді, що і не без рації, хоч не легко було рішити у котрих такої більше.

В чотироповерховому домі при вулиці Котлярській проживав, крім інших, лише один українець Василь Шпак та один поляк Бронек Сльонзак. Обидва вони майже в одному віці, обидва одружені, хоч ще бездітні. Бронек, як і Василь львів'яни, проживають в цьому будинку ще від народження. Батьки Броника, як і Василя, не живуть ні одним ні другим не дав Бог можливості оглядати російських «визволителів», ані гітлерівських окупантів.

Пам'ятає Василь, коли, будучи ще малим хлопцем, він бував зі своїми батьками на польські свята Різдва у Броникових батьків, так само, як і Броник пам'ятає такі щорічні відвідини у Василя і його батьків на свята української коляди.

Тоді Бронек зі своїми родичами колядували українських колядок та розмовляли українською мовою. Зате родичі Василя, як і сам Василь, будучи на польських святах у Броника вживали польську мову. Деякі поляки, будучи свідомими посідання своєї держави, часто-густо вважали українців другорядними громадянами і часто соромились розмовляти по-українськи. Але у Львові таких було не багато. Може тому, що з огляду на національний склад населення Львова на той час Львів не можна було назвати ані польським, ані українським чи єврейським. Проживало тут, крім згаданих вище, багато вірменів, німців, греків і навіть турків. Найбільше

знана і уживана була, крім польської, українська мова. Рани, завдані українському населенню пацифікацією вигоював час, а розумні поляки бачили потребу дружнього співжиття з українцями і всупереч окремим дискримінаційним настановам тодішнього польського уряду таке дружнє співжиття підтримували.

Василь і Бронек пам'ятають свої дитячі роки з вузького подвір'я, де вони забавлялись або «розбишакували» як діти, коли не одна шибга сусіднього вікна розліталась, а їх батьки звичайно покривали кошт пополам.

А скільки разів Бронек порозбивав губи Василеві, то знову Василь подряпав лице у Бронка, що в школі вчитель підкрикував: «Ану встань, Бронку, і розкажи, на якій війні ти був учора?»

Але ані Василь, ані Бронек звичайно не чекали, коли зійдуть струпи з задряпаних собі взаємно лиць, вони й далі залишались друзями, а м'ячик знову ударяв у шибгу сусіднього вікна.

Проминули дитячі мирні роки, а світом потряслась завірюха Другої світової війни, в результаті якої розпалась батьківщина Бронка, добродійства якої він не так то дуже й усвідомлює собі. Однак, тепер не раз, повертаючись додому і проходячи сходами повз Василеві, двері, він відвертається, не дуже розуміючи чому.

Так само Василь не хоче говорити з Бронком, хоч не раз, відкриваючи свої двері, віч-у-віч зустрічає його.

А тимчасом німці стали брутальними розбійниками, не гірше червоних, які, «визволивши» нас, знову втікали туди, звідки приходили. Василеві стає соромно тепер за те, що після советського «визволення» сказав Бронкові:

«Тепер уже не буде вашої Польщі, тепер буде тут Україна». Але Бронек насміхався теж з Василя, коли той, натішившись тією Україною, вітав знову німців, як воїх визволителів.

Бронек знову не може подарувати собі, коли він теж був вдячний німцям за визволення від советів, хоч вони й розгромили його батьківщину а їхня поведінка не дуже відбігає від поведінки диких большевиків.

Але знає теж Бронек, що так чи інакше гітлерівський нацизм буде колись розбитий. Та знову вірить, що його батьківщина - Польща знову стане вільною, тоді і Львів знову стане наш, - роздумує Бронек.

Василь у свою чергу надіється, що український народ власне тепер здобуде свободу. Тепер, коли два ненависні і червоний і брунатний колоси розторошують себе взаємно. Не бути ж українцям і надалі слугами не лише москалів, але й у поляків, а Львів, що його збудував король Данило, таки буде українським.

Такі то в кожного з них, у Василя і Бронєка, свої світогляди, що в свою чергу віддають їх дружбу, яку в шкільних роках скріпляли. На місце давньої дружби наступає гнів, що поступово може переродитись в ненависть та в патріотичнім зриві в жадобу пімсти.

Але в тій столітній кам'яниці з запахом плісні та писком втікаючих щурів, в кам'яниці з дерев'яними, тріскачкими сходами проживав лише один поляк і один українець - Бронек Сльонзак і Шпак Василь. Бо в той час взаємних підозрінь і ненавистей могло теж статись інакше, - було б тут не один, а десять Василів, та не один, а десять Бронків, може було б тут уже цілих дві «визвольних

армії», кожна з них з власним переконанням і жадобою волі своїм народам на свій спосіб.

Але їх було лише по одному та вони друзі дитячих літ, друзями теж були їхні батьки, які дали їм добре виховання, віру, християнську мораль та розум. Могли доказувати свої рації, могли теж гніватись, але «війни» між ними не було.

Та ворожа отрута була запущена тим двом братським, християнським групам, щоб не сказати народам. І місцями таки полилась братська кров, невинні жертви чужої пропаганди і нова пляма братських відносин, з чого таки скористали ненависні червоні окупанти.

Не зуміли ці два братні народи бути собі дійсними братами, а хочби лише союзниками. Не потрапили зауважити перед собою в пору їх грізного спільного ворога. Коли українська УПА з польською ВіН підписували договір співпраці, тоді було вже пізно.

Червоний московський брутальний тиран, що з допомогою західніх демократичних дер`жав став переможцем, диктував свою волю. Затиснувши петлю на шиї українського народу, тепер затискав її на шиї Польщі.

Ялтанською угодою східній кордон Польщі установлено на лінії Керзона, а Львів став «українським» Над «визволеною» більшовиками землею України зависало почорніле небо, холодніли вулиці засміченого українського Львова, якими гасав російський «чорний ворон». Чорним вороном звали малі, цілковито криті автобуси, часто з написом - «хлеб» або «мясо», якими возили арештованих львівських українців.

Треба було місця приїжджим російським апаратчи-

кам, червоним переможцям «українського Львова», отже поляків примушувано негайно виїжджати за Сян, у Польщу, українцям не було куди виїжджати - їх вивозили в Сибір. Вивозили в першу чергу тих, які мали гарні помешкання, добрі меблі і т.п. Безпечніше було тим, що не мали своїх домів, гарних меблів, мешкали в пивницях або в повалених будинках.

Польща теж одержала свою «незалежність», до назви річпосполита додано слово людова, в орла зняли корону, а в польських органах влади засідали червоні з червоними російськими дорадниками.

Шалів терор російського НКВД. Творено теж національні польські кадри на зразок російських, під безпосереднім керівництвом советських таємних органів. І хоч небаром світ почув про закінчення Другої світової війни, для польського народу вона закінчена не була. Червоний окупант змінив лише брунатного. При змасованій акції советських багнетів насаджувався польський комуністичний режим. На світанку нового миру над Польщею нависав новий холодний сумерк.

* * * * *

Броніслав Сльонзак, не виїхавши на час зі Львова до своєї «Людової» землі / перед 1948 р. /, опинився в советських таборах примусової праці. Василь Шпак, відбувши службу в Советській Армії, потрапив до в'язниці.

Минали роки, а вулицю Котлярську цим разом переіменували, давши їй назву Щасливої.

* * * * *

Після смерти Сталіна його намісник Хрушов після багатьох промов з ласими обіцянками притискав «шруб» совєтської «законности». Мадярщину втихомирено совєтськими військами. Після деяких заворушень в Польщі зтихло. Новий жондца Владислав Гомулка попускав дещо шруб у владі, заміцно прикручену його попередниками. В самій імперії совєтів в той час багатьом пощастило теж залишити в'язниці і концентраційні совєтські табори. Василь Шпак та Броніслав Сльонзак зустрілись знову зі своїми родинами в домі при вулиці, що називалась тепер Щасливою.

* * * * *

У слабо освітленім приміщенні просторої кухні, помешкання Василя Шпака, задимано сиділи Бронек, Василь та їх дружини. перед ними на столі лежала московська газета "Правда".

Говорив Бронек. Згідно з совєтсько-польським договором всі поляки та євреї громадяни колишньої Польщі мають право до репатріації у Польську Людову Республіку. Таке теж право прислуговує жінкам або чоловікам іншої національності тях же, що те право мають. Отже, - каже Бронек Василеві, - коли б у мене була дружина українка, вона без труда, як і я, поляк, мала б таке право до виїзду. Те саме право мав би ти, коли б твоя дружина була полькою. Не поспішаючи, він говорив далі, -Виїхати в Польщу, можна буде мати надію на якусь полегшу у своєму житті для майбутнього наших дітей. Тут уже ніякої надії на полегшу не те, що поправу

свої долі нема. Нема її і мабуть ніколи не буде. В Польщі все-таки не панує безпосередньо москаль. До українського Львова з'їхались всі, що ніколи й не чули української мови, затихла вона на вулицях нашого міста. Дві третини українців вивезено на Сибір. Тим, які ще залишилися, годі й працю дістати, навіть найменше платну, найбруднішу і таку, яку приїжджий росіянин виконувати не хоче. Полякам в їх «людовій» державі все-таки не відняли рідної мови. І на кінець з Польщі ще можуть виїжджати люди за кордон, отже ще одна надія, якої тут нема і ніколи не буде. У мене є родина у США, знаю що й у тебе теж десь там є якась родина. А коли вже пощастить вирватись у вільний світ колись, то розкажемо вільним народам про те горе, яке несе з собою Москва, розкажемо про так зв. робітничий "рай", де робітник змушений працювати в голоді й мовчанні. І коли ми, Василю, не використаємо тепер цієї може єдиної можливості, потім буде запізно - закінчив Бронек, тяжко зітхаючи.

— Правду кажеш, Бронку, - відізвався Василь, — та я не розумію до чого ти доводиш, Я ж не залишу ніколи моєї дружини лише тому, щоб покращити свою долю. Я теж певен, що моя дружина не залишить мене, як не залишила, коли я був поза домом, силою відірваний радянським безправним правосуддям. Він глянув в очі своїй дружини, яка червоніючись, легко усміхалась.

— Тобі, Бронеку, і твоїй родині бажаємо щасливої дороги і багато щастя. Бажаємо тобі щастя, бо ти добра людина і на добро заслуговуєш. А ми з вірою у Бога будемо чекати його ласк, залишаючись у Львові.

— Зачекай, Василю, відізвався знову Бронек, — будь

терпеливий і послухай мене до кінця. Треба щось придумати, щоб ти і твоя сім'я разом могли покинути оцю чи не прокляту Богом та людьми землю.

— Але як? — перебив йому Василь.

— Тому то і я просив тебе бути терпеливим, — відповів Бронек.

Розпинаючи гудзик під шиєю, він продовжував. — Я зі своєю Ядвігою справу докладно передумали, отже, коли захочеш, очевидно в порозумінні з Анною, — подаємо справу в суд про розлуку, так само робите ви. А після судових розправ, тобто наших розлук робимо обмін нашими дружинами. Тут Бронек голосно засміявся, — хоч ані моя дружина не стане твоєю, ані твоя моєю. Ми лише переєструємось, тобто візьмемо нові шлюби, щоб наші обидві єдини мали право до репатріяції.

— Тобто ощукаємо москалів, — заявив притишеним голосом Василь. Холодний піт виступив йому на чоло, він вийняв хустинку та почав обтиратись.

— Ти вгадав — відповів Бронек, але Василь вже не чув його слів, він чув, як десь в далині заїдали собаки і голосно посвистував паротяг. Йому закружилось в голові, а в устах почув сухість.

Бронек, усміхаючись підбадьорував його. Анна обмінялась з Ядвігою усмішкою. Цього вечора все було спляновано і узгоджено. Після цього Василь і Бронек, старі друзі, розлучились. Але в хаті Бронєка, як і Василевій, всю ніч горіло світло. Для втихомирення дружніх зворушень потребувалась ціла ніч.

* * * * *

Минали місяці. Не легко було дістати судову розлуку чоловікам та жінкам з малими ще дітьми. Прикидаючись, треба було доказати, якийсь факт, супружой невірності, а цього Василь ніяк не міг.

Бронек безсоромно «плямив» честь своєї дружини Ядвіги, що на суді не без болю в душі мусила приймати вона. І вона теж змушена була кинути щось на адресу чоловіка, бож суд не скорий був дати згоду на розлуку.

У Василя справи виглядали ще тяжче, але після кількох розправ таку розлуку таки одержано. Коштувало це як Бронек а Ядвіги, так і Василя і Анни не мало нервового потрясення, але їхня спільна договоренність таки дійшла до цілі.

Згодом Анна Шпак стала Анною Сльонзак та Ядвіга Сльонзак Ядвігою Шпак Відтак Василь і Бронек складала заяви в ОВіР на виїзд Польщу.

І знову минали довгі місяці. Василя викликали в Ісполком, кажучи: "Як це ти, українець, слухаєш жінки і покидаєш "родіну"? Потім ОВіР ² заяву на виїзд з якоїсь причини /ніколи не скажуть чому/ відкинув. Треба було складати ще раз. Згодом знову директор підприємства, де працював Василь, викликавши його та обізвавши «зрадником родіни», заявив йому про його звільнення з праці.

Тим часом упливав дорогий час. І дружина Бронек мабуть і слушно докоряла чоловікові. Нашо, каже вона, треба було тобі того клопоту, ми без того були б давно виїхали. Але розсудливий Бронек заспокоював її. — Ми робимо велике діло — каже їй. Василь дуже порядний чоловік і якже ж можна не допомогти йому? Чи змо-

жеш спокійно жити, знаючи, що ми могли допомогти та не вчинили того? — запитував він Ядвігу.

А тихцем і собі вже докоряв, бож не був певний, як довго буде ще тривати це та не знав, чи часом ця справа не «виплине наверх» або чи не заломиться Василь. Тоді їм обом довелося би йти до в'язниці. Бо з московськими НКВДешниками³ нема жартів, — роздумував він.

Та видно Боже Провидіння і його ласка стояли за ними. Незадовго Василь і Бронек з родинами покидали «родину», покидали рідний Львів, уже не питаючи який він, український, польський чи советський.

* * * * *

А нова «Батьківщина» теж червона, мабуть, трохи з сорому, а може й від страху перед постійними арештами, бо й тут без таких не обходилося з диктатом «твердей жечивістосьці», що творила життя таким же советським, безбожним та півголодним. Але мала вона теж і свої плюси. Тут багато більше дещо позитивного, ніж в советській Україні. В Польщі нема керівних кадрів чужої, тобто російської національності, відчувається польська штука, культура й наука, яка цілковито зросійщена в Україні. Польські діти мають доступ до університетів. У Польщі теж заховалась ще Церква. Тому то можна надіятись ще, що польський народ в майбутньому, при першій можливості, позбудеться ненависного режиму.

Але новим репатріянтам теж треба було зносити мовчки всі невиголи, починаючи влаштовуватись наново та

в новім незвичкнім середовищі. Василь мусив статись Базильом, але й це не страхувало його від видимости непольського походження, що придалось деяким, щоб пригадувати старі, польсько-українські роздори, хоч, як знаємо, ніякої вини в нього не було.

Тяжко теж було «Базильові» найти працю. В родині треба було перейти повністю на польську мову та мовчки зносити незаслужені зневаги. Не мало теж сліз пролила Анна. Перстрашеними очима дивились діти, багато не розуміючи. Матеріальне забезпечення було теж не вистачаючим. Слід згадати теж, що і тут треба було знову dokonати сімейної розлуки та реєструвати своє подружжя наново.

Але надія, що звідси можуть вирватись у світ, запевнити своїм дітям майбутність додавала їм сили і витривалости. Одначе проходило ще дальше розчарування. Коли прийшлося до справи виїзду польські органи влади на такий виїзд дозволу не давали.

Не краще укладались справи й у Бронєка, йому теж не давали дозволу на виїзд за кордон. Треба було годитись з тим, що давала доля.

Василь залишився у Валбжиху, а Бронек виїхав до Сілезії. Тепер лиш святочні побажання, вислані взаємно поштою собі ще лучили їх.

Так склалось, і так минало життя репатріянтів зі Львова, які думали, що тут їм хоч трошки усміхнеться доля, але такої чомусь не було видно.

Довго говорили собі старі львівські друзі перед відїздом Бронєка до Сілезії. І Львів та його проблему порушували, то політикували, то жартували собі. А перед

самим від'їздом Бронек споважнів і каже: «Забувши про Львів, я тепер думаю, чи Польща буде ще колись Польщею?» Але відповіді нема. Справді питання не було легке і Василь теж не міг на нього відповісти. Може і буде та чи будемо ще ми?» — відповів. І з тим розлучились старі друзі.

* * * * *

Погідний ясний день у Варшаві наповняв сьогодні груди уже не звичайним повітрям, а ще й якимсь лагідним вдоволенням, легко й виразно билось серце, від Вісли повівав відсвіжуючий вітер. Варшава має легкий молодечий вигляд, її будівлі, архітектура дає до розуміння, що Польща, mimo свого комуністичного устрою, не пориває зв'язків з вільними народами заходу.

А коли вже якийсь комуніст спитає вас після повороту з Варшави, чи бачили ви Палац дружби, збудований як «дар» Сталіна, що мав бути символом дружби з Росією та знаком величі Російської імперії і його «великаво» русского "брата"? Відповідатимете, що він, той великий палац, дуже щось змалів, його й не видно з-поміж величних новітніх будівель молоді Варшави.

Відбудована нині, зруйнована колись Варшава, свідчить про життєву силу польського народу, його працездатність та патріотизм. Ставленники Москви, польські яничари, часто використовують патріотичні стремління народу для піднесення якості та продуктивності праці, яка стає щораз більше підневільною за советським зразком. Матеріальні умовини народу стають щораз гіршими, так зв. соціалістична дисципліна примушує ро-

бітників до мовчазливого послуху, польський режим не менше московського почав утискати свій, польський на-рід.

Та Василеві не легко ходити вулицями Варшави з Анною і двома синочками. Треба було зупинитись та дочекатись таксівки. І тепер Василь, сидячи в автома-шині з родиною любить ласкавим сонцем, яке так щедро освітило, мов на привітання його приїзду у Вар-шаву. Проїжджаючи поблизу Понятовського мосту, він оглядає Віслу, яка тутже пригадала йому столицю його Батьківщини -Київ, могутній Дніпро, Володимир-ську гірку та постать великого князя Володимира, хрес-тителя Русі-України. Тут пригадалися йому слова Бро-нека, який говорив перед виїздом до Сілезії: «Чи Поль-ща ще буде Польщею?» І вмить подумав і собі: «Чи буде ще колись Україна Україною?» І відповідь теж була в нього готовою. І Польща буде Польщею та Україна буде Україною, коли лише завалиться безбожна московська імперія.

Глянув Василь на Анну і пригадав собі Бронек та Ядвігу. Подумавши хвилину, він відізався до Анни притишеним голосом. А коли вже нам пощастить все гаразд, заїдемо до Бронька та порадимо йому робити те саме, що й ми, хай і він про свою родину подбає.

Йому й не снілося, що Бронек з Ядвігою та синочком і донею, пролітаючи літаком сьогодні вранці, говорив своїй дружині: «Коли ми полагодимо все як і задумали, поїдемо у Валбжих до Василя та розкажемо й порадимо, що йому робити, щоб його майбутність таки змінилась на краще.

Зупинилась таксівка, і вони всі четверо скерувались до невеликого будинку, перед яким біля поліційної будки стояв польський палкаж⁴.

Серце у Василя забилося дужче, Анна з поблідлим худим лицем стискала рученята дітей. Вони входили в будинок Голландської Амбасади.

І раптом, немов з картини воєнного фільму, несподівана зустріч. Зустріч з Бронеком, Ядвігою, малим Рисьом та Анелькою, які тепер хотіли залишити приміщення Амбасади. Боже Провидіння і Його ласка творила речі неможливі можливими, старі мрії набирали значення дійсности.

* * * * *

Довго сиділи старі львівські друзі в ресторані «Польонія» на розі вулиці Маршалковської та Єзборолімських Алей, перетлядаючи взаємно польські закордонні пашпорти з готовою візою волі.

— І знову разом покидатимемо польську Варшаву, як разом покидали колись український Львів, — промовила Ядвіга. — Я все мріяла і не лише мріяла, а таки вірила чомусь, що прийде час, коли ми покинемо нашу польську землю, яка замінена Москвою у в'язницю для мого народу так само, як колись вільний та завжди веселий Львів перемінено в холодну російську тюрму. Я молилась та мріяла про те, коли наступить день, що ми зможемо вирватись в світ, на волю, та не самі, а з тобою, Анно, і з твоєю родиною. І ось видно, Господь Бог вислухав моїх молитов, прихилився до наших прагнень і мрій та робить їх тепер дійсністю.

Нахилений Василь говорив Бронеку: «Пригадую собі, Бронеку, коли ти перед виїздом сказав, що не знаєш, чи Польща буде Польщею?» «Сьогодні я знову подумав собі, чи ще колись не лише «Польска» буде «Польскою», а чи й Україна буде Україною?»

— Буде, буде, — рішучим голосм відповів Бронек. — І Польща буде Польщею та Україна буде Україною, коли наші обидва, український і польський народи подадуть собі руки дружби зі свідомістю, що у них єдиний спільний ворог - Москва. Треба рівнож, щоб вільні ще нині народи Європи розпізнали дійсні наміри Росії, а вільне робітництво у світі вартість брехливої комуністичної пропаганди та клич Маркса: «Пролетарі всіх країн, єднайтесь, зрозуміло, як *єднайтесь проти комунізму*».

В залі ресторану "Польонія" поміж порожніми столами бігали діти. Зозуля великого стінного годинника викувувала годину. А десь над головами у Варшавському небі чути було гудіння літаків. Василь, Бронек, Анна, Ядвіга, три хлопчики і одна дівчинка залишили ресторан «Польонію»

Друзі розлучались, прощаючись на цілих п'ять днів.

Був це період не антисемізму в Польщі а цілковитої розправи польської комуністичної партії над польським єврейством, розправа, якої польський народ не підтримував.

* * * * *

Проминуло означених п'ять днів і старі друзі зустрілись в повнім складі, з родинами, подорожніми ва-

лізами та з милим усміхом на їх лицях в потягу Варшава-Відень.

Тяжко сопів паротяг, ведучи за собою вагони потягу, колеса якого рівномірно на прощання вистукували об шини.

Залишалась позаду польська земля, опанована нестерпним режимом, чудова Варшава та мила Ченстохова де на Ясній горі Мати нашого Господа свята Марія не позбавляла надії на повернення. Потяг поспішав у напрямі заходу до вільної австрійської землі. Якось мовчали всі довго, а нарешті заговорила, усміхаючись, Ядвіга. Старі друзі, польська родина Бронек і українська родина Василя з єврейськими візами дорозі до вільної Австрії, до міста великого Йогана Штравса.

Бронек, який стояв вдивляючись мовчки у вікно, тепер промовив: «Нема поляків, українців, чи жидів⁵ — є люди і комуністи».

Із-за гір підіймалося озолочене сонечко, а його весняні проміння примушували розступатись біло-сірим раннім хмаринкам. Весело постукував колесами потяг, везучи з собою родину Шпака та родину Сльонзак. Вітала їх глибока блакить погідного неба і воля.

* * * * *

«/. Ісполком - міська управа.

»/. ОВіР - бюро, що видавало закордонні пашпорти, дослівно
Отдел віз і Реєстрації.

3/. НКВД - таємна поліція /советська

4/. поліцей - палкаж - від слова палка, палиця, якою б'є громадян.

5/. Поляки вживають жид, замість євреїв, що ніколи не було образливим.

СОН ЧИ ДІЙСНІСТЬ

Павло Гринюк в цьому році кінчав десятирічку середньої школи з відзнакою. Деякі заздрили йому, кажучи, що це лиш тому, що він був активним комсомольцем, то знову інші, що це лише заслуга батька, який буцімто дарує всім партійцям курей, гусей, масло і яйця.

Але Василь, батько Павла не мав ані курей, ані гусей, не мав масла ані яєць, щоб дарувати — був він звичайним комірником в колгоспі ім. Леніна і якщо міг трохи краще прохарчуватися з родиною, ніж інші колгоспники, то дарувати, як деякі думають, не було що.

Син Павло був справді комсомольцем, але комсомольцями мусіли бути всі, які хотіли здобути середню освіту. Здобували її теж деякі старші партійці, без навчання та знань, але були це начальники та в більшості росіяни, які хотіли мати середню освіту, бо було сором, коли темні, неграмотні займали видні посади без уміння й підписатись іноді.

Та ці відвідували вечірні, а найрадше заочні школи, контрольні праці писали їм вчителі та іспитували їх звичайно в їхніх кабінетах. Їм лише треба було здобути

атестат зрілості, щоб копія такого була в течці їх особистих документів. І такі атестати вони здобували хоч і надалі так само з трудом підписувались. Займаючи керівні посади, вони користувались підтримкою партійних органів, червоні квитки яких носили. Копія здобутого атестату зрілості була лише додатковим, хоч і помічним та не основним документом до права номенклатури. Але молодому хлопцеві, з української селянської родини для одержання атестату зрілості таки треба знань, до того й він сам стремівся.

Коли говорити більше про Павла, був він дуже здібним хлопцем, а вже в математиці прямо «віртоуз», як любили говорити вчителі. Крім здібностей, у нього була ще й працьовитість, науці віддавав він весь свій час, а той, що залишався йому для відпочинку, використовував він допомагаючи батькам плекати їх індивідуальний город.

Мати, як і батько, перебували весь час в колгоспі, а кому, як не йому треба було пильнувати город, бо на нього вся надія про харнуватись. Відомо, що в колгоспі за роботу не платять. колгоспник живе лише з того, що принесе, щоб не сказати вкраде, з місця праці. Але коли є свій городець, буде на зиму своя бараболька, - коровиця дасть молока, а що більше треба бідному колгоспному селянинові, коли він має картоплю й молоко?

Розумів це Павло і завжди працював в городі весь свій вільний від науки час. Молодший брат Іван, якому лише 9 років, працював рівнож як дорослий мужчина. Тішились батьки своїми двома синами, а Павла вже називали «наша надія».

Свідоцтво зрілості, з відзнакою яке одержав сьогодні Павло, давало йому запевнення місця в Політехнічному інституті, про який він мріяв давно.

Установлена норма набору у вищі учбові заклади міста Львова, як кажуть, дає:

росіянам 50% місць

євреям 5% місць

іншим 5% місць

а решту «местному», тобто українському населенню.

Але поза належні п'ятдесят процентів, росіяни, яких понад міру багато в більших містах України, користуються ще й «блатом», тобто знайомством згори. Телефонують партійці з високих фотелів директорів інституту, приймають, кажуть того, то знову іншого і все це хоч і тихцем та коштом норми «местних».

Друге, це т.зв. «взятка», тобто кількадесять місць, яких ніби немає, треба продати або виразніше сказати, взяти «взятку» від студента, 20 чи 30 тисяч рублів /тепер новими хрущевськими 5.000 /, бо надіючись на норму і правила та добре здані іспити без «позолочення ручки» можна студентові утратити рік чекай другого наступного, не вийшов в конкурсі, скажуть.

Відомо ж, що ректор університету теж «хоче жити», він же мусить ще й деяким партійцям «позолотити ручку», а якже, так кругом, починаючи від громадської туалети, бабуня, яка не давши «взятки», не буде прийнята, а до студента в університеті, а може аж до ректора кінчаючи. Така система, нічого не вдієш. Захочеш чесно, - гинь з голоду. А молодь хоче вчитись. Хоче теж вчитись в інституті Павло.

Багато паперу треба б списати про студентське життя Павла, його злету і падання за проминулі ось тепер п'ять років та без таких не було б і навчання. Тепер перед ним дипломна праця та її захист чи то останній дипломний іспит.

Підріс Павло, змужнів, і вже тепер відчуває себе дорослим громадянином, інженером, молодим українським спеціалістом.

* * * * *

Стефця Зубюк в домі ч. 14 при вулиці Кірова /раніш Шептицьких/, молода, гарної постави, чорноока, з буйним волоссям та гарними білосніжними зубами, українська дівчина. І хоч їй уже 18 років, і вона теж закінчила десятирічку, що знаходилась близько, їй не пощастило вступити в інститут, вона працює в хлібопекарні

Усміхається срідний місяць на небі, заглядаючи на подвір'я вулиці Кірова 14 де двоє молодих сердець сидять на мурованім валоку голосно сміючись, то знову взаємно нашіптуючи собі молоді почування щастя.

Після дипломної праці Павло одружується зі Стефою. Одна лише справа, яка турбує їх обох, - після здачі дипломних іспитів молодий спеціаліст, згідно установлених правил, висилається інститутом в іншу частину СРСР на два роки. І тоді лише після відбуття такого часу, він одержить свій здобутий не легкою працею за п'ять років диплом. Тимчасом, куда пішуть цього ще ніхто до останньої хвилини не знатиме. Та щира любов молодих сердець не турбується тим.

«Де ти, там буду і я», говорить Стефця, а в її гарячих очах палає вогонь мріючого щастя. Щастя, яке бачить вона в коханні Павла, щастя їх спільного життя в найближчому майбутньому.

Жевріють молоді груди під голосним биттям молодих сердець, кипить молода кров і палахкотить вогонь любови двох істот. Вони взаємно визнають собі: «Я кохаю тебе дуже, я буду завжди з тобою, ти моє серце, моя любов, моє кохання, моя радість, моє щастя, моє життя!» І визнаючи собі, їхні душевні голоси присягають собі ще перед шлюбом на вічне кохання.

Хилиться срібний місяць, блимають зорі, ніде ані хмаринки, тиха українська львівська ніч, ніхто не порушує тиші любовних зітхань візії щастя Павла і Стефці. Лиш коли понад високим замком починає бліднути небо, молоді розходяться.

* * * * *

В ЗАГСі /Запис актів громадянського стану/ при вулиці Жовтневій, 17, в товаристві батьків Павла та близьких і знайомих тіток Стефці /маті загинула недавно у випадку з вантажною автомашиною / і сусід з вулиці Кірова молода пара «реєструється» або вінчається при советським уряднику, складаючи свої підписи, який деклямує тисячу разів повторювану вже заучену фразу: віднині ви вже є чоловік і жінка на «благо Советського Союзу».

Після цього підуть молоді до церкви, щоб там згідно старого українського християнського звичаю зашлюбувати свою супружу вірність та любов.

Не буде гучного весілля, як це колись в українських родинх бувало, в умовах совєтської диктатури все, що людське, поступово мусить зникати. До того лише два дні залишилось побувати між рідними, бо Павло і Стефця мусять виїжджати на два роки, щоб відслужити совєтській владі за здобуття вищої освіти.

Не будемо згадувати переживань батьків Павла та рідні Стефці, які, прощаючись, були чомусь дуже збентежені, немов вичували прихід якогось нещастя. Ані ревних сліз матері за сином, що виїжджає і якого завсіди своєю надією звала. Бо на сльози в теперішній Україні ніколи не пізно.

Молодий спеціаліст, інженер Павло Гринюк та Стефця Зубюк, тепер Стефанія Гринюк виїхали в Мордовську республіку.

Вони виїхали у звичайний совєтський табір примусової праці, яких у «країні перемігшого соціалізму» багато, щоб вирубувати ліс, або на повал лісу, говорячи мовою дереворубів.

Безмежні простори лісів Мордовії, що росли чи не на людських кістках вітали їх. Вітали Павла, молодого спеціаліста з України, інженера механіка з молодого дружиною, як вільнонайманця, що прибув сюди на два роки. На два роки, щоб відпрацювати за навчання в Інституті. Два роки за щасливе совєтське життя «під сонцем Сталінської конституції».

Вільнонайманий інженер механік працюватиме між засудженими засланнями на «повалі лісу», де ручна пила й сокира вся механіка і техніка.

А може треба йому загинути тут, далеко від рідної землі в лісах Мордовії лише за те, що захотілось йому, «местному западноукраїнцу» здобути вищу освіту? Згинути, як гинуть сотні тисяч тут засланих українців, литовців, лотишів, естонців, поляків, німців і японців. Відпрацьовували в подібний спосіб тисячі молодих спеціалістів українців, як і Павло, далеко від рідної землі. А в той самий час їхали з Росії кадри російської національності в Україну, щоб керувати нею, бо вони люблять Україну, щоб і далі висилати поза межі України синів і дочок поневоленого народу.

* * * * *

Павло з дружиною прибули на місце призначення, яке зустріло їх понуро, якоюсь страшною глибиною загрози і безнадійности, закололо мільйонами холодних шпильок їх серця.

Великий вантаж, з яким їхали сюди і якому на ім'я кохання, веліло не здаватись. Але суворий клімат, лісна понура хатинка та застужене небо, що причаїлось ніби німе прокляття, не могло ogrіти молодих, збентежених сердець, які здавалось, ось ось перестануть битися. Їх колишній усміх щастя починав гаснути. Але їм здавалось, що вони заснули і все це не дійсність, лише один кошмарний сон.

Та вони ось, ось прокинуться і знову побачать перед собою сонячний день та голубе львівське небо. Але прокинутися від такого дійсного кошмару було годі.

Працював Павло «вільнонайомним інженером механіком» на «повалі лісу» серед арештованих засланих.

Працював, щоб після двох років одержати свій давно заслужений диплом інженера механіка..

Вірна дружина Стефця жила під замряченим небом проклятої землі, відживляючись крупкою, сушеною бараболею, не зустрічаючи людей, забуваючи про кіно, театр, чи хочби клуб або ресторан. Та любов між ними не гасла.

І народилась їм маленька доня, якій на ім'я дали Любов.

Згубив Павло свої зуби. Не стало гарненьких біло-сніжних зубів у Стефці. Їх зіла цинга.

Минув рік праці, рік вільнонайоманого реченця «добровільного» заслання. Пригадався заслужений відпочинок-відпустка.

Тепер лише вони зможуть дістатись ближче залізниці, яка була за 850 км. звідсіля .

І з дитиною на руках, що народилась під замряченим небом, заморожених людських долей, у проклятій Богом і людьми пільмі вони виїжджали саньми, з собаками й кіньми та вантажного автомашинною, щоб відбути відпустку в районовому центрі Клубново

Та рішення в них було інше. Давно намічений плян, довго очікувана хвилина: Хвилина, що має заважити над долями уже не двох, а трьох осіб. Павла, Стефці та несвідомої ще маленької Любочки.

Втікати з цього пекла. Забути за неодержаний диплом, за звання інженера. На Україну, а хоч би і в світ за очі.

Мовчить Стефця, підгойдуючи любе дитятко на руках. Згадує Павло Львів та блимаючі зорі погідного львівського неба, вдивляючись в запалі очі любої дружини, але промовити будь-що годі.

* * * * *

Та врешті колишуться червоні вагони «пригородного» потягу, товпляться в лахміттях, брудні, обдерті й голодні громадяни великого СССР - робітники, які за Карлом Марксом не мають нічого до страчення / їм тепер все відібрано /. В темнім куточку, тулячись до себе, їдуть Павло, Стефця та мала Люба. Їдуть приміським потягом, щоб не потрапити в руки всесильного НКВД, МВД чи КГБ.

І висідають, то знову всідають, щоб лише їхати все далі і далі, далі від проклятих забутих Богом і людьми просторів, куди засилають на явну смерть людей.

Так, там гинуть люди при музиці та мелодії пісні:
«А я знаю страну,
Где так солнце сияет,
Где людей прославляют,
О, Расея мая».

Їде Павло з родиною та хоч ціль у нього ясна, а мета для них Україна, вони їдуть в незнане, бо він, молодий інженер, порушив право, відмовляючись працювати за здобутий диплом на повалі лісу між засланнями, далеко від рідної землі.

Їдуть в незнане, бо на рідній землі паном життя чи смерті є большевицький нестерпний режим з наставниками Москви, росіянами, які старшими, хоч і братами себе звать.

Мордовські ліси, проклята земля під вічно захмареним небом, де холод пекельних ночей і регіт смерті мільйонів залишилась позаду. Спереду глибока пітьма студенної ночі заплаканої, сплюндрованої та ограбованої України.

І хоч довго довелося їхати їм, бо ж не могли вони наважитись їхати потягом, який переборює довші відстані, тут спитали б їх, хто вони та куди їдуть і де їх відрядження / командирівка /. І тоді вже довелося б їхати їм назад, та вже не як вільнонайманець, але як «ворог народу» на довгі роки, на певну загибель.

Короткими трасами, в брудних приміських, іноді робочими, званих вагонах вони доїхали щасливо до рідного Львова.

І вирішив Павло Гринюк не признатись нікому ніколи, що він інженер / його диплом залишився в Мордовії/ поступити до праці чорноробом і працювати мовчки.

Але як бути з пропискою, советський громадянин лише називається вільним, він мусить бути зареєстрований в міліції. Без прописки не вільно проживати, без неї ніхто й до праці не прийме.

Якщо знайдуться добрі люди, /українці/, що зберуть між собою відповідну суму грошей, щоб підкупити начальника пашпортного столу міліції, який пропише Павла, тоді він зможе шукати працю. Або будуть Павло і Стефця осуджені за за що? За що лише захочеться окупантам з НКВД, МВД, КГБ. Старе прислів'я, що був би чоловік а статтю до суду знайдуть, ще діє.

Читаць вибачить мені, що оповідання не закінчене — • мені пощастило вирватись із Советського Союзу на волю. Залишивши нагло «Систему чудес», я не знаю, що сталося пізніше з Павлом та його Стефою, чи влаштувались та чи обійшлося їм без більшого горя.

КИЇВ УДРУГЕ

Коли після довгих років розлуки хочеться знову побувати в центрі Київської Русі, в столиці Києві, думки летять найперше до Дніпра, на Володимирську гірку, як звикли називати місце, де стоїть пам'ятник великому князеві, кияни.

Гордо стоїть там постать князя Володимира, який привіз сюди віру Христову, а з нею контакти з Грецією та іншими країнами Західної Європи, що прискорили розвиток цивілізації княжої Русі. Над ним стелиться блакить погідного неба, а внизу могутній Дніпро, свідок всіх тих подій, що прокотились землею України за останні 10 сторіч.

А коли вже твої мрії стаються дійсністю і ти ступаєш своїми ногами отут, на цій землі, побіч пам'ятника великому князеві України, двадцять три роки, що проминули, час, що говорить про четвертину століття, тратить свою об'ємисту вартість у твоїй свідомості — здається ніби ти тут був минулого тижня, може лише вчора, а може ти був мертвим і лише тепер встав з гробу, оглядаючи все своє, все тут знайоме і рідне.

Те саме небо і цей же самий дрімучий Дніпро, що пливе собі в долині і той віддалений другий берег, над яким котяться звільна тумани — рідна земля, центр твоєї Батьківщини.

Сонце хилиться в долину поза мовчазні хмарини, десь там далеко кує зозуля, покрикують чайки, а могутній Дніпро пливе собі гордо, як плів тоді, коли живим стояв великий князь Володимир над його берегом.

Сівши на залізну штабу, я вдивляюсь і вслуховуюсь в усе те, що, як мені здавалось, — мені, як синові цієї землі належить за правом. Так сидів би завжди — не треба мені багатих земель, новітніх міських потуг і хмародерів, я хочу лише тебе, моя рідна земле, хочу тебе, такою, якою ти є.

Але свідомість, що земля ця, хоч моя рідна, не є досі вільною, що дикий, хижий москаль тут розбишачить, що мені не вільно навіть сьогодні нікому признатись до моїх думок, — ця свідомість наказує мені відходити звідсіль. Стаю на рівні ноги і крок за кроком іду вулицею вниз. Прощай, Дніпре, прощай великий князю, що стоїш отут цупко тримаючи хрест — в твоїй вірі, яку ти приніс сюди українському народові бачу надію.

Під'їжджає тролейбус — дивуюсь, що не дуже заповнений та не багато людей охочих всідати при цій зупинці. Всідаю. Кондуктор збирає гроші за проїзд, але квитків не видає. Квитки скручені в рольку, висять при його службовій, брезентовій торбі.

Нічого не змінилось за чверть століття — думаю. Видно установлену комуністичною дирекцією трамвайно-тролейбусного тресту норму він уже «виконав»,

тепер збирає для себе і своєї сім'ї на прожиток, бо заробітня платня як звичайно і на самий хліб не вистачає. З цього теж треба йому і з начальством поділитись, щоб не бути звільненим «в разі чогось». Чудова система — годі й подумати.

Звертаю увагу на доволі голосну розмову по-українськи. Молодий чоловік в чистій одежі, під краваткою розмовляє з такою ж молодою жінкою, дуже приємного зовнішнього вигляду, з дещо підмальованими щоками. Приємно звучить українська мова, якої не багато можна почути в столиці так зв. Советської України. Побіч них сидить дитина — дівчинка в віці трьох-чотирьох років. У неї гарне кругленьке личко та блискучі, ясно-голубі очі. Дівчина розмовляє з ними. Легко догадатись, що це молоде подружжя з гарною маленькою донею. Розмовляють всі троє, але о диво!...Коли пара молодих людей, що називаю їх подружжям, розмовляє гарною українською мовою — дівчинка весь час відповідає їм по-російськи.

Заслухавшись, минаю одну, потім другу і третю зупинку. Всідає щораз то більше людей — стає тісно. Обережно нав'язую розмову з молодими людьми. Вони журналісти, а дівчинка й справді їх донечка. Але затримується вагон і ось вони всі троє висідають.

Пропихаючись до переду, висідаю і я. Симпатична, молода жінка тримає дитину за руку. Запитую, де можна знайти ресторан, щоб повечеряти і ніби для більшого довір'я заявляю, що приїхав зі Львова. Молодий чоловік ввічливо інформує мене. Я тим часом питаю, чому їх гарненька доня говорить до них лише

російською мовою? Молоді люди споглядають одне другому в очі, немов би не хотіли мені відповідати. Врешті, відходячи, молодий чоловік відповідає: «У вас, видно, не було дітей, інакше ви знали б, що в Україні нема українських дитячих садочків.*»

Старий та й не догадався, — подумав я про себе, прямуючи далі широким хідником, з потрісканими цементовими плитами.

* * * * *

Ресторан «Україна» — видніше здалека освічена таблиця, розмальована на великій шибі над входовими дверима. З правої сторони на меншій шибі чорного коліру, що прикріплений до стіни золотистими буквами напис: «Україна» — ресторан першого розряду, підвищеного типа». Вже вечоріло і вулиці ставались щораз темнішими, хоч ніхто ще не засвічував ламп.

— Чи не пора вечеряти? — спитав я себе, придивляючись до таблиць, що голосили, що тут ресторан, який носить назву «УКРАЇНА». Але двері чомусь замкнені. А ось на шибі дверей картка зі шкільного

1/. По всій Україні /те саме і в інших так зв. республіках/ в дитячих садках, де працюють родичі змушені лишати своїх діток, введена російська мова.

Працівники тих садочків звичайно росіяни, що не знають і не хочуть знати української мови, покликані вже з немовляти вчити діточок розмовляти російською мовою, або як це по партійному говориться — мовою Леніна.

І от, що виходить — українці мають зросійшених діточок, багато з яких вже ніколи не стануть говорити рідною мовою. Спробуйте за-протестувати — тоді ви «буржуазний націоналіст» і вас вишлють в далекі концентраційні табори праці, як «ворога советського народу».

зошита з написом: «Мест нет». Побіч стояв здоровий високого росту чоловік одягнений у форму, з вишитою емблемою ножа, вилки і ложки і написі українською мовою на шапці.

Почав я його просити, щоб дозволив мені зайти і з'їсти вечерю, вкладаючи рівночасно «на чай» до його горішньої кишені. Швайцар /так називають чергового при дверях/ стояв мовчки і лише по хвилині перекрутив ключ у дверях, а відхиляючи їх, промовив: «З а х а д і - т ь ! »

Входячи в залу, звертаю увагу, що багато ще місць вільних, є теж ще декілька зовсім вільних столів. Столи в залах накриті білими скатертями з вишивками на кутах. На них з такими ж взоарми порцелянові попелнички і серветники. Велика, гейби квадратова заля, стеля якої височіє, опершись на двох рядах філярів, що блистять посередині, розділюючи її на три частини. В кожній частині під стелею великий «павук» з електрожарівками у формі свічок. Бічні лампи в формі білих тюльпанів роз'яснюють залу по якій безупинно снуються кельнерки в українській, народній вишиваній ноші. Як завважив я пізніше, весь посуд був теж з ознаками української вишивки. Це ж дійсно Україна, — подумав я, дивлячись в сторону туалети.

В кабінах туалети всі стіни записані — кличі, протести, вірші. «Рускіє возвращайтесь домой! Смерть Брежневу, хвала Сталіну! Комуністи всех стран вешайтесь! Пролетарі розпролетарізуйтеся, воїни красної армії наступайте на Москву! Воля Київу! Рускіє руки проч від України! і т.д. і т.п. Видно, садинок можливість використання свободи слова, яку гварантує

громадянам Конституція.

Старший чоловік, з вусами Тараса Бульби та з припорошеними інєєм скронями, вручив мені мило й рушник.

Розрізаючи великим кухонним ножем газету «Правда» на малі аркушики, почав він бурмотіти по-російськи гейби до себе: «А я йому рушничок чистий, а я йому мило, — тягнув він, — я йому подвійний папір, а він мені 30 копійок. А пішов ти к чорту!»

Я зрозумів відразу, що це скероване до мене, отже поки мити руки, вручаю йому три карбованці. Тепер уже не тяжко було мені нав'язати розмову про ресторан і про нього самого. Він тепер радо розказує мені про його обов'язки, заробітки тощо.

За утримування туалети в чистоті адміністрація ресторану платить йому 30 нових, хрущовських, що є в обігу тепер, карбованців в місяць з фонду нештатних працівників. Решту прожиточного мінімуму він сам заробляє собі, хоч напис на стіні голосить, що «користування вбиральнею є безкоштовне».

Ідучи до праці, бере він зі собою мило і кілька чистих рушничків та купляє за власні гроші газету «Правда» (найдешевша, зате аркуші великі), яку крає на кусочки ножем і вручає відвідувачам замість туалетного паперу, якого нема. І кожний консумент почуває себе в обов'язку дати йому за це декілька копійок.

— А чи дирекція не дає вам туалетного паперу— питаю.

— Дорогой, — відповідає старик, — це я, хто має забезпечити цим усім, але туалетного паперу в місті

нема. Дуже трудно дістати.

— А чи гроші дають вам на цю газету? — питаю знов.

— О, ні, не положено, — відповідає, — кожний клієнт знає, що коли бере папір, мусить щось дати. А вже зрозуміло, що чистий рушничок та ще й пахуче мило, немов у Парижі, коштує «рубчик». Треба ж мені на хліб і «молочішко» заробити, — закінчує він.

Залишаю туалету і милого старика, щоб зайняти місце при столі.

— Гарний ресторан, — думаю. Таких ресторанів в місті Києві — десять. Всі вони на одну моду. А в «Театральнім», при вул. Леніна, вас не впустять, коли ви без краватки.

В обідню пору майже всі ресторани заповнені дійсно і годі знайти місце, щоб пообідати.

В Києві кожний день багато приїжджих, вони і шукають місць в ресторанах, щоб пообідати. Десять ресторанів на таке велике місто, як Київ, замало, вони завжди заповнені, а звідси чужинець виносить враження добробуту населення.

Мешканці Києва ресторанів не відвідують — ціна обіду рівняється середньому заробіткові за день, а то й більше, отже сюда йдуть лише партійні і советські працівники» та в більшій частині офіцери армії, зокрема, вчором, щоб попити і потанцювати, бо в кожному ресторані ввечорами грає оркестра танцювальні мелодії.

До мене підійшла офіціантка в національній ноші і поклала переді мною меню. Починаю оглядати. Друкарський аркуш з назвами страв і напоїв та дописа-

ними олівцем цінами тих, які на сьогоднішній день є в продажі. Звичайно, як у всіх тут ресторанах. Але мабуть тому, що ресторан називається «Україна», меню тут видруковано в двох мовах: українській і російській, при чім небувале, що українська мова є першою.

Я підняв очі, переді мною стояло дівча в українській ноші.

— Добрий вечір, — кажу, — чарівна Марусе! Дівчина зморщила брови та гостро відрубала мені по-російськи: «Не маю часу бавитись з вами, скажіть відразу, що хочете?

Резигнуючи з дальшої розмови, я швиденько зробив замовлення і «українка» відійшла.

А тим часом вдарила оркестра і жіночий голос за-свистав в мікрофон:

. . . . «Красную строчечку, красную рожечку
тебе я падарю»

Піднімаючись від столу, формувались танцювальні пари. Заповнився «паркет».

Тепер оркестра грала вальс, потім знову захарчав мікрофон і відізався охриплий баритон:

«Брадяга судьбу прокліная,
тащілся з сумой на плечах». . .

Танцювальні пари не залишали «паркету».

За хвилину заїдався я оселедцем зі свіжо звареною картоплею в «мундірах», обсервуючи забаву.

Раптом на розі, поблизу мене, зчинилась бійка. Офіцери Червоної армії, немов боксери, вимірювали собі взаємно удари. Потім в рух полетіли ще крісла, поко-

тився стіл. Чемна офіціантка перенесла мій оселедець на інший стіл, далі від завірюхи. Почулось два постріли. З великого дзеркала фронтової стіни посипалось хрусталом скло. За хвилину була тут «комендатура». За наказом офіцера, червоноармійці вже випихали зі залі п'яних офіцерів «непереможної армії».

Затихла оркестра і танцюючі пари поволі верталися на свої місця. Офіціантки змیتали потовчений посуд. Та не довго було того спокою.

В залі, побіч зчинили знову бійку «гражданські». Треба було кликати міліцію.

Незрозумілі крики та нецензурні прокльони заглушила оркестра. Знову заповнявся «паркет» Танцювали циеільні пари, п'яні офіцери з п'яними жінками, побіч двох майорів, присідаючи, вибивали «малінку».

Захарчав голосник, що по середині залі, а молодий, дзвінкий чоловічий голос почав наспівувати:

. . . . «А я знаю странууу
гдє так сонце сіяєт,
там есьть право на труд,
там людеї прославляют!
О, Рассея моя!»

Побіч мого, при другім столі, сиділи чотири молоді жінки в доволі, як на «Рассею», коротких спідничках з нафарбованими понад міру лицами. Чоловіки, що підходили, тут забирали жінок в танець. Тепер залишилась одна. Коли я підняв свої очі в її бік, Вєра, бо так її ім'я було, почала моргати до мене. Будучи трохи змішаним, я показав її рукою на крісло при моїм столі.

В одну мить уже сиділа вона, присуваючись ближче до мене. Я налив їй чарку горілки. Випивши, вона виявила бажання затанцювати зі мною. «Ти мне пан-равілся, — каже вона.

Але я вперто відмовився від танцю. А Вера, не чекаючи довше, запропонувала мені спільне ліжко. «Ти такий милий, — каже, гладячи мою руку. Только 25 рублей,» — закінчила.

Я був заскочений, бо ніколи й не снилось зустрітись з такою пропозицією та ще й у столиці України. Я вмить подумав, що зараз буду арештований.

Підійшов капітан та без питання схопив Веру за руку і потягнув її в танець. А це дало мені можливість заспокоїти мої нерви.

Кілька кроків від мене стояв швейцар. Коли наші очі зустрілись, він почав кланятись мені, усміхаючись.

Я покликав його до столу. В моїй карафці ще було якраз стільки горілки, щоб налити йому 100 грамів, бо як твердив, він більше не п'є. Перестала грати оркестра і «девушкі» верталися до свого столу. Вера розігналась до мене, але побачивши швейцара, повернулася до своїх.

Швейцар, випивши горілку, почав мені нашіптувати: «Це звичайні проститутки, ліпше не зв'язуватися з ними.

— Дивує мене, — кажу, — що в столиці України є проституція, коли її ніби то нема зовсім в Союзі. Швайцар, назвавши мене наївним, вияснював, що є тільки такі, які працюють сексотами в КГБ. Вони тут обсервують, підслуховують і доносять, а коли

трапляється їм клієнт з грошима, вони ограбують його та ще й в міліцію віддадуть або й арештують. І такий уже свободи не побачить. Їм натомість жодна кривда не станеться — відомо кому вони служать.

В коридорі почувся шум, швейцар, дякуючи за почастинок, піднявся і пішов туди. За ним вийшов і я. В куті побачив я припертого до стіни майора армії, оточеного солдатами на чолі з капітаном. Майор, зачервонівшись, мабуть, від надміру алкоголю, з підпхнутим одним оком, притишеним голосом обзивав солдатів і капітана російськими «популярними» виразами. Ніхто не рухався з місця. Побіч стояла моя офіціантка, вимахуючи білою серветкою.

По хвилині в асисті двох молодих лейтенантів з'явився підполковник з червоною пов'язкою на рукаві.

Виявилося, що капітанові, який прибув сюди з групою солдатів, згідно військовим статутом не вільно було арештувати майора, треба було лише викликати старшого, тобто підполковника.

Підійшовши ближче підполковник і скомандував: «Взять!»

Підскочили молоді лейтенанти і капітан та, скручуючи руки майорові, почали вивертати його кишені. Потім стягнуто чоботи, перше один, потім другий і. . . на підлогу посипались 4 столові ножі й 4 вилки. Офіціантка, що стояла побіч, підскочила та з задоволенням вибирала їх з підлоги.

— Бачите тепер, який жулік?

Майор взув знову свої чоботи, а два молодих лейтенанти схопили його і повели. За ними йшов підпол-

ковник.

Вернувшись до столу, я розплатився з офіціянкою і вирішив, що вже на сьогодні досить забави.

Залишаючи ресторан, я знову почув знайомий голос в мікрофоні:

. . . .А я знаю страну, где так солнце сияет!»

* * *

Ще довго сидів я на дерев'яній лавці вулиці Леніна, яка, дещо піднявшись вгору, знову спускалась вниз, накреслюючи серединою виразні тріщини чорного асфальту. Не горіла тут ні одна вулична лампа, де-не-де лише падало таємничо не погашене ще світло з вікон двох і триповерхових будинків, що стояли мовчки по обох сторонах вулиці.

Тишина, що панувала тут, ніби заглушувала в мені гострі вражіння нічного ресторанного життя з-перед кількох годин, сприяла душевному відпочинкові роздertoї душі контрoверсійних думок, яких годі було зібрати в якусь цілість.

Здавалось мені, що кожна людина, будучи кинена долею в далекі чужі краї, прагне вернутися хоч на хвилину на свою рідну землю, хоч би лиш туди, де пам'ять картин з минулих, молодих років зможе знову перемінитись у дійсність. Але, як видно, така зустріч з пережитим колись і так дуже очікувана тепер в більшості своїй дає звичайне розчарування і неймовірну потребу втікати знову звідтам далеко і якнайскорше. Так було і зі мною.

Було вже далеко по півночі, — де-не-де було чути

поодинокі кроки пішоходів, то знову віддалений жіночий сміх, що казало вірити, що вже мабуть позакривались нічні ресторани, і всі повертаються тепер до своїх домів, щоб використати ще хоч невелику частину ночі за своїм призначенням. Тим часом думки, думки і знову думки, а у вухах сердито колов дзвінкий голос пісні з ресторану «Україна»:

. . . «а я знаю странууу, где так сонце сіяет.»

Піднявшись на рівні ноги, я розпростувався, щоб іти далі, бо рано треба буде переplistи глибину повітряних просторів, залишаючи чи не назавжди рідну українську землю.

Пройшовши не більше п'ятдесят метрів, колиз-за куша зненацька вискочив чоловік, скеровуючи в мої очі світло кишенькової лампи, зі словами: «Руки вверх!» Остовпівши, я поволі підносив мої руки вгору, коли з лівої сторони стояв уже другий чоловік, присуваючи пістоль до моєї голови. Мені наказано роздягтись. Але я, немов спаралізований, не в силі був ані боронитись, ані роздягатись.

Чоловіки не марнували часу. З мене здерто все, залишаючи лише підштанці. Спереду підходив третій чоловік, поблимуєчи світлом кишенькової лампи.

«Оставьте его, бросьте, отдайте ему все!» — закричав він. Я здивовано підняв очі вгору. Переді мною стояв «швейцар» з ресторану «Україна». Він винувано посміхався. «Ізвіні, браток, життя надо!» — вимовив він. Кинувши мені під ноги мій одяг, вони вмить десь сховалися. Я почав поволі приходити до себе. Згодом, одягнувшись, трясучись, мов у лихоманці, опинився я

в моїй готелевій кімнаті. І лише тепер я усвідомив србі, що означали слова милої покоївки українки, не сходити вечором в неосвітлені вулиці міста.

Зрозуміло, що в той час, коли на звичайні штани греба працювати робітникові в «робітничій» державі цілий місяць — роздягати людей посеред ночі оплачується.

Тепер я пригадав собі теж статтю вчорашньої газети «Известія», де писалось про величезний вклад «старшого брата» — російських людей в «грандіозну» допомогу побудови «соціалізму» в Україні. Їдуть кращі сини й дочки великого братнього російського народу в Україну допомагати в здійсненні намічених плянів прискореної побудови комунізму — вершин добробуту і людського щастя» — говорилося на закінчення статті.

— Оце вони й приїхали, — подумав я, — а чи не краще було б залишитись їм на своїх землях, замість розбишачити по Україні та ще й нахабно називати це допомогою, про яку ніхто не просить?

* * * *

Вранці всідав я до повітряного корабля, не бачачи інших пасажирів, ні неба, ні землі, бо дзвінкий голос пісні з ресторану останньої ночі знову, немов пилою різав мої вуха словами:

«Я знаю странуууу, где так солнце сіяет,
там есть право на труд, там людей прославляют.
Ов, Рассея моя, Ов Рассея моя, Ов Рассея моя». . .

Гучно завили мотори, а піднімаючись в небо, я почав глухнути. Мої вуха приголомшували слова упертої пісні, починали натомість збігатися непрошені думки і лише тепер я усвідомив собі виразно, що моя рідна українська земля залишилась позаду.

Поволі уступала глухота моїх вух та роз'яснювалось в голові. Мотори повітряного корабля гейби притихли.

Всі думки, що хаотично і вперто точили мою душу, врешті звелись до однієї: «Чи довго ще будуть поганити нашу землю плюгаві окупанти?!»

ПІДСУМКИ

Описуючи події, що відбувались в Україні, я приніс читачеві спостереження, про які мабуть і не снилось, а звідси і назва книжки «СИСТЕМА ЧУДЕС». Ця комуністична система господарювання ведена згідно з марксистською теорією на протязі довгих 64-ох років, охоплює багато народів російської імперії, але нашу характеристику ми обмежили лише до України. Життя під комуністичним режимом, що створив цю систему складається з великої маси людських страждань, де холодні ночі, лякають, де дошкулює голод і фізичний терор, а в цілому це справжній цирк з клоунами, в якому несамовито дивні факти є «дитинкою» самої системи, що породила це дитя і створила йому умовини для існування. Жодна інша державна система не могла б створити таких умовин буття; при іншій, теж державній системі, це нове, свого роду буття не могло б існувати.

Для кращого зрозуміння цієї системи брехні, лицемірства і терору, в першій частині книжки п.н. «Марксизм зблизька», зроблено коротку та доволі упрощену

аналізу брехливої марксистської пропаганди. Так зване марксистське передове вчення вже у своїм началі має заложені цілі обману тієї класи /робітничої/ в ім'я якої буцім то бореться. Це «вчення» є лише додатковою зброєю нових імперіялістів, що, засліплюючи наївних, має позбавити їх стремління до національного спротиву. Це облегчить комуністичним імперіялістам заволодіти світом, щоби в крові ошуканого народу втопити здобутки цивілізації 20-го ст. А тимчасом наша Батьківщина - Україна уже в огні, бо стала вона не лише червоною з марксівської системою «чудес» але стала теж справжньою колонією російської імперії.

Деякі кажуть, коли вже не можна інакше, тоді хай собі буде і система чудес а все таки це буде Українська РСР.

А якщо справді так, тоді заберіть росіян з України, виведіть з України російські війська і російське КГБ; хай російська мова буде лише у школі одним із предметів - нарівні з іншими мовами; введіть українську мову абсолютно у всіх учбових закладах, дитячих садках, на підприємствах, на вулицях міст. Хай вона звенить у кіно, в театрах, кліюбах, і хай росіянин, що проживає в Україні, привчиться врешті-решт ре-спектувати мову народу, хліб якого їсть.

Спитаєте: а як це зробити? Адже від довгих 64-ох років неоднократно чули ми про заходи в цім напрямі; неоднократно в Україні вводилась т.зв. «українізація». А які її результати?

В розділі «Збори в Краснім» ми зустрічались з подібною «українізацією» а звідси нам зрозуміло, що горе

нам! Бо ті, що роблять такі українізаційні заходи, таку ніби велику ласку чи прислугу, самі їх топчуть. Бо всі ці заходи - це звичайне ошуканство. Горе нам та іншим народам, що такої прислуги чекають! Нам треба бути господарем у своїй хаті і обходитись без таких прислуг!

Наша рідна мова, хоч юридично і не заборонена в Україні, вбільшості установ, замінена російською, а тих, що її вживають окупанти України - «старші брати» - росіяни безпощадно переслідують. Бо в Україні розгулюють російські шовіністи, які, як видно, поставили собі за ціль систематично винищувати наш народ, який зазнає не тільки економічного тиску але і національного. Послідовна русифікація та зневага всього, що українське там - в Україні переходить всі межі.

Звенить ще рідна мова в Румунії хоч і комуністичній, звенить рідна мова в Угорщині і чи Болгарії, хоч ці країни теж стали червоними і є сателітами Москви.

Міжнародні обставини примушують російську імперію - ССРСР, покищо приховати свої агресивні стремління. Москві треба ще рахуватись з силами вільних країн і лиш тому її сателіти в Європі ще спроможні жити своїм, хоч цілковито зкомунізованим, та все таки окремим національним, духом. До такого положення примушує ще й ситуація міжнародного комуністичного руху, який тепер доволі захитаний.

Отже Москва в сателітних державах керує руками національної групи комуністів, які стали своєрідною, окремою клясою експлуататорів і тепер служать Москві вірно. Вони готові на все - визискувати, гнобити чи

вбивати навіть своїх братів, сестер та родичів.

Російський московський режим має однак повну контролю над народами сателітних держав, хоч не знати, як довго ще буде він миритись з тією, мнимою окремішністю.

Хай думають тимчасом наївні комуністи Італії, Франції чи інших, ще нині вільних країн, що вони а не росіяни будуть там справжніми керівниками на їхнім народом після захоплення ними влади. Так теж думали колись українські комуністи.

Тепер в Україні росіяни обходяться без допомоги українських комуністів; вони стали дійсними господарями української землі, і, як бачимо самі, страшний національний терор не вгавас. Бо така доля шумно званої «Української РСР».

Теперішня русифікаційна політика в Україні, плюс фізичний терор може за кілька десятиріч цілковито знищити нашу національну культуру, а це, в свою чергу, приближатиме час, коли наш великий український народ загине як нація.

Необхідний якийсь більший рішучий спротив народів, що перебувають у ярмі московської імперії. Необхідна теж більша свідомість українців у вільнім світі, які своєю поставою та працею зможуть звернути увагу урядів вільних країн на загрозу національного геноциду, на винищування народів, які є все ще колоніальними провінціями російської імперії, єдиної ще колоніальної держави.

Остання світова колоніальна імперія СРСР мусить звільнити всі колоніальні народи, яких сама нараховує

п'ятнадцять, якщо не враховувати інші, післявоєнні загарбання, що поширилися на Європу.

Мусимо виступати в обороні своєї Батьківщини-України, вимагаючи одночасно деколонізації ССРСР.

Розсілись російські окупанти по всіх містах, селах і селищах України та, по інших чужих землях, щоб експлуатувати пригноблені народи. Розсілись в школах, інститутах, на фабриках, в колгоспах і скрізь, де лиш можна «пожить лучше», «урвати побільше» або прямо кажучи - посидіти міцніше на шиї опанованих ними народів.

Пора розколонізуватись! Пора вам всім, любі росіяни, вертатись на свої російські землі, яких вам ніхто не займає. Залишіть в спокою чужі народи, адже ваша рідна земля повинна вам вистарчати!

Коли після II. Світової війни Великобританія покидала свої колонії, вона залишала там, колись окупованим народам муровані-упромисловлені міста, залишала цементові і залізні дороги.

Російська імперія, коли була вимушена покинути деякі території під натиском гітлерівських військ, залишала на них спільні могили, по-звірськи закатованих людей, залишала розрушені або спалені міста, залишала за собою сльози і кров. І тепер мабуть не інакше захоче залишати загарбані території, а залишити їх таки колись прийдеться!

Поневолею досі народам пора повернути волю!

А врятуватися від безбожного комунізму зможуть народи світу лише тоді, коли прийде до деколонізації російської імперії, що зветься ССРСР. І — чим скорше до цього прийде — тим краще.

ПЛАЧ — ПІСНЯ З УКРАЇНИ

малолітнього хлопця з України,
одного із банатюх розстріляних у Советському таборі

Автор незнаний

Хто бачив майданчик,
Той бачив ті стіни,
Що слухали пісню одного хлопчини!
*«Мамо, чи чуєш мене Ти,
мамо?*

*Мамо, я хочу до Тебе прийти,
Мамо, я рвуся до Тебе,
мамо, мамо!*

Але не пускають колючі дроти!»

Бараки, бараки, важкі домовини,
Націлили дула у пісню хлопчини!
Чи бачиш, чи чуєш,
двадцятий мій віче?
Неспалена пісня щовечора кличе!

*«Люди, чи чуєте люди?
Люди, щасливо ідїть до мети!
Люди, єднайтесь в борці, люди!
Щоб світ не скували колючі дроти!»*

Хто був цей хлопчина?
Петрусь чи Іванчик?
Хай скаже вам поціл. . . .
Цей сивий майданчик!
Ще мить, ще секунда,
і постріл лунає,
А хлопець /вмираючи/
тихо співає:

*«Мамо, чи чуєш мене Ти,
мамо?
Мамо, я хочу до Тебе прийти!
Мамо, я рвуся до Тебе, Мамо!
Але не пускають колючі дроти!»*

Зміст

1. Замість вступу	11
2. Передмова	13

Частина перша - Марксизм зблизька

3. Комуністичний Маніфест і революції	20
4. Комуністична закономірність	24
5. Соціалізм і диктатура пролетаряту	32
6. Чи може бути інакше?	36
7. Суть комунізму	42
8. Прлетарят не має нічого до страчення	52
9. Хто не працює той не їсть	58
10. А що в Польщі?	62
11. Висновок (до першої частини)	70

Частина друга - Пишком по уярмлений Україні

12. Свобода Гершку - ми вільні	76
13. Борислав не сміється	86
14. Сосисочна подлизу Галицького ринку	96
15. Грізні націоналізми	102
16. Вершини щастя, чи хамства	108
17. А "солнишко" таки згасло	114
18. Збори в Краснім	128
19. Білі булочки	144
20. Київ 1956 р	152
21. Колгосп "Перемога"	162
22. Наш Львів і "перша руська собачка"	177
23. Москва моя	196
24. Є люди і комуністи	206
25. Сон чи дійсність	224
26. Київ удруге	236
27. Підсумки	252
28. Пісня - Плач з України	258
29. Зміст	260

